

Onze Taal. Jaargang 15

bron

Onze Taal. Jaargang 15. Genootschap Onze Taal, Amsterdam 1946

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_taa014194601_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

Vergeefs of vergeefs

Bijwoord of bijvoeglijk naamwoord?

Ons advies werd gevraagd terzake van de schrijfwijze van het bovenstaande woord, met s dan wel met sch, dus beschouwd als bijwoord of bijvoeglijk naamwoord, in de volgende zinnen:

- 1) na eenige jaren bleek duidelijk dat alles vergeefs geweest was;
- 2) hij deed alle mogelijke pogingen, doch het was vergeefs;
- 3) ik spaarde moeite noch kosten, echter vergeefs;
- 4) het is vergeefs, nog langer bij dit punt stil te blijven staan;
- 5) alle pogen bleek vergeefs;
- 6) hij gaf zich alle moeite, doch het was vergeefs;
- 7) hoe ik mij ook inspande, het was vergeefs.

Volgens den schrijver is het duidelijk dat in zin 5 het woord met sch geschreven wordt, daar ‘pogen’ het onderwerp is en ‘bleek vergeefs’ het gezegde vormt. In dit gezegde is ‘bleek’ het werkwoordelijk deel en ‘vergeefs’ het naamwoordelijk deel. Een naamwoordelijk deel van het gezegde wordt immers gevormd door een bijv. naamw. of zelfst. naamw. en dus kan, volgens den schrijver, het woord hier alleen met sch worden geschreven. In de zinnen 1, 2, 4, 6 en 7 is z.i. het onderwerp: alles, resp.: het; ‘vergeefs’ zou daarom volgens den regel in al die gevallen ook met sch moeten geschreven worden omdat het overal naamw. deel van het gezegde is. Toch ziet men het steeds met een s geschreven.

Dat er een grammaticale regel zou bestaan, die eischt, in alle of bijna alle gevallen, door bovenstaande voorbeelden aangewezen, ‘vergeefs’ te schrijven, zegt onze lezer niet; wij hebben dien ook nooit gevonden. Maar hij heeft opgemerkt, dat men doorgaans den vorm met s onder de oogen krijgt. Wij moeten bekennen dat wij ook voorkeur daarvoor gevoelen. Hij vindt dien taalkundig verkeerd, omdat het woord kennelijk adjectief zou zijn. Maar zijn bewijs gaat niet op. Er is onder grammatici verschil van meening over de begrenzing van het ‘naamwoordelijk gezegde’: zal men het uitstrekken tot alle gevallen van onderwerp + het werkwoord *zijn* (niet zelfst. werkwoord of hulpwerkwoord) en een derde woord of woordgroep? Of het beperken tot subject + *zijn* + naamwoord? Blijkbaar houdt onze lezer het met de eerste opvatting. Maar dan sluit hij ook de mogelijkheid in, dat het ‘naamwoordelijk deel’ niet een echt naamwoord is; het kan ook zijn: voornaamwoord, deelwoord, infinitief, voorzetsel + *te* + infinitief (om te huilen), voorzetsel + lidwoord + substantief (in de war, uit de mode), een genitief, een bijwoord. Het laatste is verre van zeldzaam: de kachel is uit, de lente is nabij, mijn taak is af, de sleutel is weg, de koek is op, de klok is achter, enz. Het is dus niet *uitgesloten*, dat het bijwoord ‘vergeefs’ naamwoordelijk deel zou zijn. Wil men weten, of in de bovengegeven voorbeelden dit woord is op te vatten als adjectief of als adverbium - om daarnaar de spelling te regelen -, dan moet men dat op andere wijze onderzoeken dan onze lezer deed. Het schijnt niet zoo gemakkelijk uit te maken; misschien zijn wel beide zienswijzen te verdedigen, want zoiets komt in taalzaken ook meer dan eens voor.

Laten wij aannemen, dat de begrippen adjectief en adverbium voor ieder op dezelfde wijze vaststaan, dan kan er toch nog twijfel ontstaan bij de

overgangsgevallen: zijn 'toe' en 'uit' en 'nabij' adjectieven in: een toeë deur, een uite kachel, een nabije toekomst? De eerste twee moge

men nog als onfraaie vrijheden van familiere praattaal eigenlijk veroordeelen, het laatste heeft een onbetwiste plaats in de meer verzorgde spreek- en schrijftaal. Hoofd heeft het reeds. En het tegengestelde bijwoord: verre, ver, kreeg al in de middeleeuwen volle bijvoeglijke aanwending als attribuut.

Tevreden is zonder eenigen twijfel bijvoeglijk naamwoord in: de baas was tevreden, zoowel als in: een tevreden baas, maar er is een tijd geweest dat het een bijwoordelijke bepaling was: in vrede, in rust. Die uitdrukking werd geleidelijk tot één woord, synoniem met: bevredigd, gerust, voldaan, vergenoegd -, kreeg daarna, als naamwoordelijk deel, geheel het karakter van adjectief, en werd eindelijk ook vóór zelfst. naamwoorden geplaatst (attributief).

Maar hoe staat het nu met thuis, terecht en het 17de-eeuwsche: te of ter degen? Geen van alle hebben den attributieven staat bereikt, maar praedicatief doen zij alle eenigszins den dienst van adjectieven: ik ben hier, voel mij hier, heelemaal (volkomen) thuis; daar zijn we niet van thuis; we zijn terecht (op de juiste plaats); nu is 't te(r)degen (behoorlijk, goed)? Het W.N.T. heeft voor terdegen als adjectief een eigen plaats; en het zegt bij 'terecht', dat het bij koppelwerkwoorden als bijvoeglijk naamwoord kan worden beschouwd. Bij 'thuis' geeft dezelfde redacteur die opvatting echter niet. Wij zouden óók bij te(r)deeg en terecht aarzelen om van bijvoeglijk naamwoord te spreken.

Als opmerkelijk verschijnsel hebben wij in de Nederlandsche (en de Friesche) taal talrijke, ten deele al eeuwenoude verkleinwoorden van bijwoordelijken aard en oorsprong; verscheidene er van kunnen met: 'het is', 'het was' worden verbonden, sommige zelfs, in de familiere taal, met 'zijn' verbonden bij een persoonlijk onderwerp voorkomen: het is welletjes, netjes, dunnetjes; de zieke is minnetjes, slapjes, zwakjes; hij was nogal welletjes; wat ben je stilletjes. Zijn ze dan bijvoeglijk naamwoord geworden? Wij gelooven het niet. Wij gebruiken ook het onverkleinde w e l , vanouds specifiek bijwoord naast het adjectief g o e d , op die manier: is het wel met hem? Hij is wel.

Een verre vriend - ver gewaand althans - staat plotseling voor ons; hij kwam geheel onverwacht. Wij hebben, zeggen wij, onverwachts bezoek gekregen. En wij kunnen vertellen van: dat onverwachtsche bezoek, en dien onverwachtschen gast (deze adjectieven vermeldt het W.N.T. niet, maar zij komen ons heel gewoon voor. De parallel: onverhoedsch heeft het W.N.T. wel). De gast zelf kan zeggen: Is (was) dat niet onverwachts?

Is dit laatste nu adjectief? en dus, volgens De Vries en Te Winkel, met sch te schrijven? Wie zal het beweren?

(Wordt vervolgd)

Overbodigheid in de taal.

Een lezer merkt op dat wij, toen ons gevraagd werd of in de door ons gebezigde uitdrukking 'van het eerste begin af' het woord 'eerste' niet overbodig was, wat 'kribbig' geantwoord hebben. 'Wat bedoelt inz. met deze vraag? Een afkeuring?'

Laat ons zeggen dat het stellig niet onze bedoeling geweest is in ons antwoord op de gestelde vraag van 'kribbigheid' blijk te geven, maar alleen duidelijk in het licht te stellen welk gevaar de geesteshouding oplevert van degenen, die er steeds op uit zijn alles uit de taal weg te schrappen wat maar eenigszins 'overbodig' is, gemist

kan worden. Een lezer verzette zich onlangs tegen den vorm ‘noch... noch’, met de redeneering: ‘men moet nooit iets tweemaal bezigen als men met eenmaal volstaan kan’. Zulk een streven zou doodelijk kunnen worden voor de uitdrukkingsvormen der taal.

Terecht heeft Charivarius den strijd aangeboden tegen het pain-de-luxe-broodje, tegen de ‘tautologie’, maar wij moeten ook in dezen weten te onderscheiden en niet door misbruik Charivarius’ ‘nutte medicijn’ in haar tegendeel doen verkeeren. Hoe redeneerde de steller van de vraag: wij moeten niet spreken van het ‘eerste’ begin - eerste, als telwoord, tegenover: tweede, derde -, want er is maar één begin? Zoo ja, dan vergeet hij dat ‘eerste’ in vele beteekenissen gebezigd kan worden, o.a. om uit te drukken dat iets onmiddellijk bij het begin van een handeling of gebeurtenis plaats gehad heeft.

Wij spraken in het bedoelde stukje over een lid dat ‘van het eerste begin’ af bij ons is geweest. Zulk een ‘begin’, het ontstaan van een genootschap, heeft een zekere tijd-uitgebreidheid; zooals wij spreken van ‘le commencement de la fin’, kunnen wij spreken van ‘la fin du commencement’; en wat een einde heeft, heeft ook een aanvang. ‘Het eerste begin’ wil dus zeggen: het vroegste begin, het vroegste stadium van dat begin. De bijvoeging ‘eerste’ te schrappen, zou schade doen aan den gevoelsinhoud, aan de ‘modaliteit’.

Lossen.

De effectenhandel spreekt bij voorkeur van ‘lossen’, ‘losbare’ stukken. ‘De opbrengst van event. lossingen blijft... geblokkeerd.’ Waarom dit lossen? Wij kennen het woord o.a. in den zin van vrijkopen (losgeld), vrijmaken (‘inlossen’ van een pand, door betaling van het daarop ontvangen geld), afkopen van een geregeld terugkeerende verplichting (‘cijnzen en behoef den cijns-beurder niet te laten lossen of hy en wil’). Losbare rente (losrente), die afgelost, afgekocht kan (mag) worden door betaling ineens van een zekere som. Maar een schuld (van een in geld uitgedrukt bedrag) wordt, naar ons tegenwoordige taalgebruik af afgelost.

Staat het gebruik van ‘lossen’ misschien onder hd. invloed (zooals de geldhandel ook spreekt van ‘vergoeden’, hd. vergüten, waar niets vergoed, ‘goed gemaakt’, wordt, maar allen b e t a l d)?

‘Lösen’ wordt in vele gevallen gebezigd waar wij spreken van: losmaken (einen Knoten), opheffen (einen Bann), verbreken (eine Verlobung), annuleeren (einen Vertrag), oplossen (ein Problem, ein Rätsel), ontspannen (die Glieder), ontslaan (von Verpflichtungen), koopen, nemen (eine Fahrkarte), enz.

Opnemen, doorspreken en afleggen.

Op vergaderingen en bij besprekingen hoor ik meermalen de uitdrukkingen: ‘Wij hebben het contact opgenomen...’, en ‘Deze zaak is doorsproken’. Vraag: zijn dit Nederlandsche uitdrukkingen?

De.

Op mijn nieuwe bureau - een groote en nuttige sociale instelling overigens - kan ik maar niet wennen aan de termen ‘afleggen’ en ‘opnemen’. Stukken die niemand meer hoeft te zien, gaan in een ‘afleg’-mapje, om vervolgens door den administrateur opgeborgen te worden. En als er zich een probleem of een meeningsverschil met een andere afdeling of vereeniging voordoet, dan ga je die zaak met de desbetreffende ‘opnemen’. Ik meen dat geen van beide Nederlandsch is, maar mijn collega's kan ik hiervan niet overtuigen.

Bo.

(Uit)oefenen.

Er blijkt verwarring te bestaan ten aanzien van de begrippen: oefenen en uitoefenen. Bijna steeds leest men: ‘de door de ambtenaren uit te oefenen controle’; de gevallen dat men hier o e f e n e n geschreven ziet, zijn uitzonderingen. En toch is uitoefenen hier fout: controle wordt niet uitgeoefend, maar g e o e f e n d, evenals macht, heerschappij, gezag, rechten, invloed. U i t geoefend wordt een beroep, een handwerk; een kunst wordt b e o e f e n d.

Goedschrijven.

‘In de beschikkingen deblokkeering 1945 treffen wij onder art. 6, 3° de uitdrukking “goedschrijvingen” aan, en onder hetzelfde artikel 4° “goedgeschreven”. Naar ons gevoel zijn deze uitdrukkingen beide ernstige vergrijpen; zij hebben een oostelijken bijmaak, die ons thans wel zeer onaangenaam is.’

J. & K.

Soldatesk.

‘X imponeert door zijn soldateske houding’. ‘Soldatesk’ is hier niet het goede woord: soldatesk, zegt het W.N.T., wordt (alleen) in historischen stijl gebezigd, met de gedachte aan ruwheid of bandeloosheid. Blijkbaar was hier de bedoeling correct militaire houding.

Verworvenheid.

Tegenwoordig treft men vaak het woord ‘verworvenheid’ aan. Het moet beteekenen: hetgeen verworven is. ‘De afschaffing van de doodstraf gold in ons land als een der verworvenheden van de humanistische rechtsontwikkeling’. In goed Nederlandsch spreekt men in zoo'n geval van aanwinst, resultaat.

In van Dale komt verworvenheid niet voor en het zal wel geen aannemelijk woord zijn. Waar zou deze fraaiigheid vandaan komen?

Binding

‘Binding’ is ook een woord van den nieuwen tijd en dit komt heel veel voor. Het kan evenmin als een zuiver Nederlandsch woord beschouwd worden en ontbreekt eveneens in van Dale. Wat het beteekent heb ik nog niet kunnen gewaar worden; het moet iets anders zijn dan verband.

Puinen.

Voorts: puinen. M.i. buiten kwestie fout. Puin, of puinhoopen. Hoe is dit misbaksel kunnen binnendringen?

Regelmatig.

Het valt te betreuren dat ‘geregeld’ uit onze taal aan het verdwijnen is en verdrongen wordt door ‘regelmatig’, hoewel er tusschen beide woorden een aanmerkelijk verschil in beteekenis bestaat.

Drukken.

Ook ‘duwen’ schijnt ten doode opgeschreven te zijn. Daarvoor is in de plaats gekomen ‘drukken’, in deze beteekenis een grof germanisme.

Ke.

Geslagen.

Wij spreken wel eens van den ‘geslagen’ vijand, als wij bedoelen: den overwonnen vijand. Het verdient aanbeveling hier *v e r* slagen te bezigen; met ‘geslagen’ duiden wij aan den onverzoenlijken, gezworen vijand. Geslagen vijanden: heftige, verbitterde vijanden.

Wat stop je er in?

Hoe heet zoo'n ding aan den muur, waar je stroom uit krijgen kan? - Een stopcontact, meen je? - Precies. Een stopcontact. Een ding dat contact maakt als je er wat in stopt. Wat stop je er in? - Een stekker. - Neen uil, een *s t o p* !

Electra.

Het wordt meer en meer gewoonte electriciteitsvoorziening, electrischen aanleg en dgl. aan te duiden met e l e c t r a . ‘Wij hebben geen electra’. ‘Gas en electra op komst’ (groot opgemaakt, als kop in de krant). Een vervelend aanwensel.

Het ongezonde innemen.

‘...dat kisten en vaten bij de bekende inname-adressen ingeleverd dienen te worden’!

[Vragen]

‘Te onzen kantore bestaat verschil van meening over de woorden “copie” en “afschrift”. Een onzer is van meening, dat het Nederlandsche woord “afschrift” n i e t gebruikt mag worden voor een tegelijkertijd met den origineelen brief, op de schrijfmachine gemaakte z.g. doorslag. Het woord “afschrift” zou alleen maar mogen dienen voor een stuk, dat werkelijk afgeschreven is. Het woord “copie” zou dan beslist niet gebruikt mogen worden.

M.i. is dit laatste in het geheel niet juist, daar men bij het naschilderen van een schilderstuk toch spreekt van copieëeren en het product een copie noemt.’

Me.

§§ - Wij zijn het er niet mee eens dat het woord ‘afschrift’ niet gebezigd zou mogen worden voor een met de schrijfmachine gemaakten ‘doorslag’ (‘doortik’, ‘doortip’). De schrijfmachine ‘schrijft’ immers ook! Als wij onze aanduidingen zoo ‘letterlijk’ moesten opvatten, zouden wij, nu wij geen tapijten meer aan de wand hangen maar er papier op plakken, ons ‘behangsel’ be‘plak’sel moeten noemen. En den ‘loodgieter’ wegsturen als hij het verstopte fonteintje komt nazien; neen vader, ga jij maar ‘lood gieten’!

Waarom zouden wij ‘copie’ niet mogen bezigen ten aanzien van een met de hand afgeschreven stuk? ‘Copier’, zegt het Fransche woordenboek, is: overschrijven, afschrijven, nateekenen, naäpen, navolgen, nabootsen, copieeren, enz.

‘Gaarne zag ik Uw oordeel opgenomen in Onze Taal over de volgende woorden, die naar mijn mening ten onrechte in het meervoud worden gebruikt: gelden - winden - schulden - dranken - groenten - sporten - zaden - gronden - grassen - oliën - lijmen enz.’

Di.

§§ - Inz. is van oordeel dat de door hem genoemde woorden collectieve begrippen aanduiden en dus geen meervoud toestaan? Maar als wij spreken van ‘gelden’, dan bedoelen wij hoeveelheden geld, concreet; geldsommen, als verschillende hoeveelheden voorgesteld, die elk afzonderlijk hetzij inkomen, of uitgegeven worden, hetzij bewaard of verantwoord worden. Zoo wordt ‘schuld’ ook veelal concreet opgevat; het verschuldigde bedrag. ‘By elcke schuld, ..., sult doen tekenen den dagh ende datum, wanneer die gemaekt is’ (Hooft). Een uitstaande schuld, een hypothecaire schuld. Schulden maken, aflossen, betalen, vereffenen, delgen. De meervoudsvorm wordt dikwijls toegepast om verschillende soorten aan te duiden: winden, dranken groenten, enz. De koffiehandelaar spreekt van: koffies.

‘Gaarne zou ik Uw meening willen vernemen over het gebruik van het woordje “waar” in de beteekenis van “omdat”. Bijv.: “Waar vaststaat, dat verdachte schuldig is, zal hij moeten worden gestraft”. Of: “Waar betrokkene niet van eenig berouw heeft doen blijken over zijn misstap, dient hij gevoelig te worden gestraft”.

Ik zou aan het bovenstaande de vraag willen verbinden of een verschuiving in de beteekenis van “waar” heeft plaats gehad, nl. van plaatsaanduidend naar redengevend bijwoord (zeg ik het goed?). In laatstbedoelde beteekenis tref ik het wel eens aan in officieele rapporten, en heel gek vind ik het gebruik eerlijk gezegd niet. Wat dunkt U?’

Th.

§§ - Het gebruik van 'waar' voor 'nu', 'aangezien' neemt hand over hand toe; het volgt 'daar', dat, oorspronkelijk lokaal-temporaal, zijn gebruikssfeer uitgebreid zag tot de causale beteekenis. 'Niet heel gek'? Neen, stellig niet 'gek', maar waartoe zou het dienen, nu wij eenmaal 'daar' met causale functie hebben? Erg origineel is het ook niet, want ten slotte is het maar het Duitsch nagepraat.

'Is Uws inziens het gebruik van het woord "specieel" geoorloofd? Van Dale's Groot Woordenboek vermeldt het niet. Toch zijn er, voor mijn gevoel, gevallen waar het gebruik van specieel de voorkeur verdient boven dat van speciaal. Men kan b.v. in een wetenschappelijk werk een algemeen en een specieel gedeelte onderscheiden. In het laatste kan dan aan een bepaald onderwerp een speciaal gedeelte gewijd zijn. Een goed Nederlandsch woord voor "specieel" ken ik niet; "bijzonder" bevredigt mij slechts matig.'

Ja.

§§ - Willen onze lezers hierover eens hun gedachten laten gaan? Ons doet 'specieel' denken aan hd. speziell.

'Wat dient men te zeggen: bezettingsschade of bezettingschade? Naar mijn meening is de laatste schrijfwijze de juiste, daar "bezetting" een vrouwelijk woord is, zoodat "s" bij den 2den naamval niet mogelijk is. Verg. "oorlogsschade"; oorlog is mannelijk, dus "des oorlogs".'

Bij.

§§ - Er bestaat geen vaste regel voor invoeging van zulke verbindingsklanken. Wij zullen er binnenkort eenigszins uitvoerig op terugkomen.

De verbinding-s zal men gaarne toepassen bij samenstellingen, waarvan het eerste lid reeds een samenstelling of een afleiding is, en in het bijzonder waar het suffix '-ing' is. Bezettingsswee, inschrijvingsbiljet. Die 's' behoeft thans geen genitiefvorm meer voor te stellen. Overigens, de redeneering dat een vrouwelijk woord geen genitief-s kan krijgen, gaat niet op: moeders hoed.

'Wat dienen wij te schrijven: personeellid, stationchef, afdelingchef, betalingstaat, bezoldigingstaat, pensioengrondslag, ambachtschool: met of zonder verbindings-s?'

Dij.

§§ - Laat inz. zelf maar eens probeeren: bondlid of bondslid, stationkruier of stationskruier, ambachtman of ambachtsman. Achter -ing plaatsen wij gaarne de verbindings-s. Overigens: voor betalingsstaat kunnen wij beter zeggen: betaalstaat.

'In recepten komen dikwijls de volgende woorden voor: Het vlees klein snijden, fijn hakken. De fijn gehakte peterselie. De saus er door mengen. Een deel er af snijden. De struiken dicht binden. De massa stijf kloppen. Een belegging er tussen. Het rijpe gedeelte er uit lepelen. Iets er bij geven. Zo nodig. Moeten deze woorden aaneengeschreven worden?'

Gr.

§§ - Er is verschil tusschen: fijn snijden, dicht binden, en: fijnsnijden, dichtbinden; in technische voorschriften, zooals bij recepten, zal men stellig de laatstgenoemde uitdrukkingen bezigen. Fijnhakken, fijngehakt; stijfkloppen, stijfgeklopt. 'Er' wordt niet met het volgende woord aaneengeschreven; hiermee, daarmee, maar: ér mée; dus: er doormengen, er afsnijden, er uitlepelen; er bijgeven. Zoo noodig.

‘Een van onze belastingen wordt aangeduid met den term “vereveningsheffing”. Ik dacht dat “gelijkmaken”: e f f e n e n was en verbeeld mij dus, dat de belasting “vereffeningsbelasting” zou moeten heeten’.

Du.

§§ - Effen is ‘even’ met verdubbelden stammedeklinker. Evenen - of zooals wij thans zeggen: verevenen - is: in evenwicht brengen, evenredig maken aan iets anders, met iets anders in overeenstemming brengen. En dat is de bedoeling van de ‘vereveningsheffing’. Vereffenen wordt in het bijzonder gebezigd i.d.b. van: schikken, bijleggen; een geschil vereffenen. En van betalen: een schuld vereffenen.

‘De Chr. Slagerspatroonsvereniging te Rotterdam verspreidt een raambiljet met den navolgenden tekst: Voor brood naar de bakker, voor vet naar de slager. - Welke spelling is hier nu toegepast? Wij weten het niet en onze kinderen, die in den regel meer thuis zijn in het spellingsvraagstuk dan wij, weten het nu ook niet.’

Ka.

§§ - Wij sluiten ons hierbij aan.

‘Mijn woordenboek zegt van een bepaalde uitdrukking: a f j a c h t voor enz. Wat is “afjacht”?’

De.

§§ - Ruwe bejegening met onheusche taal, norsch of bits bescheid, waarmede men iemand afscheept, afsnauwt, hem als 't ware van zich afjaagt en zwijgend doet afdruipe. ‘Een andwoord van afjacht op de vraag der nieuwsgierigheid’. ‘Een ieder vergt U iets; en hard is 't, ze af te jachten’ (Bilderdijk).

‘Is “om reden” goed Nederlandsch?’

Sa.

§§ - Dat hangt er van af wat men onder ‘goed’ Nederlandsch verstaat. Tot de ‘algemeene beschaafde’ taal behoort de uitdrukking niet. Overgebleven misschien uit mnl. ‘omme die redene dat...’?

‘Het woord bioscoop, hoe wordt dat afgebroken?’

Bo.

§§ - Bio-scoop (gri. skopein is: zien, waarnemen).

[Nummer 2]

Vergeefs of vergeefsch

Bijwoord of bijvoeglijk naamwoord? (slot)

En nu: vergeefs en vergeefsch. - Hoe komen wij er eigenlijk aan? In de middeleeuwen hadden wij al de bijwoordelijke verbinding: te vergeves, te vergeefs. De vorm zonder te was nog zeldzaam; deze komt, naast de andere, pas meer in gebruik in de 16de en 17de eeuw. De s is het bekende adverbiale kenteeken; maar er is geen afdoende, volledige verklaring van het woord te geven. Men kan denken aan het verl. deelwoord van vergeven (weggeven); de beteekenis is eerst vooral: voor niets, gratis. Maar waartoe dan het voorzetsel te, en waar bleef dan de n? Of men kan uitgaan van een substantief v e r g e v e dat te vergelijken zou zijn met geve, geef, dat nog over is in:

te geef. Om parallel in vorm en betekenis beide zeer aantrekkelijk, maaar... het woord 'vergeve' is nergens te vinden!

Het bijwoord tevergeefs komt van de middeleeuwen af al verbonden voor met het als onderwerp, en een vorm van zijn: laet U niet tevergeefs zijn, vro op te staan, maar Prof. Verdam blijft het bijwoord noemen. De hier boven al eens aangehaalde redacteur van het W.N.T. zegt: bijwoord als bijv. naamw. gebezigd. De Statenbijbel (1637) biedt een voorbeeld met een substantief als onderwerp: indien... zoo is Uw geloof tevergeefs. De verbinding met: het is, komt er herhaaldelijk in voor: 'het is te vergeefs, God te dienen; het is te vergeefs, dat gijlieden vroeg opstaat... enz.'

Altijd dit bijwoord, en nooit het adjectief vergeefs ch, ofschoon dit in den Bijbel meermalen voorkomt, maar dan vóór een substantief, attributief: 'en brengt niet meer vergeefschen offer'. Blijkbaar onderscheidden de Statenvertalers welbewust: een bijwoord tevergeefs, en een daarvan afgeleid bijv. naamwoord vergeefsch, waarin te is verdwenen: en dit komt alléén attributief voor, praedicatief gevoelden zij er geen behoefte aan. Ook bij zijn gebruikte men het bijwoord. En de latere uitgevers van onzen Bijbel hebben zich daaraan gehouden, blijkens de spelling met s. Al hebben de Statenvertalers in hun Resolutiën betreffende de taal dit punt niet behandeld, zij hebben zich hier toch blijkbaar een regel gesteld. Want naast het oude: tevergeefs bestond in hun tijd toch ook als bijwoord reeds het kortere: vergeefs; we vinden het al in de Woordenboeken van Kiliaan (1573, Nedl.-Latijn) en Plantijn (1574, Nedl.-Fransch-Latijn), ja bij Calepinus (1545, vijftalig), die geen van allen het adjectief nog kenden; Plantijn vertaalt het woord steeds met: en vain, pour néant. Het adjectief schijnt eerst opgekomen te zijn in het begin der 17de eeuw; de woordenboeken van het begin der 18de eeuw (Marin, Halma, Sewel, Giron) hebben geheel dezelfde onderscheiding als de bijbelvertalers, of geven het bijwoord zowel zonder als met: te, bv. Giron (1710): vergeefsch - frustaneo, vano; vergeefs, te vergeefs - in vano. Het bekende Fransche Woordenboek van Halma, door heel de 18de eeuw in druk gebruik, handhaaft duidelijk, ondanks onvastheid in spelling, dezelfde verhouding.

Vergeefs of vergeefsch, dat is een kwestie van spelling, dat is van orde en regel, van traditie en historie. Wanneer de historie verstomt, de traditie uitgedoofd wordt, een 'nieuwe orde' een

andere regeling brengt, kan het zijn, dat de spellingkwestie wegvalt. Maar de daarachter liggende vraag valt daarom nog niet weg: adjectief of adverbium? Practisch niet - men denke aan de beoefening van andere talen, waarin het onderscheid voor elkeen verder gaat dan louter spellingverschil -, en voor het taalkundig inzicht en gevoel niet. Vergelijking met min of meer overeenkomstige gevallen in eigen en in vreemde taal kan dan verhelderend werken; maar vooral de geschiedenis van het woord naar zijn vorm en zijn beteekenis. Want vaak werkt het oude nog na, waar het voor oppervlakkige waarneming verouderd en verdwenen schijnt. Het taalkundig onderscheid van mannelijk en vrouwelijk geslacht bestaat niet meer in het algemeene beschaafde Nederlandsch, behalve in enkele gevallen ter aanwijzing van het natuurlijk geslacht, zoo denken velen; maar de veel gebruikte en onmisbare voornaamwoordelijke aanduiding van zaaknamen naar de geslachten toont dit anders. Het onzijdige geslacht is weg in het Fransch, meent men. Neen, zegt de beroemde taalkundige Bréal in zijn *Sémantique*, het leeft voort in den geest en in de taal, en breidt zich uit, door den invloed van enkele voornaamwoorden ‘qui ont été sauvés du naufrage’: le, ce, que, quoi. ‘Behalve’ heet bij velen, en lijkt, een voorzetsel; maar in de verbinding met een persoonlijk voornaamwoord komt het oorspronkelijke karakter van bijwoord in een absolute naamvalsconstructie voor den dag. Het zijn maar enkele voorbeelden uit de menigte.

Zoo kan het schijnen, dat elk oorspronkelijk bijwoord in de verbinding onderwerp-persoonsvorm van *zijn* -bijwoord tot adjectief is geworden, althans wanneer zulk een gelijkkluidend adjectief ook overigens voorkomt; maar een klein taalfeit, dat de herinnering aan den ouderen toestand levendig houdt, kan dien overgang verhinderend in den weg treden.

Dat kleine feit is hier het bestaan van het nog altijd louter bijwoordelijke *te vergeefs* naast *vergeefs*, als volkomen synoniem. Overal, waar men *te vergeefs* kan schuiven in de plaats van *vergeefs* wordt dit laatste ook nog steeds als bijwoord gevoeld. Het was *vergeefsche* moeite. Het was *moeite tevergeefs*. Alle *moeite* was *tevergeefs*, of: *vergeefs*.

In de gegeven voorbeelden zal dus overal het bijwoord voorkomen, en niet het adjectief. In zin 3 is de tweede helft elliptisch; vergelijk bv.: ik riep nog, maar *tevergeefs* (riep ik). Alleen ten aanzien van zin 5 kan men twijfelen, maar dit zinnetje lijkt ongewoon, wat gemaakt voor de gelegenheid. Zegt men niet veeleer: alle pogingen bleken *te zijn*? Is dit niet althans de vollediger gedachte en uitdrukking? (Vgl. ook zin 1).

Hier past nog een opmerking. *Blijken*, *schijnen* en de andere ‘koppelwerkwoorden’ zijn lang niet zulke kleurlooze, vage, leege werkwoorden als *zijn* veelal is, maar ze zijn ook niet in staat zoo veelzijdigen dienst te doen als ‘zijn’, dat vaak andere werkwoorden min of meer vervangt. Waar wordt er geloofd? Het is (d.w.z. gebeurt) in de school. De vergadering is (wordt gehouden) op 1 October. De bodedienst is dagelijks (gaat, rijdt). De paarden zijn (bevinden zich) ginds. Dat is (valt, treft) tegelijk! Wij zijn samen (vertoeven, verkeerren, komen, gaan). ‘Blijken’ of ‘schijnen’ zijn hier niet te gebruiken; tenzij men er: ‘te zijn’ aan toevoegt. Al deze voorbeelden bevatten bepalingen van plaats, tijd, omstandigheid. En deze groepen, voor zoover zij dan uit enkele woorden - dus bijwoorden - bestaan, hebben een veel sterkere afscheiding van de adjectieven dan de groote groep der bepalingen van hoedanigheid, waarin de talrijke bijwoorden veelal van bijvoeglijken oorsprong zijn.

Zij zijn voor verreweg het grootste deel oud-overgeleverde bijwoorden, die slechts bij uitzondering een bijvoeglijken vorm naast zich hebben toegelaten voor louter attributief gebruik. Voor tijd en plaats zijn dat: hedendaagsch, huidig, dagelijksch, gindsch en enkele andere. Van de bijwoorden van omstandigheid zijn: onverwachts, onverhoeds, rechtstreeks, en (te) vergeefs zulke gevallen. Maar ook hier heeft het adverbium den voorrang.

De particulier secretarissen en hunne lotgenooten

Wie denken zou dat deze ongelukkige invaliden reeds lang in een verzorgingshuis hun welverdiende rust zouden genieten en in vrede hun naderend einde verbeiden, zou zich vergissen: zij - met hunne even beklagenswaardige lotgenooten, de openbaar ambtenaren en de controleerend geneeskundigen - zijn nog steeds gedwongen dienst te doen, alsof zij volslagen krachten waren. Is dat niet onwaardig? En dit legioen der verminkten ziet telkens nieuwe aantallen aan zijn sterkte toegevoegd. Uit een circulaire over de recente benoeming van zes hoogleeraren aan de theologische faculteit zien wij dat van de voorgedragen hoogleeraren er twee 'buitengewoon hoogleraren' zullen zijn. De armen!

Eén lichtpunt is er: deze twee 'buitengewoon hoogleraren' zijn beiden 'kerkelijke hoogleraren'; zij zijn dus niet tot in den grond afgesleten. Ja, zelfs mag men de mogelijkheid van - zij het tijdelijk - herstel niet geheel buiten rekening laten; zij komen althans in ons stuk later nog eens niet-geatrofied voor: de beide 'buitengewone hoogleraren' zijn orthodox, lezen wij. Wat het is geweest dat deze regeneratie in de hand heeft gewerkt, weten wij niet, maar in elk geval, wij verheugen ons er over.

Verzorgingshuis

Een groote instelling in Amsterdam maakt bekend dat zij zich gaarne belast met de verzorging van onze inschrijvingen op 3% Grootboek 1946 en 2½% Spaarcertificaten. Men heeft ons zoo'n inschrijving getoond: geheel met de hand geschreven, gecalligrafeerd mogen wij wel zeggen, op zwaar Zweedsch houtvrij schrijf-, de kapitalen - het zijn groote kapitalen, waarover de instelling beschikt! - georneerd met goud en blauw; àf, in één woord.

Dat brengt, zegt U, geen cent meer rente in? Neen, natuurlijk niet, daar is het ook niet om begonnen; 3% blijft 3%, daar gaat niets van af (of daar komt niets bij). Maar de geste, het gebaar, de zwier...!

De genoemde instelling zal stellig ook genegen zijn Uw assurantiezaken te 'verzorgen'. U hebt al een assurantiebezorger, die U al jaren goed bediend heeft? Niemand die daaraan twijfelt. Maar waarom tevreden te zijn met zoo'n ordinair assurantiebezorger, nu de gelegenheid bestaat Uw zaken te laten verzorgen. Dat is immers heel wat anders; dat spricht ja van zelf!

'Vorderingen'

'Door al deze vorderingen werd aan de vennootschap een schade toegebracht van f 241.000, -' Laten wij nu eens ronduit spreken. Van tweeën een: of de zaken zijn behoorlijk behartigd, en de vordering op de vennootschap is ontstaan door een te haren behoefte gedane evenredige prestatie - maar dan is er geen schade ontstaan en dus de mededeeling misleidend -, of de waarde der prestatie bleef beneden het beloop der daardoor ontstane vordering, er flink beneden, maar dan is er sprake van wanbeleid. O.i. kunnen aandeelhouders aanspraak maken op nadere toelichting van deze wat louche schijnende zaak.

'100%'

'De (door Noorwegen bij de Ned. Scheepsbouw-Maatschappij bestelde) schepen zullen voor 100 percent worden gelascht'. Aldus het bericht in de krant.

Wij betreuren het dat de Scheepsbouw-Maatschappij ons niet even in den arm heeft genomen; wij maken ons sterk dat wij het voor 95% gedaan hadden gekregen. Het was in alle geval te probeeren geweest.

Van formaat

Volgens de krant worden de leden van de A.R.K.A. uitgenoodigd mede te werken aan het tot stand komen van een (feest-)avond 'van formaat'. In de toekomst dus behalve mannen van formaat, ook avonden van...

Wat een perspectief! Nu geen lange verslagen meer van feestavonden of -dagen, reunies of meetings: men vermeldt eenvoudig dat het een feest, reunie etc. was 'van formaat'. Kan het eenvoudiger?

Me.

De elliptische zin

In een dagblad werd onlangs over de onderhandelingen te Moskou geschreven onder het hoofd: ‘Moskou loopt vlot’. Is dit nu wat de taalkundigen een elliptischen zin noemen of moeten wij dit opschrift beschouwen als een minder gelukkige journalistieke vondst?

Me.

- In een ‘rustig voortschrijdend breed verhaal’ zouden wij deze zinsconstructie elliptisch kunnen noemen, maar alweer niet als hoofdje boven een artikel, want het is de vraag of den ‘opmaker’ eerst de zin: ‘de besprekingen te Moskou loopen vlot’ voor den geest heeft gestaan. De opmaker denkt in zulke ‘korte zinnen’; zij ontstaan niet door ‘weglating’.

Als de Katwijksche visscher uit de Stilistische Grammatica van Overdiep spreekt van ‘We zâalden ‘t land an brokke’ voor: we zeilden zeewaarts, zoo lang tot van de kustlijn aan den horizon alleen nog de hoogste brokken zichtbaar waren; zoover tot het land aan brokken werd gezien, dan zal dat v o o r h e m geen ellips zijn.

Waarom ‘een minder gelukkige vondst’? Bij ‘Wallstreet’, ‘Downingstreet’ hebben wij geen toelichting noodig om te weten welke kringen bedoeld worden. En hier bij ‘Moskou’ evenmin.

Aanvoelen

Wat een ellips is, zegt U, is dikwijls een kwestie van aanvoelen. Waarom niet een kwestie van gevoel? Aanvoelen is wat de machinist doet die zich van de temperatuur van een stang of ander metaal wil vergewissen. Verder kan het werkwoord onovergankelijk gebruikt worden (iets voelt koud of warm aan).

Me.

- Toen wij de uitdrukking ‘aanvoelen’ voor den Raad brachten (‘Een woord dat in zijn overstelpende, dikwijls smakelooze toepassing wrevel wekt bij velen, die gevoel hebben voor de taal’) en een reeks van voorbeelden gaven, waaronder: (over de moeilijkheden, verbonden aan het lezen van een constructie-teekening): ‘Zooiets kun je een ander niet uitleggen, dat moet je aanvoelen’, schreef Professor Van Ginneken: Hier is ‘aanvoelen’ volkomen op zijn plaats!

Ontdoen

‘Ontdoet het schoeisel van de moede voeten’ is de aanhef van een in de weekbladen geciteerd actueel gedicht, naar het bijbelwoord: Ontschoei Uw voeten. Het klinkt mij dwaas in de ooren. Wij ontdoen de os van het juk, maar ook het juk van de os?

Mo.

- Inderdaad heeft ‘ontdoen van’ in het tegenwoordige taalgebruik de beteekenis van ontlasten van, maar eertijds bezigden wij ontdoen i.d.b. van: losmaken (van iets anders). De geciteerde versregel zou dus opgevat kunnen worden als: knoopt los het schoeisel van de moede voeten.

[Vragen]

‘In de tallooze technische geschriften, die mij onder oogen komen, vormt het woord ‘langsdoorsnede’ een van de vele griezeliheden. Van Dale brengt geen opheldering, daar hij noch lengte-, noch langsdoorsnede als zoodanig bespreekt. In de afdeeling technische termen beginnende met langs noemt hij onder langshouten wel het woord lengtedoorsnede. Als, gezien de vele technische uitdrukkingen met langs, ‘langsdoorsnede’ juist is vanwege de beteekenis ‘volgens lengte- (of langs-?) richting’, is ‘dwarsdoorsnede’ dan juist? En indien lengtedoorsnede juist is, moeten we dan van breedte- of dwarste-doorsnede spreken? En als dwarsdoorsnede goed is, wat is dan het lange aequivalent?

Neij.

* - ‘Langs’ als bijwoord is in het Nederlandsch (zoo goed als in het Hoogduitsch) sinds lang verouderd, tenzij men het gebruikt in verbinding met een zelfst. naamwoord of een bijwoord. De straat langs, den weg langs, de gracht langs, en: hierlangs, daarlangs, is thans nog gewone taal. Maar wij kunnen het woord niet meer gebruiken in den zin van ‘in de lengte, overlanssch’ of ‘in zijn volle lengte, languit’, zooals dat in de Middeleeuwen en nog in de 16de eeuw mogelijk was. (Ook gewestelijk schijnt het nog voor te komen; het Woordenboek geeft bv. ‘Hij liep langs deur 't koren’ (Corn.-Vervl.).) Dat het Hd. niettemin ‘längsdurchschnitt’ gebruikt, is een merkwaardig verschijnsel, dat ik niet kan verklaren, en op het oogenblik is dat ook niet noodig. Maar dat hoeft voor ons geen reden te zijn om die formatie te gaan nabootsen: ze is nu onnederlandsch en daarom te verwerpen. ‘Lengte-doorsnede’ gaat desnoods, maar ik vind het niet mooi. Het beste lijkt mij ‘overlansche doorsnede’ of anders ‘overlansdoorsnede’: overlans immers heeft de functie van het enkelvoudige ‘langs’ overgenomen. ‘Dwarsdoorsnede’ behoeft niet te worden afgekeurd, want dwars is als zelfstandig gebruikt bijwoord nog heel gewoon. (Waarom langs is verouderd en dwars niet, valt niet meer na te gaan.) En een bijwoord als eerste lid van een nominale samenstelling is volstrekt niet zeldzaam; men denke aan: bijgebouw, bovenkamer, achterhuis, waar het eerste lid geen praepositie is.

‘Schrijven wij: te voren of tevoren; van te voren of van tevoren; voor zoover of voorzoover; over gelaten of overgelaten; overeen gekomen of overeengekomen; in bedrijfstelling of inbedrijfstelling; te zamen of tezamen; in geval van of ingeval van; zorg gedragen of zorggedragen; kennis genomen of kennisgenomen; van waaruit of vanwaaruit.

Corres-pondeeren of corre-spondeeren; usancieel of usantieel; hij zal de vereenigingen berichten of den vereenigingen; anderzijds of andererzijds; wij ontvangen een schrijven van deze, of: dezen (mannelijk, enkelvoud); een 380-Voltstroom of Voltstroom. Heeft: spoedig een vergr. trap: spoediger?’

Kn.

§§ - Het al of niet aaneenschrijven berust dikwijls op persoonlijke voorkeur, maar ook wel op de beteekenis van de uitdrukking. Er is verschil tusschen: óverlaten en over laten. Men zal doorgaans schrijven: te voren, van te voren, voor zoover, overeengekomen, tezamen, in geval van, zorg gedragen, kennis genomen, van waaruit. (Over: in bedrijfstelling kunnen wij niet oordeelen; dat is Duitsch, daarvoor raadplege men Duden, Stilwörterbuch.) Corre-spondeeren (zoo wil het het Latijn); usantieel

(vgl. potentieel); spoedig, spoediger, ten spoedigste; berichten regeert den 3den naamval (mij werd bericht, en niet: ik werd); ter andere zijde, anderzijds (het is niet zoo erg, verkort, te schrijven, en zekert niet te zeggen: anderzijds); ‘deze’, indien zelfstandig gebruikt; Volt-stroom, of Voltstroom.

‘Waar komt het woord “hermetisch”, voor: luchtdicht vandaan?’

v. T.

§§ - Het woord is afgeleid van Hermes (Trimegistus), de Godheid der geheime wetenschappen, inzonderheid de alchimie. De alchimisten gevoelden de behoefte hun glazen buizen, kolven enz. luchtdicht af te sluiten, hetgeen zij deden door dichtsmelting in de vlam. Zulk een bij deze ‘hermetische’ kunst gebruikelijke luchtdichte afsluiting verkreeg de aanduiding ‘hermetisch’.

‘In het zoo juist verschenen tweede deel van de herdruk van de Complete Werken van Shakespeare in de vertaling van Dr. Burgersdijk lees ik op blz. 3 van de inleiding der bewerkers over Engeland:

(1) ‘Geen wonder, dat het zich de meerdere achtte van andere volken’. Is ‘de’ hier juist of moet het zijn ‘den’? Wat zoudt U schrijven in de volgende zinnen:

(2) Het beschouwde hem als de(n) meerdere

(3) Het beschouwde zich als de(n) meerdere?

Ke.

§§ - ‘Den meerdere’ is het juiste in 1, 2 en 3 - ofschoon wij ons gevallen kunnen voorstellen waarin voor 1) voor den vrouwelijken accusatief: ‘de’ meerdere kon gepleit worden (wanneer nl. in het verband het woord natie, macht, mogendheid als synoniem op den voorgrond drong), terwijl 3) in zijn vaagheid vanzelf ook zoo iets denkbaar doet zijn. Maar *a c c u s a t i e f* is het in elk geval: het zijn (zoowel met als zonder ‘als’) bepalingen van gesteldheid, die in den zelfden naamval staan als het bepaalde woord.

(Zie C.H. den Hertog, *De Ndl. Taal*³ I 58-63 en 144. Brill II² 51 vlgg. Cosijn *Syntaxis*⁵ (1881) § 496-500).

‘Van waar komt de uitdrukking: hij is Lazarus, voor: hij is beschonken? Heeft deze zegswijze iets te maken met den Lazarus uit den Bijbel, die uit den dood werd opgewekt, of met den Lazarus uit den parabel?’

Schu.

§§ - Bij ‘Lazarus’ i.d.b. van ongevoelig, suf, idioot, stomdronken, willen wij liever niet denken aan eenig verband met het verhaal dat wij vinden in Johannes 11, van de opwekking uit den dood van den broeder van Maria en Martha. Ondanks Prinsen. Eer gaan onze gedachten naar den Lazarus uit de gelijkenis in Lucas 16, den met zweren overdekte bedelaar. Vroeger bij ons - zooals ook thans nog in Z. Nederland - werd de naam gebezigd met betrekking tot iemand die vol zweren en puisten zat, een melaatsche. Laat ons maar denken dat bij de uitdrukking *lazarus* de gedachten allengs werden gericht op al wat in eenig opzicht afstootelijk en weerzinwekkend was; weerzinwekkend als een zwaar beschonkene.

‘Ik zal mij wel wagten hiervan alle de lorrendraaijerijen mentie te maaken die bij alle die onderscheide soorten van vervrachtenen geschieden, en van de menigvuldige practijken die 'er wanneer 'er accoort over hoop gemaakt is, enz.’

Is in dezen zin ‘over hoop’ gelijk te stellen aan Duitsch ‘überhaupt’?

Mo.

§§ - Neen; wij moeten bij ‘een accoord over hoop’ eer denken aan ‘hoop’, ‘verzameling’, ‘alles bij elkaar’, ‘zonder nadere specificatie’. ‘Hoop’, Duitsch Haufen.

‘Waar komt “versnapering” vandaan?’

Re.

§§ - Franck-Van Wijk verwijst bij ‘versnapering’ naar ‘snappen’: mhd. snappen, nhd. schnappen, eng. to snap, grijpen naar, pakken; mnd. snabben, vgl. ‘snabbelinghe’, gebabbel, beuzelpraat (in Marieken van Nijmegen). Ndl. dial. snapen, happen naar; oud nnl. snaperinghe, het grijpen naar, trachten te krijgen; vla. snaperen, snoepen. (Een textielpunt zou men een ‘versnapering’ kunnen noemen; men kan ‘trachten’ er iets op te krijgen!)

‘Waar komt het woord “mummie” vandaan?’

Be.

§§ - Van het Perzische woord ‘mûm’, dat ‘was’ beteekent. Door de Arabieren overgenomen met ‘mûmîja’, als aanduiding van: asphalt, stof waarmede men lijken balsemt. Men zou dus kunnen zeggen dat onze straten ‘gemummificeerd’ worden.

‘Wat is beter, te spreken van: een verhooging v a n 100 gulden, of: m e t 100 gulden?’

Go.

§§ - Als men verhooging substantivisch opvat, dan v a n (d.w.z. ter grootte van); verbaal opgevat, dus denkende aan: het verhoogen, dan m e t.

‘Kan het woord “tusschentijds” ook bijvoeglijk gebruikt worden.’

Lo.

§§ - Wij zouden zeggen van wel. ‘Tusschentijdsche verkiezingen’ schijnt ons een heel normale uitdrukking.

[Nummer 3]

Deze of dezen? Een eeuwen oude kwestie.

‘Er heerscht oneenigheid op ons kantoor:

“Toen ik A. ontmoette, heb ik dezen gezegd...” schrijven ze en ik verzet me tegen die n, die bij zelfstandig gebruikte voornaamwoorden en bijvoeglijke naamwoorden alleen in het meervoud gebruikt mag worden, volgens mij. Men werpt mij tegen, dat het hier niet een zelfstandig gebruik betreft, omdat er “man” achter gedacht moet worden (hetgeen dan voor alle zelfstandig gebruik zou gelden volgens mij). Mogen wij Uw oordeel?’

Aldus een lezer. Ongetwijfeld is ‘deze’ hier zelfstandig gebruikt; er staat in het onmiddellijk voorafgaande geen woord dat men achter ‘dezen’ moet denken. Maar de regel, waarop inzender zich beroept, is eenigszins anders dan hij hem formuleert. Het woordje ‘alleen’ hoort er niet in; de voorwaarde: ‘voor personen gebruikt’ mag niet ontbreken; eenige rangtelwoorden en de groote groep: onbepaalde hoofdtelwoorden slaat hij over; en tenslotte is het beter, de zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden afzonderlijk te houden. Als wij de zaak eens volledig overzien, komen wij tot het volgende:

1) De zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden en deelwoorden volgen de verbuiging van het zwakke zelfstandige naamwoord (als getuige, bediende, beide gemeenslachtig, al komt het vrouwelijk gebruik weinig voor): in het mannelijk enkelvoud hebben zij in den tweeden naamval den uitgang -n (in het vrouwelijk, dat weinig voorkomt, niet), in het meervoud altijd in alle naamvallen -n. Het onzijdig valt hier buiten: zelfstandig bestaat het alleen in het enkelvoud in altijd gelijken vorm: het goede. Dus: enkelvoud mannelijk: de blinde - des blinden - den blinde - den blinde; vrouwelijk: der blinde - de blinde; meervoud: de, der, den, de blinden. Evenzoo: oudere, grootste, dwalende, veroordeelde, verslagene. Dit geheel zelfstandige gebruik valt hieraan te kennen, dat er geen zelfstandig naamwoord uit het onmiddellijk voorafgaande bijgedacht wordt. Het komt alleen voor met toepassing op personen.

2) Diezelfde verbuiging hebben ook, zelfstandig gebruikt:

a) de bezittelijke voornaamwoorden: zij komen bijna alleen in het meervoud voor: de zijnen, de onzen. Enkelvoud alleen op het einde van een brief: ik noem mij geheel den Uwe.

b) de aanwijzende voornaamwoorden: dezelve, dezelfde, de zulke, de zoodanige, en: degene (dezelve is thans ouderwetsch): ik vond hem nog precies denzelfde (haar nog dezelfde). Zij waren dezelfde gebleven. Derzulken is het Koninkrijk Gods. De zoodanigen moesten thans maar liever zwijgen. Den zoodanige oordeelen wij niet. Degene, desgenen, dengene (enk.); degenen, dergenen, dengenen, degenen (meerv.).

c) enkele bepaalde en onbepaalde rangtelwoorden: eerste, ander(e), tweede, derde, laatste, hoeveelste, zooveelste. Daar kwamen A. en Z.; den eerste begroette men met vreugde, den tweede (of: den andere) met ontzag. Er behoeven geen derden bij te zijn. Dat zijn de zooveel-

sten, die voor niemendal de reis deden. Den hoeveelste heb je nu al weggestuurd?

Opm. Ook de een of de eene kan tot deze groep hooren, in de tegenstelling met: de ander, of: de andere. Het voorbeeld van den een (den eene) of: des eenen, werkte beter dan dat van den ander (den andere) of: des anderen. 'Er zijn er al veel dood van Uw ziekte, de eenen zoo, de anderen anders, elk vindt zijnen weg.' (Streuvels)

d) de onbepaalde hoofdtelwoorden: alle, andere, enkele, eenige, sommige, vele, weinige, ettelijke, verscheidene; en het bepaalde: beide. Men houdt ze voor niet zelfstandig gebruikt, wanneer er een partitieve genitief of omschrijving daarvan op volgt (eenige mijner, of: van mijne vrienden). Uiteraard hebben wij hier alleen met het meervoud te doen.

3) De aanwijzende voornaamwoorden 'deze' en 'gene' volgen denzelfden regel als 1) en 2), maar: alléén in het meervoud. In het enkelvoud vertoonen zij, bijvoeglijk of zelfstandig, voor personen of voor zaken, altijd een en dezelfde verbuiging: deze, dezes, dezen, dezen.

* * *

Wij kunnen nu alles samenvatten in één 'regel': geheel als het zwakke zelfstandige naamwoord worden verbogen, in zelfstandig gebruik voor personen:

1. de bijvoeglijke naamwoorden en deelwoorden,
2. de bezittelijke voornaamwoorden,
3. de bepalende voornaamwoorden: dezelve, dezelfde, dezulke, de zoodanige, en het bepalingaankondigende: degene,
4. de rangtelwoorden: eerste, andere, tweede, derde, laatste, hoeveelste, zooveelste,
5. de onbepaalde telwoorden: alle, enkele, eenige, sommige, vele, weinige, ettelijke, verscheidene, meerdere, en het bepaalde: beide,
6. 'deze' en 'gene' (dit nu zonder lidwoord!), maar deze beide alléén in het meervoud.

Hakvruchten

Bladerend in oude nummers van Onze Taal trof mij in het nummer van Juli 1945 Uw uiteenzetting over 'hakvruchten'. Als redacteur buitenland van het A.N.P. heb ik hiervan de geboorte in onze publiciteitsorganen meegemaakt en daarom wilde ik U het volgende zeggen: Het woord is hier op de proppen gekomen in den Duitschen tijd. De Duitschers hadden het in hun landbouwmededeelingen heel vaak over 'Hackfrüchte', een woord waar wij, redactie, heel vreemd tegenover stonden en waarvan wij wel dachten dat het zoiets was als spinazie, peterselie enz. (die voor de bereiding gehakt moeten worden). Doch dat is het niet. Het is zooals U het uiteenzet. Wij hebben als Nederlandsch equivalent na overleg met een landbouwdeskundige hiervoor gevonden: knolgewassen. Het leelijke hakvruchten wilden wij in ieder geval vermijden en dit woord wordt, meen ik, door vaklieden ook nooit gebezigd.

O.

- Het spijt ons dat wij het met de opvatting van den geachten inzender niet eens kunnen zijn. Uiteraard, wanneer de landbouwdeskundige het begrip aangeduid met hakvruchten meent te kunnen weergeven door knolgewas, dan aanvaarden wij dat gaarne. Maar wij aanvaarden niet de opvatting dat hakvrucht uit hoofde van zijn samenstelling (als -isme) te verwerpen zou zijn. Wij slaan het Woordenboek der Nederlandsche Taal op (deel V, bewerkt door A. Beets en J.W. Mulder) en vinden daar het woord gestaafd door twee bewijsplaatsen, en wel een uit het jaar 1867, uit een werkje te Zwolle verschenen en getiteld: H.M. Hartog 'Landbouw-verbeteringen op Kleigronden', en een uit de 'Mededeelingen der Geldersche Maatschappij van Landbouw' uit het jaar 1849. Het komt ons voor dat het weinig zin heeft, een woord dat in landbouwkringen al bijna een eeuw, en misschien nog veel langer, in gebruik is opeens te veroordeelen, omdat het 'minder fraai' zou zijn gevormd. Zoo'n terminus technicus heeft men eenvoudig te aanvaarden. Maar, zooals reeds gezegd, wij hebben niets tegen de aanduiding 'knolgewassen'!

Taal der theologen

't Is vaak met beschaamde kaken dat ik de rubriek..... lees. Want dikwijls lees ik daar mijn eigen fouten! Over anderen wil ik hier niet oordeelen - maar 'wij predikanten' hebben door ons spreken en schrijven ook nog een zekere - en soms funeste - invloed op de spreektaal. Zoo kwam ik - zonder te 'zoeken' - in de werken van een hoogstaand en zeer invloedrijk hoogleeraar de volgende woorden tegen:

offerbereidheid; vreesloosheid; toekomstzwanger; daadkracht; kansrijk; gevaarzône; autonomiegelooft; wijdingloos; zelfbedriegelijk; hervormingsbereid.

Deze woorden zijn typeerend voor een nieuwe manier van zeggen - voor een stijl die heel wat geestelijken gebruiken die vaak Duitsche werken bestudeeren.

Maar hoe zit het nu? Is het mogelijk dat zich hier een nieuwe en verantwoorde stijl vormt, of dreigt hier een 'vormgeving' (sic) die kortweg bederf moet worden genoemd?

Bu.

(Wie zal zeggen wat verantwoord is; w a n n e e r iets als verantwoord mag gelden op het gebied van de taal. Voorloopig, zouden wij zeggen, is het taalbederf; taal van den 'vakman', door Duitsche boeken vreemd geworden aan eigen taal! Red.)

De of het

Wij - een 'reclameman' en ik - spraken er onlangs over of 'men' spreekt van de havermout of h e t havermout. Nu weten we allemaal wel heel goed dat mout onzijdig is, doch wat is het gangbare spraakgebruik? Ik meen (misschien foutief) om havermout vrouwelijk te doen zijn, hierin 'gesterkt' door een tweetal heeren die elk in de levensmiddelenbranche zijn.

Sch.

- Natuurlijk spreekt de 'mouter' van h e t mout, dus ook van h e t havermout; maar wij gewone mensen, die ternauwernood weten wat 'mouten' eigenlijk is, wij zien in den inhoud van het welbekende cartonnetje geen 'mout', maar het 'spul' waarvan wij pap maken, en als die pap ons goed smaakt, zeggen wij: d e havermout was lekker vandaag, de havermout uit het cartonnetje.

Comedie

Men wil tegen mij volhouden: het woord 'comedie' beteekent zoowel blijspel als treurspel, beteekent i e d e r tooneelspel. Mijn meening is, dat het woord comedie in zijn oorspronkelijke Latijnsche beteekenis uitsluitend blijspel beteekent, het werd echter vroeger gebruikt zoowel voor blij- als treurspel, tevens voor de betiteling van een schouwburg (de 'Komedie'). Tegenwoordig is dit gebruik echter m.i. aan het tanen en wordt 't meer en meer in zijn oorspronkelijke beteekenis toegepast. Ik ben er dan ook op tegen dat het woord comedie tegenwoordig nog gebruikt wordt voor ieder tooneelspel en zeker voor een drama, opdat het zijn oorspronkelijke beduiding weer verkrijgt.

Wie.

Postbus

Tegen dit woord heb ik altijd bezwaar gehad. Van Dale vermeldt het niet. Wel geeft hij postbox. Ik ken een beschuitbus, een collectebus, bij uitbreiding een brievenbus. Misschien heeft men bij uitbreiding van dit laatste woord het woord postbus gemaakt. Het woord box is in onze taal al meer doorgedrongen, in een paardenstal en ook in een autogarage spreekt men van box voor een afsluitbare ruimte. In ons geval zou men het vermelde woord gevoeglijk kunnen vermijden door te spreken van 'postvak'. Dit geeft m.i. precies weer, wat het is.

Ph.

Richtlijn

Ook aan de hand van Van Dale lijkt richtlijn een gewoon Nederlandsch woord. Waarom echter moet een richtlijn, in overdrachtelijke beteekenis, tegenwoordig altijd uitgestippeld worden, inplaats van aangegeven, uitgezet of vastgesteld? Clichés kunnen even hinderlijk zijn als germanismen; zij doen evenzeer een armoede veronderstellen waaraan onze taal toch inderdaad niet laboreert.

Me.

Afsluiten

Contracten afsluiten inplaats van eenvoudig 'sluiten' schijnt mij een germanisme.
Me.

- Het W.N.T. zegt: In den handel wordt afsluiten ook wel... gebezigd voor het volbrengen van verschillende handelingen. Zoo zegt men: 'die koop is afgesloten', 'is die assurantiepost al afgesloten?' 'Die makelaar heeft heden een goeden dag gehad. Hij heeft onderscheidene belangrijke posten afgesloten'. Hier echter is de invloed van hoogd. abschlieszen blijkbaar in het spel. De meer gewone Nederlandsche uitdrukking is het enkele 'sluiten'.

-Matig

Is wetmatig inderdaad een goed Nederlandsch woord? U noemt het op bl. 47 in één adem met doelmatig, kunstmatig enz., maar U waarschuwt tegen onmatigheid in het gebruik van het achtervoegsel -matig.

Me.

Als wij een reeks van woorden op -matig beschouwen om het gebruik van een verbindingsklank na te gaan, spreken wij daarmee geen waardeering uit ten aanzien van die woorden. Overigens beschouwen wij het woord wetmatig niet als on-Nederlandsch; 'matig' i.d.b. van: 'zich houdende aan, zich voegende naar...'.

Taal van herboren Nederland

Inderdaad, een dankbaar onderwerp voor critiek! Wat wordt er door de hedendaagsche journalisten en andere scribenten niet gebundeld, uitgehold, ingezet, opgevangen, geboekt en geïncasseerd. En hoeveel misbruik wordt er niet gemaakt van het bnw. practisch! Prijzen enz. 'zijn' tegenwoordig niet hooger, doch zij 'liggen' hooger.

Me.

In Nederland... Engelsch?

Wat eischt onze P.T.T. van Nederlandsche militairen, indien zij in het binnenlandsch verkeer voor hunne brieven vrijdom van port willen genieten? Gij raadt het in geen zeven weken: dat zij in het Engelsch er op vermelden dat zij in werkelijken dienst zijn: on active service.

Is het niet een beetje... mal?

Aanteekening

Op het middenstuk der postgirobiljetten vindt U onderaan links: 'Voor dienstaanwijzingen bestemd'. Beter dan deze uitdrukking lijkt mij: voor dienst aantekeningen bestemd; bestemd voor aantekeningen dienst P.T.T. of iets dergelijks. De ruimte is nl. bestemd voor de vermelding van de boeking in een of ander register; aangewezen wordt hier toch niets!

Ov.

Duidelijke taal

Ik lees in de krant: ‘Onder de talrijke werken voor tooneel van den bekenden schrijver Henri Ghéon is er een dat niet die bekendheid heeft in Nederland, welke het toch allerminst verdient.’

Me.

[Vragen]

‘Ik zou graag eens willen weten waar het woord ontstentenis vandaan komt?’

Bo.

§§ - Van ‘ontstaan’, t.w. ‘staan’ met ont- in de bet. van: verwijdering uit iets; ‘staan’ krijgt door voorvoeging van dit ont- inchoatieve (begin-aanduidende; lat. inchoare = beginnen) beteekenis. Het verl. deelwoord van ontstaan is ontstanden; met -nis: ontstandenis, ontstantenis, ontstentenis.

De thans gewone opvatting van het woord is: het niet voorhanden zijn, inzonderheid gebruikelijk in den ambtsstijl. In de 17de eeuw had ontstentenis de beteekenis van: het nalaten, het zich-onthouden van iets, het afwijken van iets.

Ten aanzien van het gebruik van ontstentenis zegt het W.N.T.: ‘Niet zelden wordt ontstentenis gebruikt in den zin van afwezigheid; men zal bv. lezen: “Bij ontstentenis van den secretaris werden de notulen voorgelezen door het jongste bestuurslid”. Dit is onnauwkeurig, wanneer het bestuur wel een secretaris heeft, maar deze niet ter vergadering is. Daarentegen kan men zeggen: “Bij ontstentenis van den hoogleeraar in het Sanskrit (t.w. den hoogleeraar, die er volgens de wet geacht wordt te zijn), worden de colleges in het Sanskrit thans gegeven door den hoogleeraar in het Nederlandsch”. Daarmede wordt gezegd, dat het professoraat op het oogenblik vacant is.’

‘Mijn aandacht viel onlangs op het woord “leidraad”. Toevallig heeft de drukker dit samengestelde woord moeten splitsen in twee lettergrepen, zó, dat de regel eindigt met lei en de nieuwe begint met draad (dus een draad om te leiden?). Ik herinner mij dat ik het woord ook gespeld heb gezien als: leiddraad. Een onderwijzer heeft mij enige jaren geleden uitgelegd dat het woord wil zeggen: een raad om te leiden. Als dit juist is, had de drukker het woord zó moeten splitsen: leid- raad.’

Oo.

§§ - De drukker had het bij het juiste eind (of beter, bij het juiste midden) en de onderwijzer was er naast. Het woord is samengesteld uit leid en draad (niet een draad om te leiden, maar een die leidt). Wij schrijven echter het woord niet meer met dd; de eerste d laten wij weg en schrijven: leidraad. Glijbaan, kruiwagen, rijbroek, scheikunde, snijmachine (zie O.T. 1945, 44b).

‘Zoudt U eens willen zeggen of: “dit boek laat zich nog goed lezen” een geoorloofd of ongeoorloofd germanisme is?’

Va.

§§ - Is ‘laat zich lezen’ een germanisme? Dr. Heinsius rept er niet van. ‘Dat laat zich’, verbonden met de onbepaalde wijs van een transitief werkwoord in den zin van: dat is geschikt om de handeling, door den infinitief uitgedrukt, te ondergaan; dat kan gemakkelijk - worden. Ook vergezeld van verschillende comparatieven. Bilderdijk schreef: ‘Het overdier geheim liet moeilijk zich bewaren’; en elders: ‘Schrijven laat zich alles niet’. En Quack: ‘Toch laten zich die schijnbaar zoo dorre verslagen beter lezen dan al de verzen van enz.’

En waarom zou het ook niet goed zijn? ‘Ik laat mij zoo niet beleedigen’, ‘hij laat zich dat welgevallen’, ‘het boek laat zich wel lezen’. Goed Nederlandsch, dunkt ons.

‘Wat is “koeter” in: koeterwaalsch? Bestaat er een werkwoord: koeteren?’

Ne.

§§ - Wij zullen koeterwaalsch wel uit het Duitsch hebben: ‘Kauderwelsch’, de taal van de ‘ital. Hausierer Südwestdeutschlands’. Het Duitsche ‘kaudern’, onverstaanbaar spreken, en ons ‘koeteren’ kunnen gevormd zijn van het eerste lid van Kauderwelsch, koeterwaalsch; maar het zou ook een klanknabootsende vorming kunnen zijn. Nhd. kaudern, zwa. kûdern, gebruikt voor het geluid van den kalkoen. Er zijn nog andere mogelijkheden volgens Franck-Van Wijk: mhd. kiuten, leuteren; mnl. cûten, brommen, schimpen, noorw. kyte, bluffen. Maar - weer een andere mogelijkheid - als hd. Kauderwelsch een vervorming zou zijn van ‘Churwelsch’, dan vervalt ook weer deze onderstelling!

‘Ik las onlangs in een artikel over molens het woord pal-trok. Wat verstaat men onder dit woord?’

Do.

§§ - Het woord luidt: palt-rok; niet: pal-trok. ‘Paltrok’, lezen wij in het boek Wordverklaring van wijlen onzen goeden vriend Dr. Metz, ‘is de benaming van een verouderd kleedingstuk, een korte jas met uitstaande slippers onder den gordel. Bij overdracht werd die naam, wegens den vorm, gegeven aan een soort houtzaagmolen, een onderkruier, die in zijn geheel op rollen gedraaid kan worden. Volgens de Vereeniging de Hollandsche Molen zijn er nog zeven van zulke molens in ons land over. Zij zijn te herkennen aan de kap, die den vorm heeft van een halven cylinder. Aan de zijde, afgekeerd van de wieken, staat een makelaar (spits) op de kap. De paltrokmolen “De Pet” ziet men van het station Zaandam aan de Westzijde. Een model van een paltrokmolen bevindt zich in het Rijksmuseum te Amsterdam.’

Het woord paltrok is in Friesland nog bekend als benaming voor een soort lange jas, vroeger bij plechtige gelegenheden gedragen.

‘Als men “Karel de Grootte” in den 2den naamval gebruikt, wat is het dan eigenlijk: Karel den Grooten?’

§§ - Bedoelt inz. met ‘tweeden naamval’: verbogen naamval? Zoo ja, dan is de vorm Karel den Grooten goed - althans volgens de geldende spelling van De Vries en Te Winkel. Zou die niet meer gelden, dan zou men kunnen redeneeren: Karel-de-Grootte is één geheel en de schrijfwijze blijft dus zoo in alle naamvallen. Of men zou ‘de Grootte’ op één lijn kunnen stellen met een zelfst. naamw. als ‘de blinde’; zulk een nomen blijft in het enkelvoud ongewijzigd en dus zouden wij dan schrijven: Karel den Grootte.

‘Wilt U eens Uw oordeel geven over de uitdrukking “tot en met” in de beteekenis van “geheel en al”, “van a tot z”? Het komt mij voor dat deze uitdrukking de laatste tijd veel gebruikt wordt, en niet alleen door “het volk”. Ik hoorde ook een dominé spreken in zijn preek over het Nederlandsche volk, dat door de Duitschers is geplunderd “tot en met”. Ik vind het een afschuwelijke uitdrukking.’

Kl.

§§ - ‘Tot en met’ is een uitdrukking in zwang bij onze landgenooten in Indië en door hen hier ingevoerd. Men kan van oordeel verschillen over het gebruik van zulke cliché-uitdrukkingen. Het overmatige gebruik doet stellig onaangenaam aan.

‘Moet “wederopbouw” als een germanisme beschouwd worden?’

Sij.

§§ - Ons dunkt van niet; het woord schijnt ons feilloos gevormd. ‘Weder’ in den zin van: opnieuw, nog eens; ‘opbouw’, het opbouwen, optrekken, oud en goed Nederlandsch. ‘Alle opbouw en vernieuwinghe van voor- ende achtergevels... sal voortaan geschieden in steene muiren, sonder eenige houte ofte leeme wanden.’ (a^o 1665). ‘In opbouw zijn’, nieuw gebouwd worden. ‘Wederopbouw’ schijnt ons even min verwerpelijck als b.v.: wederinkoop.

‘Kan het zijn dat de naam van het schelpdier dat wij oester noemen komt van “oest”, oegst, oogst? Het dier dat van de banken geplukt, “geooogst”, wordt?’

t. V.

§§ - Neen, wij hebben de benaming uit het Grieksch, via het Latijn, Gri. hostreon, lat. ostreum, ostrea. Ital. ostrica, spa. ostra, fra. huître, uit: huistre, eng. oyster, hd. auster.

Het woord oester werd (en wordt ook thans nog) menigmaal als mannelijk gebruikt; ‘om den uitgang’ zei Bilderdijk, blijkbaar in de gedachte dat de vrouwelijke vorm oestster zou moeten luiden! De lat. vorm ostrea is vrouwelijk en wij moeten ons woord ook maar vr. houden.

‘Hoe zijn de woorden “of hy en wil” (art. “Lossen”) te verstaan?’

Te.

§§ - ‘Of’ is in dezen: indien; en ‘en’ is een ontkenning: niet (‘en’ toonloos uitgesproken; ook ‘ne’). ‘Die erfgenaem is ghestelt, behoeft de erfenisse niet aen te gaen, of hij en wil’ (indien hij niet wil).

[Nummer 4]

‘Deze’ en ‘gene’

Geheel als het zwakke zelfstandige naamwoord worden verbogen, in zelfstandig gebruik voor personen:

6. ‘deze’ en ‘gene’ (dit nu zonder lidwoord!), maar deze beide alléén in het meervoud.

Hoe komt men er toe, zal men mogelijk vragen, om ‘deze’ en ‘gene’ voor het meervoud bij deze zwakke verbuiging in te lijven, en voor het enkelvoud er volstrekt buiten te houden? Om dit te verstaan moet men beginnen met het inzicht, dat de taal gevormd en vervormd wordt, of wel: zich vormt en vervormt, niet naar welbewuste logische redeneering, maar meest naar spontaan gevoelde analogieën. Die overeenkomsten kunnen sterk en sprekend zijn, betrekkelijk en twijfelachtig, zelfs wel eens: denkbeeldig en onjuist. En al is het zeer noodig, dat men strenge keur oefent tijdens ontstaan en voortgang der veranderingen en vernieuwingen, wanneer zij eenmaal overal doorgedrongen en vrijwel algemeen in zwang zijn - de nimmer ophoudende, tijdelijk onweerstaanbaar lijkende, maar doorgaans weer voorbijgaande modegrillen en -grimassen rekene men niet hierbij -, dan zal men ze tenslotte aanvaarden, en beschouwen als gewettigd bestanddeel der taal. Wij doelen hier op de algemeene beschaafde omgangstaal, mondeling en schriftelijk; en rekenen de buigingsvormen ook daarbij, zelfs al worden ze in familiaar spraakgebruik door groote gedeelten des volks verwaarloosd.

Men merke verder op, dat het enkelvoud bij 2. en 3. weinig voorkomt, bij 5. in het geheel niet. De overheersching van het meervoud kon bij velen al de meening of het gevoel opwekken, dat deze buiging, of wel het voornaamste kenmerk er van: de n-uitgang, alleen het meervoud betrof. Daar komt bij, dat bij 1. veelal, en bij 2., 3. en 4. altijd het bepalende lidwoord (of anders een ander bepalend woord) voorafgaat; het herinnert nog aan oudere en oudste perioden van onze taal en haar voorgangsters, toen de zwakke verbuiging der adjectieven juist daarvan afhing. Daarentegen hadden de voornaamwoorden oorspronkelijk nooit zwakke verbuiging; de 'sterke' verbuiging der adjectieven, die naar bepaalden regel afwisselde met de zwakke, was juist naar die pronominale gevolgd: de kenmerken zijn, ook thans nog, in hoofdzaak de -s in genitief mannelijk (en onzijdig), de -r in genitief en datief vrouwelijk enkelvoud, en in genitief meervoud (des, der, diens, dier, dezes, dezer, wiens, wier; om mijns zelfs wil, zijns gelijke; goedsmoeds, blootshoofds, ouder gewoonte, eenigermate, allerwegen, allerzielen). Groep 5., die als geheel wel laat uit de sterke buiging tot de zwakke zal zijn overgebracht, kan daarbij - men moet vaak gissing stellen, met meer of minder grond inplaats van bewijzen, waar het gaat om de analogische voorbeelden - uitgegaan zijn van: vele, weinige, enkele, eenige, die wel met lidwoord verbonden kunnen worden. De woorden van deze groep bewaren voor een deel nog altijd de herinnering aan hun oorspronkelijke sterke verbuiging in den genitief, vóór het bepaalde woord geplaatst: veler, sommiger, aller, beider meening.

'Deze' en 'gene' vormen een grensgeval, zooals er wel steeds voorkomen bij ordening van verschijnselen, inzonderheid op geestelijk gebied. Zij behooren naar beteekenis, aard en afkomst in één groep met 'die', dat weer nauw samengaat met 'wie'; ze worden gescheiden van de

reeds zwak optredende voornaamwoorden, adjectieven, telwoorden, door het volstreekte gemis van het lidwoord (het bepaling-aankondigende: ‘degene’ heeft zich met zijn bijzondere functie sterk afgezonderd van ‘gene’; en het dialectische: ‘den deze’, ‘den die’ maakt hier niet uit). Anderzijds heeft de tweelettergrepige vorm op -e ze wat apart uiterlijk gegeven, waarmede zij toch eenigszins geleken op allerlei zwak verbogen woorden. En het veelvuldige gebruik in den trant van groep 5., bij schiftende opsomming (dezen..., die..., genen..., anderen...) en in de verbinding deze(n) en gene(n) in enkel- en meervoud in de beteekenis: enkelen, sommigen (met werkwoord in enkel- of meervoud), alsook van groep 4. (onderscheidend tusschen twee personen, of, en dit vaker, twee groepen van personen, evenals: de eerste..., de laatste, de eene..., de andere), drong tot aanpassing ook in den vorm. De zeer talrijke meervoudsvormen op -n sleepten ze voor het meervoud mede, de veel minder talrijke zwakke enkelvoudsvormen konden niet voldoende aantrekkingskracht stellen tegenover de conserveerende pronominale saamhoorigheid. Hier bleven ‘deze’ en ‘gene’ trouw aan de oude pronominale buiging, en aan het oorspronkelijke verband met ‘die’ en ‘wie’, waarvan het eerste toch ook vaak, en het tweede altijd, zelfstandig werd gebruikt voor personen.

Ongetwijfeld hebben in deze regeling geschoolde taalkundigen hun aandeel gehad; dat behoeft echter geen aanleiding te zijn om ze als onnatuurlijke, schoolmeesterlijke taalreglementeering te minachten en te verwerpen. De taal is evenzeer voorwerp en voortbrengsel van ‘cultuur’ als van ‘natuur’. En cultuur eischt het stellen en houden van orde en regel. Overigens is ook deze grammaticale ordening, als de meeste andere, niet op eenmaal door een of twee spraakkunstenmakers gemaakt, maar zeer geleidelijk in samenwerking van theorie en praktijk is ze ontstaan, gegroeid onder opeenvolgende geslachten.

Een deel er van vinden wij reeds in de Nederduitsche Spraakkunst van den te weinig gewaardeerden Arnold Moonen (1706); en zelfs Hooft, in zijn Waarnemingen op de Hollandsche Tael (c. 1638) heeft er een klein begin van, maar hij worstelt tevergeefs om aan het moeilijke vraagstuk, waar hij telkens, tot twintig maal toe, op terug komt, een bevredigende oplossing te geven. Onze tegenwoordige regel heeft alle gevallen, in verband met elkander, in één systeem gebracht: een niet te onderschatten verdienste.

Het een en ander zou mogelijk ook anders hebben kunnen uitvallen. Maar toch heerscht er geen willekeur in de regeling; zij is product van oude taaltraditie, langdurige verstandelijke taalbeschouwing, en altijd weer analogisch te werk gaand taalgevoel.

‘Een ander woord’

Charivarius heeft ons een ander woord gegeven. Wat beteekent dat; gaat hij ons op zijn ouden dag Tante-Betjes aanbevelen, of pain-de-luxe-broodjes verkoopen? Neen, hij geeft ons ‘een ander woord’, een reeks van ‘andere woorden’, met andere woorden: een aantal synoniemen en zinverwante woorden, voor het geval wij daaraan behoefte zouden hebben.

Doen wij dat? Stellig, oordeelt Charivarius. Hoor wat hij zegt. ‘Een der oorzaken van de eentonigheid, kleurloosheid en saaiheid van de stijl is het verwaarlozen der

synoniemen. Een treffend voorbeeld levert het thans zo mateloos veel gebruikte “vrijwel”. Het begrip “niet geheel en al” kan uitgedrukt worden door dit woord - maar ook door: bijna, bijkans, schier, ongeveer, nagenoeg, zowat, zo goed als, ten naaste bij, omstreeks, omtrent. Wie nu binnen beperkt bestek herhaaldelijk een term voor dit begrip behoeft, mag op straffe van eentonigheid niet steeds “vrijwel” schrijven, hoe goed dit woord op zichzelf ook zij. Hij moet telkens “een ander woord” gebruiken, zorgvuldig kiezende uit de rijke schat der Nederlandse Synoniemen en Zinverwante Woorden. Doet hij dit niet, dan wordt zijn geschrift, hoe zuiver het overigens gesteld moge zijn, vlak en vervelend.

Onze schrijvers schijnen inderdaad soms enig besef te hebben van de saaiheid hunner zinnen, en behoefte te gevoelen aan schakering.

Maar in stede van afwisseling aan te brengen door te putten uit onze eigen zo synoniemenrijke taalschat, roven zij dan veelal een woord uit den vreemde, uit het Frans, Engels of Duits - deze opsomming is historisch -, al naar de mode van den dag het voorschrijft, geven het een vaderlands vernisje en brengen het ter markt. Zo heeft men niet lang geleden gemeend onze woordvoorraad te moeten verrijken met de barbarismen “zich realiseren” en iets later met “belevenis” (Erlebnis), alsof wij niet ruim voorzien waren van betere waar - voortbrengselen van eigen grond, zo als: beseffen, begrijpen, gevoelen, zich bewust zijn, zich rekenschap geven, doordrongen zijn, en als: avonturen, lotgevallen, wederwaardigheden, ondervindingen, ervaringen. Na enige tijd verdwijnt zulke goede gangbare munt uit de omloop en ligt dan ongebruikt en vergeten in de bank, het woordenboek, en in de schatkamers, het werk van enkele weinig gelezen klassieke schrijvers. Sprekers en hoorders, schrijvers en lezers plegen verzot te zijn op nieuwe modewoorden, vooral als zij van vreemde makelij zijn; deze beheersen dan de stijl, tot scha van diepte, kleur en duidelijkheid en zo bewonen wij onze taalwereld te midden van al onze rijkdom in vrijwillige armoede en gebrek.

De schrijver die zijn stijl fris wil houden dient dus zo veel mogelijk synoniemen beschikbaar te hebben. De journalist die zijn haastig gesteld

artikel overleest - doet de journalist dat? - en op een herhaling stuit, kan in dit werkje misschien iets van zijn gading vinden voor het woord dat hij wil vervangen; hij vindt "een ander woord". De romanschrijver betrappt zich bij het doorbladeren van zijn MS. op het gebruik van een bijzonder woord dat hij enige bladzijden eerder ook gebezigd heeft; het hindert hem - hij zoekt "een ander woord". De dichter die ook rijmer is merkt dat het eerste hem ingegeven woord niet past in rijm of maat - hij zoekt "een ander woord". De redenaar die, zijn toespraak repeterende, pijnlijk verrast wordt door de herhaling van het pakkende woord, gevoelt hoezeer zijn betoog door de herhaling verzwakt, ja soms belachelijk gemaakt wordt - hij zoekt "een ander woord". Zonder overdrijving kan men dunkt mij zeggen dat ieder wiens taak het is voor openbaarmaking te schrijven of in het openbaar te spreken, of die met belangrijke briefwisseling belast is, een verzameling als deze bij de hand moet hebben.'

'Dat is alles goed en wel, maar hoe gaat het met dat soort boekjes; wat je nodig hebt staat er net precies niet in.' - Wie is het die zoo spreekt? Een jongeman van 19 jaar? Weet dan dat gij gemiddeld niet meer dan 3000 woorden gebruikt. Een jonge onderwijzer? Dan bezigt gij gemiddeld 3500 woorden. Een eerstejaars universiteitsstudent? Dan komt gij, aanstaande geleerde, tot een gebruik van 4000 woorden. En voor hoeveel woorden geeft Charivarius in zijn boekje 'een ander woord'? Voor ruim 5000! Voorloopig voldoende zouden wij zeggen.

Overigens, zoo gij niet tevreden zijt, zoo gij voor nog andere woorden 'een ander woord' wenscht, meldt het aan Charivarius; hij is niet meer zoo jong als hij was, maar 'still going strong'; hij zal als het een beetje wil nog menigen herdruk van zijn boekje beleven. En elke herdruk kan beter, nòg beter, worden dan de vorige; als w i j hem maar telkens vragen om nòg 'een ander woord'.

Wachtsman

Er is strijd ontstaan ten aanzien van het woord wachtsman; eenerzijds werd geoordeeld dat het geen behoorlijk Nederlandsch woord was, anderzijds werd het goed recht er van staande gehouden: wachtsman zou een 'oud-Hollandsch' woord zijn. En nu vraagt men ons om advies.

De beoordeeling van woorden als deze is eenigszins moeilijk; onsympathieke woorden zijn het, opgekomen in den bezettingstijd en die men het liefst maar spoedig weg doet. Maar antipathie mag geen factor zijn bij de beoordeeling of een woord on-Nederlandsch is, of onvereinbaar met het Nederlandsch taaleigen.

Laat ons eens zien. Wat het allereerst treft is die rare 's', wat doet die er in? Die s geeft het woord een Duitsch voorkomen; in het Duitsch is men nog al gul met die verbindings-s. Wij bij ons kennen in samenstellingen met wacht als eerste lid die s niet; wachthond, wachthuis, wachtlokaal, alle zonder s. Het zou dus alvast 'wachtman' moeten zijn.

Is dat nu behoorlijk Nederlandsch? Wij noemen een man die de wacht houdt gemeenlijk: wacht, of: wachter. Is nu de formatie 'wachtman' in strijd met het Nederlandsch taaleigen? Och neen, het zou een soort stapelvorm zijn, een tautologische samenstelling, en daarvan kent onze taal een menigte voorbeelden. Heerleger b.v. is er zoo een; en graftombe. En brokstuk, baliemand, lintworm,

windhond, damhert, walvisch, muilnier, enz., enz. Neen, wat dat betreft, zou wachtman niet onnederlandscher zijn dan koebeest b.v.

Maar het gezegde dat wacht(s)man een goed ‘oud-Hollandsch’ woord zou zijn, gaat niet op; wij ten minste hebben het in oude geschriften nergens aangetroffen. Zeker, Bredero spreekt van ‘wachtvrouw’, i.d.b. van: bewaakster, oppasster, maar dat bewijst alleen dat de samenstelling ‘wachtman’ mogelijk zou zijn geweest, niet dat zij voorgekomen is, om niet te spreken van gebruikelijk geweest. Trouwens het is voorshands nog onzeker of het woord wachtvrouw in de oude taal wel wezenlijk gangbaar is geweest; het kan best zijn dat het niets dan een dichterlijke gelegenheidsformatie was.

Die verbindings-s, schreven wij, geeft het woord een duitschachtig voorkomen. Daarmee willen wij niet zeggen dat in het Duitsch de vorm wachtsmann voorkomt; neen, ook in die taal vindt men geen verbindings-s in samenstellingen met wacht-. In Pauls ‘Deutsches Wörterbuch’ zoekt men wachtsmann te vergeefs; wel vinden wij ‘wachtsmannschaft’ vermeld. Grimm heeft het wel, zonder bewijsplaatsen: wachtsmann, einer der die wache hat; daarop volgt een verwijzing naar ‘wachmann’ dat blijkbaar vooral in Oostenrijk gebruikelijk is (of was?). Van ‘wachtsmann’ geen spoor.

Wij zouden dus dit willen zeggen: wachtsman, met ‘s’, is geen Nederlandsch woord; wij verwerpen dat dus. Of er eenige aanleiding bestaat een nieuw woord ‘wachtman’ te vormen? Neen, waartoe zou dat dienen? Het zou geen herleving zijn van een oud woord, het ‘voorziet niet in een lang gevoelde behoefte’, kortom, het is niet noodig. Laten wij er niet aan beginnen.

Goedschrijven

Is dit inderdaad een germanisme? En zoo ja, is dan ‘ontlasten’ wel bevredigend, als men ‘crediteeren’ wil vermijden?

Ma.

(‘Goedschrijven’ is in alle geval geen behoorlijk Nederlandsch. Stellig zal men het niet steeds door ‘ontlasten’ kunnen vervangen, maar dan kan men zonder bezwaar spreken van: crediteeren. Dat is een oude, bekende term, die ternauwernood nog ‘vreemd’ te noemen is.)

Doktoren

Een lezer merkt op dat het in den laatsten tijd veel voorkomt, dat men het meervoud van ‘dokter’, i.d.b. van: geneesheer, vormt niet door: dokters, maar door doktoren. Waar zou die verkeerde gewoonte vandaan gekomen zijn, vraagt hij; en hij denkt aan den tijd van den eersten wereldoorlog, toen duizenden Belgen ons land binnenkwamen. Een Vlaming noemt een geneesheer ‘doktoor’ en dan is een meervoud ‘doktoren’ gewoon. Doch wat is in het Nederlandsch het enkelvoud van ‘doktoren’, dit bestaat niet. Geneesheeren moet men betitelen met ‘dokters’ en niet met ‘doktoren’.

Le.

(Wij denken aan de mogelijkheid dat men tot den term ‘doktoren’ is gekomen door verwisseling van de begrippen ‘doctor’ en ‘dokter’. Zeker, de ‘echte’ meervoudsvorm van lat. doctor is: doctores, maar in vele gevallen zal deze ‘correcte’ vorm wat gemaakt aandoen. ‘Een stoet van Professoren en Doctoren.’ ‘Doctoren en Doctorandi.’ Zooeven hoorden wij critiek oefenen op den tekst van een stuk: ‘... en dat zijn nu allen Meesters in de Rechten en Doctoren in de Rechtswetenschappen!’.

Neen, wij behoeven, gelooven wij, de Sinjoren niet voor de verklaring van ‘doktoren’).

‘Wat stop je er in’

Een inzender heeft gesproken over een ‘stopcontact’. Zoo'n hebbeding aan de muur, waar je stroom uit kunt krijgen, als je er een ‘stekker’ in steekt, of in stopt; en dat hij dan ook ‘stop’ wou noemen.

Weet die inzender niet - zoo vragen vele lezers - dat dat ‘hebbeding’ geen ‘contact’ is, maar een ‘doos’, een ‘contactdoos’. Met ‘stopcontact’ duiden wij aan de combinatie: doos + stop. Dat zijn de officiële electrotechnische benamingen, en die moeten wij bezigen, niet de verkeerde, die wij tot nu toe achteloos gebruikten.

Ellendig die verkeerde benamingen, ‘zelfs in Onze Taal’, schrijft men. Grappig, het stukje met die verkeerde electrotechnische benamingen was van een ingenieur, niet een electrotechnisch ingenieur, maar toch een ingenieur. Een bewijs hoe vasthoudend men in dezen is. Sterker: de installateur, tegenover wien we de termen ‘contactdoos’ en ‘contactstop’ bezigden, keek ons aan of hij dacht dat wij niet goed wijs waren. En herhaalde met een zekeren nadruk: ‘stopcontact’ en ‘stekker’!

Binding

‘Binding’ wordt o.a. in psychoanalytisch jargon veel gebruikt (Moeder- of Vader-binding) en zal dus wel niet van duitse smetten vrij zijn.

Ma.

Filmisch

Men ontmoet dit woord herhaaldelijk in de kranten als adjectief van het woord film. Ik vind het een onding.

Kl.

[Vragen]

‘Regeeren de ww. bedanken en verzoeken den derden naamval? Dus: ik bedank de n heeren? Ik verzoek de n dames? “De heeren worden verzocht” is onjuist, moet het zijn: den heeren wordt verzocht?’

Oo.

§§ - Voor ons is bedanken even bedrijvend als beplanten, bezaaien, enz.; het zou niet bij ons opkomen te zeggen: mij werd bedankt. Natuurlijk kan men bedanken gelijkstellen met: dank toebrengen, dank betuigen, maar dan toch alleen wat de beteekenis betreft, niet de vorming. Wij zouden dus zeggen: ik werd bedankt, mij werd dank betuigd.

En ‘verzoeken’: ‘de heeren worden verzocht’ zou ‘onjuist’ zijn? Een wat boude bewering! Wij kennen taalkundigen die zouden zeggen: ‘de heeren worden’ onjuist? Integendeel; ‘den heeren wordt’ is, zool niet onjuist, dan toch niet aan te bevelen. Hypercorrect. ‘Onnatuurlijk’ placht het betreurde lid van onzen Raad Prof. Overdiep te zeggen. Strekt het inz. tot troost als wij zeggen dat w i j - wij, de Redactie van dit blad, in dezen sprekende voor zichzelf alleen en geenszins voor het Genootschap, voor hetwelk slechts het oordeel van zijn ‘Raad’ geldt - dat w i j , van jongs af daaraan gewend, vasthouden aan: m i j werd verzocht?

Een wat schrale troost, maar toch een troost....?

‘Zoudt U eens iets willen zeggen over de veelgebruikte werkwoorden: proefvaren, stofzuigen, zweefvliegen e.d. In Koenen-Endepols worden ze niet genoemd. Hebben ze een onvoltooid verl. tijd en een volt. deelwoord? Zo ja, hoe luiden deze?’

Pl.

§§ - Om met het laatste woord te beginnen, ‘zweefvliegen’ kan natuurlijk moeilijk vervoegd worden; misschien later als het woord meer bekendheid heeft verkregen. Toen het werkwoord ‘to wireless’ opkwam, duurde het ook eenigen tijd voor men: I wirelessed dorst bezigen. Wij zouden met ‘draadlozen’ ook aardig in de klem komen: ik heb gedraadloosd, draadgeloosd?

Met stofzuigen is het wat anders; dat wil niet zeggen het zuigen van stof, maar het gebruiken van den stofzuiger. Het werkwoord moet dus zijn: stofzuigeren. Ik heb gestofzuigerd.

Proefvaren levert geen moeilijkheid op: ik heb proef gevaren.

‘Ik verzoek U om een verklaring van de uitdrukking: dubbel en dwars.’

Gr.

§§ - Dubbel heeft hier niet de beteekenis van: in tweemaal zoo groote hoeveelheid, tot een tweemaal zoo hoog bedrag, maar drukt uit, zonder het denkbeeld van vergelijking: in zeer hooge mate; in alle opzichten. Dwars dient hier slechts om het begrip, uitgedrukt door dubbel, nog te versterken. Dubbel en dwars, dubbel en dubbel, dubbel en dik.

‘Moet men zeggen: b e i d e of b e i d e n zijn schuldig? Af en toe moet men zich eens op z'n taal bezinnen, vooral nu zoovele (zoovelen?) een andere spelling gebruiken.’

Oo.

§§ - Beide of beiden, dat hangt er van af of men het woord zelfstandig gebruikt. Zie het hoofdartikel in de aflevering van Maart. Nu zoovele(n)...? Hier is geen twijfel mogelijk; zelfstandig gebruikt, op personen betrekking hebbende; zoovelen.

“Bio-scoop” dus in uitspraak? dus dan is bios als afkorting ook niet goed en zou moeten zijn bio.’

Me.

§§ - Bios kan men zeggen, dat is het Grieksche woord voor leven. In samenstellingen bio-: biographie, biologie, bioscoop, enz.

‘Hoe wordt “khaki” uitgesproken, kakie of keekie?’

Bo.

§§ - Het woord wordt uitgesproken met onzen a-klank. Het is een Indisch woord en de Engelsen hebben zich gehouden aan de inheemsche uitspraak.

‘Acht U “uitputtend” in den zin van “afdoend” onnederlandsch?’

Oo.

§§ - Ja, wat dacht inz. anders?

[Nummer 5]

Naar eigen aard

Wij van Onze Taal, die ons Nederlandsch in bescherming willen nemen tegen het onrecht dat onze achteloosheid en gemakzucht het telkens weder dreigen aan te doen, wij dienen ons bewust te zijn van het gevaar van overdrijving en eenzijdigheid; het gevaar ons doel voorbij te streven en onze taal, in stede van haar te baten, schade toe te brengen.

Immers, het is de groei van onze taal, dien wij beoogen, de gezonde groei, ongehinderd door vreemde, storende invloeden.

Handelen wij steeds daarnaar? Neen; het mag niet ontkend worden dat wij ons niet steeds weten vrij te houden van een zekere aggressiviteit, een geest van strijd, die ons wel eens het doel doen missen.

Nu spreken wij niet van dengene die voor het eerst zijn aandacht gevestigd ziet op het onrecht dat onze taal wordt aangedaan; hem is een zekere aggressiviteit van noode, hij sta in een afweerhouding. Voor hem geen subtiliteiten, geen nauwgezet afwegen. Heeft hij te kiezen tusschen twee woorden waarvan er één gelijkenis vertoont met het Duitsche aequivalent, voor hem geldt dan: verwerp dat woord, ‘omdat het óók Duitsch is’. Verwerp het, besnoei Uw taal, stel U tevree met een beperkte mogelijkheid van uitdrukking - gij beschikt voorshands niet over andere middelen om U van Uw last te bevrijden.

Maar wéét dat dit middel, dit ruwe middel, niet al te lang mag toegepast worden, dat er een tijd zal komen waarin gij, na deze gedwongen afbraak, zult moeten gaan bouwen aan Uw taal, zult moeten streven naar grootere mogelijkheid van uitdrukking, naar grooteren rijkdom.

Beschouw dan de vele woorden die gij hebt buitengesloten, waarvan gij U het gebruik hebt ontzegd; de vele woorden die, nu ja, zoo ‘Duitsch’ klonken, U zoo

‘verdacht’ voorkwamen, althans ten aanzien van welker Nederlandschap gij twijfel koesterdet; een twijfel die U er toe bracht U te onthouden.

Beschouw die vele woorden en ga na of Uw twijfel wel gegrond geweest is. Want, zoo het blijken zou dat Uw twijfel niet gegrond was, zoo gij een goed-Nederlandsch woord hebt verworpen, alléén door Uw vrees voor het Duitsch - dan hebt niet gij over Uw taal geoordeeld, maar de vreemdeling. Hebt gij dus ten onrechte een goed-Nederlandsch woord het bestaansrecht willen ontzeggen, U noodeloos, ja tot schade van Uw taal, beperkingen opgelegd - neem dan zoo'n woord weer in genade aan, gewen U er aan het weder te gebruiken, maar nu niet meer als eertijds gedachteloos, maar met de wetenschap dat het naar recht van geboorte tot onzen taalschat behoort. Niet bij het woord lag de schuld, maar bij U; en gij hebt die schuld te boeten, het begane onrecht goed te maken.

Waardoor hebben wij ons laten leiden toen wij dit werk - dit ‘onbegonnen’ werk - ondernamen? Wij hebben het uitgesproken: door onze liefde tot ons geboorteland, zijn volk en zijn taal; door ons besef van innige verbondenheid aan zijn aard, zijn bestaan, zijn levenswijze en zeden; zijn oorsprong, geschiedenis en aanleg. Naar onzen aard, onzen Nederlandschen aard, naar onze geschiedenis en aanleg, mogen wij ons ontwikkelen; en onze taal met ons.

Niet het buitenland zal ons zeggen hoe die ontwikkeling zal verlopen, niet in het positieve, noch in het negatieve. Niet aan den leiband, van welke vreemde taal ook. Want vrij willen wij ons ontwikkelen, wij en onze taal. Vrij; naar eigen aard.

Per

Een paar van onze lezers zitten elkaar - op vriendschappelijke wijze dan - in de haren; over een taalvraagstuk natuurlijk, een heerlijk onderwerp om eens over van leer te trekken. Het ging over 'per' contra 'met ingang van'. A. schreef dat een werkmans met ingang van een bepaalden datum zal worden ontslagen, bevorderd, aangesteld of een periodieke verhooging ontvangen zal; B. gaat met dit ontslag, deze bevordering enz. geheel accoord, maar laat ze geschieden 'per' den bepaalden datum. En nu moeten wij zeggen wat wij daarvan denken.

Wel, ons lid de Heer Burger heeft al tegen dit 'per' gefulmineerd: per toeval, per vergissing, per trein, per brief, per pond; waarom niet: bij toeval, bij vergissing, met den trein, in een brief, bij het pond, of: het pond.

En ons lid Mr. Montijn dichtte in Neerlandia:

Per trein, per boot, per telefoon,
per dag, per uur of cent,
Per bode, saldo, ongeluk:
Men raakt aan 'per' gewend.

Per man, per stuk, per 15 Mei,
per se, per krantgerucht:
In, bij en door, op, met en voor,
't wordt per Latijn gelucht.

De handel en de wetenschap,
De nijverheid, de staat,
Zij alle zetten per ge-p e r
Het Nederlandsch op straat.

Hieruit zal de opmerkzame lezer kunnen opmaken hoe hoog dit 'per' bij onze leden genoteerd staat. Maar zijn wij het nu eens met hem, die den werkmans 'met ingang van' een bepaalden datum wil ontslaan, bevorderen, aanstellen? Dat ontslaan, dat bevorderen, dat aanstellen strekt zich dus over een zeker tijdsverloop uit, almaar ontslaan, almaar bevorderen, almaar aanstellen? Natuurlijk niet; het ontslag, het ontslagen zijn, gaat in. Maar dat wordt niet gezegd.

Bij het ontvangen van die periodieke verhooging gaat het, tenminste als wij onder 'verhooging' het verhoogde bedrag willen verstaan; maar wij ontslaan, bevorderen enz. niet 'met ingang van' een datum, maar op dien datum.

Vibreeren

'k Vibreer het week membraan van Uw geweten'....

De dichter schrijft mij: Vibreeren is onovergankelijk, ja ik weet het. Onze taal kent diverse werkwoorden, afgeleid met 'doen' van een ander werkwoord (drenken = doen drinken, vellen = doen vallen, de zeilen strijken = doen strekken, enz.). Bij werkwoorden, waar klinkerverandering niet voor de hand liggend is, moeten we volstaan met het woordje 'doen'. Zoo zou het dus moeten zijn: 'doen vibreeren'. Maar nu zijn er gevallen in onze taal (ik vond er een paar, misschien zijn er nog meer!) waar dat 'doen' weggelaten kan worden: zijn handen bewegen - hij beweegt zijn handen (= eigenlijk: hij doet zijn handen bewegen); het wiel draait (rond) - hij

draait het wiel (rond) (= eigenlijk: hij doet het wiel (rond)draaien). Merkwaardig is, dat deze gelijkheid van werkwoord voor overgankelijk en onovergankelijk speciaal voorkomt bij woorden die een beweging aanduiden, - wat 'vibreeren' ook doet. Voilà! Zeg nu niet: dat is scherpzinnig bedacht. Inderdaad zit er in ons taaleigen een aanvoelen van bewegingswerkwoorden als overgankelijke werkwoorden zonder 'doen'. Wat zou een taalgeleerde hiervan zeggen? Is 'vibreeren' overgankelijk te accepteren?

Mo.

'Wat zou een taalgeleerde hiervan zeggen'. M o e t een taalgeleerde hier iets van zeggen? Heeft wel iemand het recht een dichter te betuttelen? Een dichter is een vrije vogel, dien moeten wij niet met taalregels aan boord komen; hem, van wien gezegd is dat hij 'het ijle en ongrijpbare tracht voelbaar te maken, en de ontroering, vluchtig als een aroma, van ziel tot ziel doet overgaan.' Neen, de tucht die voor ons geldt, geldt niet voor den dichter; dien late men vrij in zijn woordgebruik. De dichter mag spreken van vibreeren, en van een membraan, ja van een geweten met een membraan, van een gewetenmembraan dat gevibreerd wordt. Zeker, w i j zouden denken dat een membraan, wil het naar den aard vibreeren, krachtig moet zijn, dun, en strak gespannen; en wij zouden niet bij voorkeur een geweten met membraanverweeking voor vibratisatie uitzoeken. Maar nog eens: over dichters, en de wegen der dichters, worde geen oordeel uitgesproken. Over den dichter oordeele slechts.... de dichter!

En dan, hoe vrije vogel hij zij, de dichter is toch gebonden - gebonden aan rythme en rijm. Ga zelf maar eens dichten, dan zult ge zien dat het een worsteling is met de materie. Gij hebt een minnaar, een fellen, hartstochtelijken minnaar, een ook die de knepen van het minnen kent, die, om het zoo maar eens uit te drukken, volleerd is in de membraan-vibratie. Hoort hem zijn lief toespreken. 'k Zal U, mijn zoete Lief, doen sidd'ren van verlangen'. Dat loopt, dat kan best een goed vers worden.

Goed, maar als die zoetelief nu eens blijkt niet zoo zoet en niet zoo lief te zijn, maar integendeel een harteloos vrouwspersoon, die maar met 's mans hartemembraan - om het zoo maar weer eens te zeggen - gespeeld heeft, wat zegt de minnaar dan? Dan belooft hij niet dat hij haar zal doen sidderen, neen, dan bedreigt hij haar met siddering en hij zegt: 'k Zal, harteloze vrouw, U doen.... Ja, maar dan loopt het in de war, dan komt de zaak niet uit. Nietwaar, dan m o e t gij, dichter, dat 'doen' er wel uitlaten, dan moet het worden: 'k Zal, harteloze vrouw, U sidd'ren van verlangen....

Ja, zeg nu zelf!

Opbrengen

Een lid heeft in een periodiek de volgende zinnen gevonden (over een huismoeder die tengevolge van de ontstentenis van een dienstbode tekort schiet in belangstelling, geduld en toewijding voor de geestelijke aangelegenheden): ‘zonder den tijd en de energie er voor op te kunnen brengen’. - ‘Als ik maar hulp had, dokter, zou ik wel op kunnen brengen wat U vraagt’.

‘Opbrengen’, aldus ons lid, ‘is in verschillende beteekenissen goed Nederlandsch, maar in boven aangehaalde voorbeelden is het dunkt mij een afschuwelijk germanisme. Kunt U het in Onze Taal signaleeren?’

Dat geschiedt dus bij dezen. Overigens vragen wij ons af, of ‘opbrengen’ in de gegeven voorbeelden wel een germanisme is. Is de eerste de beste naschrijving van een vreemd woord een ‘-isme’? Zou het niet kunnen zijn dat de schrijver wat te kort schiet in talenkennis? misschien een wat gebrekkige opleiding heeft genoten? Een schrijver met eenige ontwikkeling zal niet gauw tot zulk een bêtise komen. Of misschien behoort de schrijver - en de redactie van het periodiek - tot dezulken, die zich in de afgelopen jaren erg senang hebben gevoeld, en die men vergeten heeft bij tijds ‘op te brengen’. Of misschien is de schrijver theoloog; een theoloog schrijft soms ook wel eens rare taal. Er zijn zooveel mogelijkheden.

Controleeren

Ik kom nog eens wat uitvoeriger terug op het anglicisme ‘controleeren’. Er is ook een in 't Nederlandsch goed ingeburgerd woord ‘controleeren’ dat ‘nagaan op fouten’ beteekent, nagaan of alles in orde is. Maar het anglicisme ‘controleeren’ beteekent iets geheel anders, n.l. in de macht hebben, beheerschen.

Vóór den laatsten wereldoorlog hadden wij van dit anglicisme weinig last. Dit veranderde door slordige vertaling van het Engelsche ‘to control’ in de nieuwsberichten waarmede wij door Engeland van den loop der zaken op de hoogte werden gehouden. Voorbeelden hiervan zijn de volgende:

1. de situatie te Bombay is volledig onder controle.
2. het door de Nederlanders gecontroleerde deel van Batavia.
3. Hanko, de oude Finsche oorlogshaven, die een groot deel van de Finsche golf kan controleeren.

Dit zijn allemaal slordige uitdrukkingen. Sedert het begin van dit jaar evenwel vinden wij het anglicisme ‘controleeren’ steeds vaker in oorspronkelijke Nederlandsche stukken. Hiervan geef ik de volgende voorbeelden:

1. meer dan 90% der dagbladen wordt door de regeering gecontroleerd.
2. onze kranten die door de Moffen werden gecontroleerd.
3. Majoor K. berichtte dat hij de Japanners volledig onder controle had.
4. gecontroleerde prijsstijging.
5. het Amerikaansche kapitaal is niet gemakkelijk en moet gecontroleerd worden.
6. 1000 rijke families die zoowel de financiën als het leger controleeren.
7. de doelman had den bal onder controle.

Het is nu zoo ver gekomen dat men, als men het woord ‘controleeren’ leest, dikwijls niet weet wat bedoeld wordt. Dit bleek mij duidelijk toen ik dezer dagen de volgende zin las: ‘De overheid moet zich beperken tot haar controleerende en reguleerende taak’. Dat ‘reguleerende’ maakt het gelukkig duidelijk; maar als U dat weglaat, dan is het niet meer duidelijk wat door het woord ‘controleeren’ gezegd wil worden.

Ik dring er nog eens op aan dat U een poging doet aan deze verwarring een einde te maken.

Le.

Also sprach... der Pfarrer

Dominé zit in Zwitserland, om een beetje te bekomen van de ontberingen die hij hier heeft ondergaan en zoo moedig gedragen. En hij vertelt ons van zijn ervaringen in het land der witte sneeuw, met zijn woeste stormen, zijn eindeloos geweld. Hij vertelt van den dokter, die een telefoontje kreeg van de berghelling: een vrouw in nood, of de dokter maar spoedig wilde komen; men zou een lamp aan het venster zetten. En de dokter komt, komt door de witte hel, de skistokken in de vuisten, telkens vijf stappen omhoog, en dan omdraaien om adem te halen...

Dat vertelt dominé goed, met eenvoudige woorden, zonder opschik. Tot hij komt aan het oogenblik dat de dokter zich gereed maakt voor zijn levensgevaarlijken tocht; dan kan hij zich niet bedwingen: ‘De dokter kroop in zijn ritsgesloten pelspak, snoerde de kap met de sneeuwbril om het gezicht, wierp zijn rugzak met zijn instrumenten op zijn breede schouders...’

‘Snoerde’ de kap, de kap van zijn ‘ritsgesloten’ pelspak... Dominé, dominé, moet dat nu zóó?

Hergroepereen

Men zit herhaaldelijk in den knoop over de vervoeging van werkwoorden met het voorvoegsel her-. Niet de gewone, bekende woorden zooals: herdenken, herdoopen, herhalen, waarbij de stam den hoofdtoon heeft en het voorvoegsel bijaccent; die geven weinig last. Maar de ‘nieuwe’ woorden, de jongere vormingen, waar het voorvoegsel den hoofdtoon krijgt, als: herbenoemen, hergroepeeren, herkapitaliseeren, herverzekereren, enz. Zal men spreken van: hergegroepeerd, of van: gehergroepeerd? Of zullen wij maar zeggen: hergroepeerd? Dit maar?

Fuseeren

Eenige leden vestigen de aandacht op het woord ‘fuseeren’, dat men tegenwoordig in de dagbladen tegenkomt; ‘fuseerende partijen’ leest men. Een raar woord; zal men, indien de partijen - dat kan toch! - weer eens uit elkaar gaan, ze laten ‘refuseeren’?

‘Fusio’ is: het samensmelten, uitgieten. Niet: het s a m e n -smelten, vereenigen. Het woord zou dus alvast ‘confusio’ moeten zijn, maar dit is onbruikbaar, daar het nu eenmaal - bij ons, niet in het Latijn - verlegenheid beteekent. Bij Cicero lezen wij: conjunctio confusioque virtutum, vereeniging van deugden.

Wij zouden kunnen zeggen: fusioneeren (met één ‘n’), zooals wij ook spreken van functioneeren. Of weten onze lezers een beter woord?

§Ch.§

Molens

Een lezer die naar de beteekenis van het woord paltrok(molen) vroeg, hebben wij van antwoord kunnen dienen. Een belangstellende vriend stuurt ons nu een aardig boekje, waarin heel wat over molens en molentaal te lezen is. Het is getiteld Het Molenleven en onze Taal, geschreven door P. Boorsma, Uitgave van het Dagblad ‘De Zaanlander’ te Koog aan de Zaan. Wie een lapje moet zwichten en niet weet hoe hij dat doen moet, of weten wil waar hij een goeden zesvoetshengel kan koopen, en wat hij dan met dat ding moet uitvoeren, kan in dit boekje zijn licht opsteken.

Vorderingen

Een leelijk oorlogskindje (voor: requisitie)! Is ‘opvordering’ het juiste woord? En wat te doen met dit reeds danig ingeburgerd misbaksel?

Ma.

(Zeker, opvorderen is in dezen het juiste woord, en dus ook opvordering. Wat te doen met dat leelijke kindje? 't Wurm kan het niet helpen dat 't er is, anders zouden wij het den nek kunnen omdraaien. Die bewerking op de erzuigers toepassen? Dat heeft ook zijn bezwaren; onze ministeries zouden dan ontvolkt kunnen raken. Een puzzle!)

(Uit)oefenen

Controle, macht, bevoegdheid oefenen is m.i. volkomen ongebruikelijk, zij het ook wellicht orthodoxe taal. Men oefent zijn spieren, een bepaalde handgreep, sportieve fitnesses, huishoudelijke talenten e.d.

Ma.

(Wat wil inz. hiermee zeggen? ‘Ongebruikelijk’, dus niet aan te bevelen? Moet Onze Taal dan aanbevelen wat ‘gebruikelijk’ is? Is niet juist onze taak: trachten te redden wat verloren dreigt te gaan, wat ‘ongebruikelijk’ dreigt te worden, of alreeds geworden is? Red.)

[Vragen]

‘Het ontstaan van de samenstelling “gelukzalig” is duidelijk - al heeft het woord wat weg van een tautologie -, maar hoe de samenstelling van -zalig met arm- en ramp- te verklaren?’

Terw.

§§ - ‘Zalig’ is een woord, dat ook al weer een reeks van beteekenissen heeft gehad, buiten die van ‘beatus’. Teruggaande in den tijd komen wij b.v. op een germaansch woord, dat in het angelsaksisch luidde *sáel*, en dat, hoezeer ook - later blijkbaar - gebezigd in den zin van: gunstige tijd, geluk, aanvankelijk slechts de neutrale betekenis had van: tijd, omstandigheid, gelegenheid. Zoo kende het ags. bijv. ‘*heardsáelig*’, dat beteekende: in harde, nare omstandigheden verkeerende, ongelukkig. (Het moderne Engelsch kent ‘*silly*’, onnoozel, sullig, dwaas; ‘*to knock a person silly*’, iemand bewusteloos slaan.) Tot dezelfde woordfamilie zou te rekenen zijn een oudindisch woord m.d.b.: ongedeerd, geheel, al, ieder; het latijnsche ‘*solidus*’, volledig, vast, duurzaam; een albaneesch woord dat uitdrukt: krachtig, vet, levendig, moedig.

Het schijnt dat onze vormingen met -zalig naar Duitsch voorbeeld zijn ontstaan; voorzichtiger uitgedrukt: dat onze vormingen van jongeren datum zijn dan de Duitsche.

‘Wanneer een lid van een personeel, dat een collectieve verzekering heeft lopen, uit den dienst treedt (zelf, vrijwillig) en daardoor tegelijk ophoudt lid te zijn van de pensioenstichting of -vereniging, kan men hem dan schrijven: naar wij vernemen *b e n t U* opgehouden lid te zijn enz., of moet het zijn *h e b t U* opgehouden enz.

Ligt het geval mogelijk anders wanneer hij wordt ontslagen (al dan niet om een dringende reden)?’

Bl.

§§ - Wij slaan het Woordenboek op en lezen: Geloof maar niet, dat ik ooit hebbe opgehouden in de deugd te gelooven. (Leev.) Zoo wil ik U vragen, of gij opgehouden hebt, het gezag van Graaf Willem, uwen Heer, te erkennen. (Van Lennep).

Men lette op het verschil: Ik heb (op dat bepaalde tijdstip) opgehouden lid te zijn. Zijt gij geen lid meer? Neen, al sinds langen tijd niet meer. Ik ben er mee opgehouden.

‘Dezer dagen ontbrandde er bijna een heftige woordenwisseling naar aanleiding van het feit, dat ik het met iemand anders niet eens kon worden over een woordkwestie. Het ging er over, dat die ander het woord “zonderdat” aaneen schrijft, naar analogie van omdat, opdat enz. Terwijl ikzelf de meening ben toegedaan, dat het los geschreven dient te worden. Waarom ik dit doe kan ik niet motiveeren. Kunt U ons de juiste schrijfwijze vertellen?’

de L.

§§ - Er zullen er dunkt ons niet velen zijn die ‘zonder dat’ aaneen schrijven. De uitspraak zegt het ons reeds: *omdat*, *opdat*; maar *zónder dát*.

‘Omdat’, redengevend onderschikkend voegwoord, werd in de 18de eeuw nog in twee woorden geschreven; en ‘opdat’ nog in de 19de eeuw.

“‘Uitscheiden” in de betekenis van eindigen. Is het verl. deelw. “uitgescheiden” toelaatbaar? Koenen geeft “uitgescheiden” en verl. tijd “scheidde uit”. Ik heb dit echter nog nooit iemand horen zeggen, wel “uitgescheden” “schee” of “sceed” uit.

Ik las ook het verl. deelw. “uitgescheden” onlangs in een boek, van Ina Boudier Bakker naar ik meen.’

Kl.

§§ - Zoals wij reeds in onze aflevering van April 1944 vermeldden, zijn de juiste vormen: scheidde er mee uit, er mee uitgescheiden. Dat deze vormen eenigszins vreemd aandoen, zal zijn grond vinden in de omstandigheid dat wij uitscheiden wel nooit in de geschreven taal bezigen. Het is een woord uit de dagelijksche omgangstaal, en daar maken wij het ons wel eens wat gemakkelijk mee. Zeker, wij komen er licht toe te zeggen: en toe ben ik er maar mee uitgescheje; maar wij schrijven niet ‘toe’ maar ‘toen’, en niet ‘uitgescheje’, maar ‘uitgescheiden’; zooals het behoort.

[Nummer 6]

De ernstige zieke en de vrijwillig verzekerde

Een woord dat een lidwoord voor zich kan hebben, is een zelfstandig naamwoord, een substantief, onverschillig of het nu een gesubstantiveerd adjectief is of een idem werkwoord. En de bepaling vóór een substantief? - Een adjectief. - Precies; en een adjectief wordt verbogen waar het pas geeft, niet waar? Vandaar dat wij iemand die ernstig ziek is niet noemen: de ernstig zieke, maar de ernstige zieke. ‘Ernstig’, zonder verbuigings-e, zou een bijwoord zijn, en dat past hier niet; een bijwoord is immers een bepaling voor een werkwoord of voor een adjectief. Wij kunnen dus wel zeggen: snel loopen, maar substantiveeren wij het werkwoord, dan wordt de bepaling een adjectief, en wij zeggen: het snelle loopen.

Tot zoover zijn wij het dus eens. Maar nu het verleden deelwoord dat tot substantief is geworden; hoe handelen wij daarmee? Hoe duiden wij iemand aan die vrijwillig verzekerd, die zwaar gekwetst is? De vrijwillige verzekerde, de zware gekwetste? Neen nietwaar, dat klinkt niet, daar maken wij al heel spoedig ‘de vrijwillig verzekerde’, ‘de zwaar gekwetste’ van. Maar hoe wilt ge dat dan verklaren? Een onverbogen adjectief? Een bijwoord? - Een bijwoord, stellig, zou ik zeggen. - Een bijwoord als bepaling vóór een substantief? - Ja, het klinkt wat vreemd, dat geef ik toe. Zullen wij dan maar zeggen dat wij hier te doen hebben met elliptische zinnen? dat wij eigenlijk bedoelen: de vrijwillig verzekerde persoon, de zwaar gekwetste man? - Is dat niet wat gevaarlijk? Loopt gij dan niet de kans dat men U oppakt als ellipsomaan? - Goed, dan dat niet. Dan zeg ik dat ‘verzekerde’, ‘gekwetste’, zeker, substantieven zijn, maar niet echt, niet in werkelijkheid, alleen maar op papier, ‘grammaticaal’; dat in werkelijkheid het werkingsbegrip zóó overheerscht in de gedachten, dat die grammatische categorie op den achtergrond raakt en wij als vanzelf het bijwoord toepassen. - Vindt gij dat een elegante oplossing? dat schermen met ellipsen, of dat spreken van substantieven die ‘eigenlijk’ geen substantieven zijn? Zullen wij maar niet liever weer eens een uitspraak van een lid van onzen Raad uitlokken? Dan weten wij ten minste waar wij mee af zijn.

* *

* ‘De zwaar gekwetste’ klinkt mij vreemd: ik kan het mij niet anders denken dan gevolgd door een zelfst. naamwoord; met onbepaald lidwoord of telwoord één, en verder in het meervoud komt het mij aannemelijker voor. Maar ik zou het dan als samengesteld woord schrijven: de zwaargekwetsten werden op brancards naar het hospitaal gebracht. Ook vrijwillig-verzekerde zou ik zoo schrijven, maar, om het

lange eerste lid samen met het toevallige karakter van de samenstelling, met een koppelteken. Daarmee geef ik dan te kennen, dat ik tot dit woord gekomen ben door ‘vrijwilwillig verzekeren’, dat zoo bekend is als vaste woord- en begripsverbinding, als eenheid op te vatten. U wekt licht een verkeerde voorstelling door te zeggen: de bepaling van het gesubstantiveerde verleden deelwoord verbuigen wij niet. Naar ik meen, komt die echte substantiveering namelijk maar weinig voor, en beperkt ons taalgevoel, waar zij voorkomt, nog zeer de mogelijkheid, een bijwoordelijke bepaling, daarbij aan te houden. Voor: de heden (of: vandaag, of: gisteren) opgeroepen zeg ik: de opgeroepen van heden (of: vandaag, of: gisteren); of: de heden enz. opgeroepen dienstplichtigen. Het meest komt de handhaving van bijwoordelijke bepalingen bij een gesubstantiveerd verleden deelwoord nog voor bij het onzijdig gebruik: het

in de tweede plaats ten laste gelegde. Dit is vooral te vinden in ambtelijk taalgebruik, waar men, om alle uitwegen en excepties af te snijden, zich gewend heeft aan zeer algemeene abstracte benoeming met veel dicht aansluitende bepalingen. In de gewone omgangstaal is dit niet noodig en klinkt het onnatuurlijk. Men houdt en houde zich aan den algemeenen regel en het normale gebruik. Men zegge of schrijve niet: het gisteren haastig geschrevene, maar: het haastige geschrijf van gisteren, of: hetgeen ik gisteren haastig schreef...

Staken

Wij hebben in ons nummer van Augustus van verleden jaar gevolg gegeven aan het herhaaldelijk geuite verlangen eens iets te zeggen over het nieuwe gebruik van *s t a k e n*, het 'staken' van personen, van ambtenaren, het dezen personen tijdelijk beletten hun functie uit te oefenen. Wij hebben een reeks van voorbeelden aangehaald, door Dr. Van der Meulen met zijn bekende zorgvuldigheid voor het W.N.T. verzameld, voorbeelden die een zeer uiteenlopend gebruik - in vroeger tijden - van ons woord toelichtten, en onder die vele voorbeelden was er maar één, dat staken gaf in de thans in geding zijnde toepassing: 'Daer 's mergens kerckgangh my tot middagh heeft gestaect' (Huygens).

Het zijn niet alleen onze lezers die zich aan dit nieuwe gebruik van een oud woord hebben geërgerd, ook een lid van onzen Raad verzet er zich tegen. Hoor wat hij zegt:

* 'Gestaakte ambtenaren' is geen goed Nederlandsch, want men staakt geen personen, alleen dingen, van niet concreten aard. Zoo is het al eeuwen lang in onze taal (behoudens: met een staak bewerken, of aan een staak binden - en zoo erg is het toch lang niet wat den lieden, hier bedoeld, te beurt valt). De negen kolommen, fijn bedrukt, die het W.N.T. aan dit werkwoord wijdt, met honderden voorbeelden, geven maar één afwijking: Huygens zegt ergens, dat 'kerkgang hem tot middag heeft gestaakt'.

Men dwingt hen, die 'gestaakte' ambtenaren, de uitoefening van hun ambt, hun ambtswerk, tijdelijk te staken. Maar zulk een verschuiving van de werking van de zaak naar den persoon als object is volstrekt ongeoorloofd. Men laat een ambtenaar zijn werk aanvangen, voortzetten, hervatten, eindigen, maar het gaat niet aan, dan te spreken van den aangevangen, voortgezeten, hervatten, beëindigden ambtenaar!

Zelfs in dezen bewogen tijd, waarin alles wat vast stond, en allen die vast stonden, losgeraakt schijnen, zou men dergelijke vrijheden van taal toch liever willen, en ook best kunnen missen. Men kan het ongetwijfeld, met wat goeden wil, ook wel in zuiver Nederlandsch uitdrukken, wat men bedoelt. Maar ik zal mij niet vermoeien met eenige juiste termen voor te stellen: zij trekken er zich toch stellig niets van aan, die hierover de zeggenschap hebben.

Nare taalinsluipsels

Mag ik Uw aandacht vragen voor de volgende nare taalinsluipsels.

In de oorlog zijn vele zaken er toe overgegaan een extra archief (brieven, contracten, polissen, teekeningen) buiten de zaak er op na te houden. Dit werd toen genoemd een schaduwarchief (vgl. Eng. shadow-factory). Men spreekt nu algemeen

van ‘schade-archieff’, waarschijnlijk doordat de volksetymologie hierin meende te mogen vinden: archief, dat men achter de hand heeft in geval van schade.

Dan ziet men steeds meer in de pers het woord ‘intact’ gedrukt in twee woorden; kunt U daar niet eens een campagne tegen houden?

En dan ook tegen dat akelige woord: gefaudeerd? Ik kan U verzekeren dat zowel ‘in tact’ als ‘gefaudeerd’ in de publicaties van een bekende Bond (voor kantoorbedienden nogwel!) voorkomen.

Ko.

‘Baakster’

Het is wel lang geleden, maar de herinnering er aan is nog niet vervaagd, de herinnering aan onze jonge jaren, aan den onbezorgden tijd toen wij onze vrije uren bij voorkeur doorbrachten op het water, in de schuit; de schuit met haar blinkend witte zeilen, ‘van echt Egyptisch katoen’, waar wij zoo trotsch op waren, - die zoo hoog piekte en toch zoo safe was; de schuit met den primus, waarop de heerlijkste gerechten als vanzelf klaarstoomden; met het vooronder, waar de altijd lekkere spiritusflesch haar geuren verspreidde. De schuit, waarmee wij zooal niet de groote zee dan toch de groote rivieren bevoeren...

In de schuit was de wereld anders dan elders daar rookten wij, als de zon nauwelijks haar eerste stralen over het slapend aardrijk uitgoot, onze eerste ochtendsigaar; niet omdat het lekker was, maar omdat de schuit, de wereld van de schuit, het vroeg.

Ochtends i g a a r? ‘Sigander’ zeiden wij, want in de schuit spraken wij schuittaal; die was anders dan de taal van de wereld buiten ons. In de schuit spraken wij ‘hypercorrect’. Niet onze sigaar rookten wij, maar onze sigander; de soep op den primus werd niet geroerd: zij werd geroederd. Aan wal mocht een baker: baker heeten, maar niet in de schuit; daar was een baker een man, ‘om den uitgang’; de vrouw heette baakster...

Naar die baakster, en naar al wat daarmee annex was, gingen onze gedachten toen wij lazen dat Bilderdijk het vrouwelijke ‘oester’ (lat. ostrea) mannelijk wilde hebben, ‘om den uitgang’. Natuurlijk, in de schuit zou de oester de man zijn; zijn vrouw heette ‘oestster’...

- ‘Is dat een grapje ten koste van Bilderdijk?’, vroeg een lid van onzen Raad die dit las, ‘ik kan ternauwernood gelooven dat g i j het geschreven

hebt. En zoo het van een ander afkomstig is, waarschuw ik U tegen hem.’

- ‘Een grapje ten koste van Bilderdijk? Stellig niet; een herinnering aan een, nu gelukkig-schijnenden tijd. Een grapje als men wil, maar dan op het “om den uitgang” vrouwelijke oestster. Niet meer dan dat.’

Bilderdijk en de oester

* De opmerking over Bilderdijk onderaan de laatste kolom van O.T. Maart 1946, is onjuist. Bilderdijk, die uitstekend Latijn kende, wist heel goed, dat oester van ostrea komt. Hij zegt het zelf in de beide uitgaven van zijn Geslachtlijst. Dat hij het woord mannelijk noemt ‘om den uitgang’ berust op zijn zeer juiste waarneming van geslachtsverschuivingen in onze taal, die te vinden zijn in zijn Verhandeling over de geslachten, waarheen hij ook verwees. Het is hetzelfde, wat Prof. Dr. J. te Winkel nog zegt in zijn Geschiedenis der Nederlandsche Taal: Daar de meeste woorden op -el en -er mannelijk zijn, nemen ook eenige vrouwelijke woorden op -el en -er dat geslacht aan.

Het grapje over ‘oester’, te veel bedekt door het stellig doende ‘blijkbaar’, zouden sommige lezers in ernst voor een domheid van dien dwazen Bilderdijk mogen houden. Hierom dit protest. De man was noch dwaas, noch dom.

Hermetisch

De alchimisten zijn werkelijk iets te modern voorgesteld wanneer zij hun glazen kolven dichtsmelten in de vlam. Ook de retorten van aardewerk werden ‘hermetisch’ gesloten: stellig niet met vuur!

Openingen, waaruit geen damp ontsnappen mocht, werden gesloten ‘met het zegel van Hermes’ (per sigillum Hermetis), d.w.z. door er een kluit leem op te drukken. Vandaar in Duitsche geschriften ook de term ‘lutieren’ (lutare: met leem bestrijken).

Wi.

(Stellig, vaten, niet van glas, werden op de aangeduide wijze met leem gesloten; maar sluit dat in dat glazen kolven n i e t dichtgesmolten werden? Die techniek was stellig toendertijd niet onbekend. - Red.)

Hareng à la Marion

Haring, toebereid volgens het niet te overtreffen recept, dat wij danken aan het genie van die weldoenster der gastronomen, Marie de Lorraine, dochter van Claude, duc de Guise; nicht van den beroemden kardinaal; zuster van François, den held van Metz en Calais...

Marie de Lorraine, in den familiekring bekend als ‘notre petite Marion’; wij gedenken haar als wij ons te goed doen aan het zeebanket, den ‘gemarioneerden’ haring!

Wachtsman

Heeft inderdaad w a c h t s m a n iets te maken met den bezettingstijd? Ik heb het nooit anders hooren gebruiken dan voor den wachter welken men vroeger gewoon was te stellen op een schip in de haven, gedurende den tijd van stilliggen, tusschen twee reizen.

In de scheepswereld had en heeft men meer van die namen, b.v. loodsman (verkort tot loods), varensman, bootsman, vrijenachtsgast, valreepsgast, koksgast. Ik geef U deze, zonder daarmede de s in wachtsman bij analogie te willen verklaren; er zijn immers ook woorden als stuurman en kabelgast, schieman enz.

Me.

Met betrekking tot de mededeeling in 'Onze Taal' van April betreffende het woord wachtsman veroorloof ik mij een kleine aanvulling op de daar gegeven beschouwingen.

Ik weet niet in welk verband de term gebruikt is, maar het is niet juist te denken, dat dit woord in den bezettingstijd is opgekomen.

Geheel in het midden latend of het een goed woord is of een 'oud-Hollandsch' woord, kan geconstateerd worden, dat het een gangbare term is in een oud-Hollandsch bedrijf, n.l. de zeevaart. Wachtsman is daar de waker, die op een schip, dat in de haven ligt, dienst doet, dit behoeft niet een lid van de bemanning te zijn, maar kan ook een persoon van het walpersoneel zijn. Er schijnt wel een verschil te zijn in functie met den z.g. Konstabel, maar daarover zou een deskundige uit de haven van voorlichting kunnen dienen. Merkwaardig is voorts nog, dat de gewraakte s uit dit woord ook voorkomt in het woord wachtsvolk, waarmede men aan boord de groep personen van een bepaalde wacht aanduidt. Bijv. Het wachtsvolk wordt gepord.

In de zeevaartlitteratuur, die in de laatste jaren is opgekomen, kunt U de woorden wachtsman en wachtsvolk tegenkomen o.a. in 'Europa ahoy!' van A.C. Metzelaar.

Zoo blijken dus deze woorden juist in onverdacht goed Hollandschen kring te leven.

Ke.

Wederopbouw

Het spijt mij, dat U het woord 'wederopbouw' in bescherming hebt genomen.

Inderdaad geloof ik met U, dat het woord feilloos is gevormd. Er zijn n o g wel enige woorden met weder- aan te wijzen, maar om te beginnen bestaan ze in het Nederlands bij lange na niet in zo grote mate als in het Duits. In die taal zijn er vele tientallen, bij ons blijft het bij enkele losse gevallen. Dit wijst er al op, dat het toch zeker meer specifiek Duits is, dan specifiek Nederlands. Maar nu is het woord i n d e z e o o r l o g juist zo bij ons in zwang gekomen. Nadat we door onze beschermers met het woord 'Wiederaufbau' zowat waren doodgegooid. Dan voel ik het gebruik er van toch wel als - laten we zeggen - een beetje bedenkelijk.

Mu.

Taal van herboren Nederland

Nog een bijdrage: Industriele en andere kapitaalrusting.

Onregelmatigheden bij de K.L.M.?

De K.L.M., zegt de krant, heeft een extra vlucht naar Praag ondernomen, ‘ter voorbereiding tot den regelmatigen dienst op die stad’. Blijkbaar hebben de passagiers voor Praag geklaagd over onregelmatigheden op dit traject.

Teruggaand Paschen

Wij hebben een late Paschen gehad dit jaar, maar dat komt wel weer in orde: Paschen gaat terug. ‘Evenals Kerstmis... gaat het (Paaschfeest), zij het op een andere manier, op vóórchristelijke natuurfesten terug.’

Prettige kleeding

Een kleermaker creëerde - volgens de krant - ‘adembenemende avondkleeding’.

Nederlandsch?

Men zendt ons van bevriende zijde een kaart, waarmede men wordt uitgenoodigd zich te abonneren op ‘De Bedrijfspluimveehouder’, Geïllustreerd Vakblad, gewijd aan de nutpluimveeteelt. En men vraagt: zijn de uitdrukkingen: ‘Bedrijfspluimveehouder’ en ‘nutpluimveeteelt’ wel goed Nederlandsch?

Bekend stellen

‘Ingevolge artikel 6 sub 2 harer statuten wordt bekend gesteld, dat op 15 Februari 1944 enz.’ Als die statuten zulke malle eischen stellen wordt het tijd ze te wijzigen!

Kleinmeubelen

‘Meubelfabriek zoekt opdrachten voor kleinmeubelen.’ Een spelfout? moet het niet zijn: Kleinmöbel?

Stel voor...

In een onzer officiële bladen laat men een zin beginnen met de woorden: ‘Stel voor...’, in de beteekenis van: ‘Stel u voor...’

Wat is dat voor een nieuwigheid?

He.

Lasschen

Gelezen in een dagblad: Men verzoekt ons mede te deelen, dat (een genoemde) wedstrijd is afgelascht.

‘Boeken’

‘Wie weer vliegen kan boekt bij X alle scheeps- en K.L.M.-passages.’ X ziet ze vliegen!

[Vragen]

‘Door mijn leeraar Engelsch werd ik er onlangs op gewezen dat het woord “voorradig” on-Nederlandsch, en wel een germanisme is. Men behoort, aldus mijn leeraar “in voorraad hebben” te gebruiken. Gaarne zou ik Uw meening hieromtrent vernemen.’
Pe.

§§ - Inderdaad, een minder fraai woord, dat ‘voorradig’; wat wil dat ‘-ig’ hier eigenlijk zeggen? Niet: hebbende, als in: heuvelig, kleurig, wazig, enz.; niet: gelijkende op, overeenkomende met, als in: kattig, vrekkelig, en dgl. Het is niet het -ig van: huidig, nederig, overig; noch ook van: aamborstig, baloorig, breedspakig, dikhuidig, enz.

Het is blijkbaar geen Nederlandsche vorming, dat voorradig; wij moesten het maar terzijde stellen en zeggen: in voorraad hebben, voorhanden zijn en dgl.

A propos, die leeraar Engelsch, die zijn zorg uitstrekt ook over het Nederlandsch van zijn leerlingen, dat is een goede. Van dezulken moesten wij er meer hebben.

‘Een lezer heeft U gevraagd om den tweeden naamval van Karel-de-Groote, en U geeft den derden of vierden naamval, denkelijk omdat Karel de Groote in den genitief wel weinig zal voorkomen. Maar hoe zouden wij het in den genitief moeten zeggen, als wij het hebben over Karel-de-Groote z'n hond b.v. (Z'n hond; hoe zouden wij aan dat “z'n” gekomen zijn?)’

v. B.

§§ - Ja, dat is een moeilijke vraag; ‘als wij het hebben over Karel-de-Groote z'n hond’. Dan rijst eerst de vraag: had Karel de Groote een hond; want als hij er geen had, kunnen wij er moeilijk over spreken. Goed, aangenomen dat hij er een had, dan was het toch de hond van Karel den Groote(n); want de hond Karel des Grooten, of: Karel des Grooten hond klinkt niet erg natuurlijk.

Hoe wij aan den vorm met ‘z'n’ gekomen zijn? Misschien door zinnen als: Ze hebben Karel (dem Karl) zijn auto afgenomen, zijn rijbewijs ingetrokken.

‘Waar valt de klemtoon bij het woord Catalogus, en in het algemeen bij zulke woorden aan het Grieks ontleend?’

Gr.

§§ - Op de derde lettergreep van achter, dat was zoo Grieksche gewoonte bij dergelijke samenstellingen. Het zou ons niet vreemd in de ooren geklonken hebben als de uitspraak zou zijn geweest: kata-logos. Maar dat is nu eenmaal niet het geval geweest. ‘Moederstad’, metro-polis, werd ook: metrópolis. En de tocht van de tienduizend die Perzië waren binnengevallen en onder leiding van Xenophon den ‘Weg zurück’ moesten gaan - al of niet met olie-concessies - heet niet ana-básis, maar: anábasis.

Overigens maken wij het ons niet altijd erg druk over dien klemtoon. Het Grieksche alfabet kent twee o's, o-klein en o-groot, in het Grieksch: o-mikron en o-mega; bij de kleine spreken wij van omikron, maar de groote noemen wij doorgaans ómega. 'Alpha en ómega'.

'Charivarius maakt aanmerking op het woord "baanbreker". Waarom?'

v. B.

§§ - Denklijk omdat 'een baan breken' beschouwd moet worden als een bijna gedachtelooze verhollandsching van een Duitsche zegswijze. Wij spreken gemeenlijk niet van een baan, maar van een weg, en dien weg 'breken' wij niet. Er valt bij ons bij het aanleggen van een weg niets te breken.

'Is "onderscheiden tussen" goede taal? In leerboeken kom ik het herhaaldelijk tegen; mij dunkt: onderscheid maken tussen, of: van elkaar onderscheiden.'

Dw.

§§ - Wij gelooven niet dat wij 'onderscheiden' in onzijdig gebruik als 'slechte' taal mogen kenmerken; maar stellig geven wij de voorkeur aan de ter vervanging gegeven uitdrukkingen.

'Ik zou graag willen weten hoe volgens U het geslacht van het woord "cheque" is'.

Al.

§§ - Het woord cheque is in het Nederlandsch vrouwelijk, in het Fransch daarentegen mannelijk.

[Nummer 7]

Over: klankwisseling en klankwijziging bij werkwoorden en naamwoorden.

Het verschijnsel der klankwisseling heeft al heel lang de belangstelling der taalkundigen gaande gemaakt en het is ook de aandacht van onze lezers niet ontgaan; herhaaldelijk heeft men ons gevraagd 'er eens iets over te schrijven'.

Over klankwisseling (en klankwijziging) 'iets' te zeggen is niet gemakkelijk: de studie van dit verschijnsel voert den vakman naar oude en oudste tijden en brengt hem op gebieden, waar w i j hem niet kunnen volgen. Vandaar dat wij lang gearzeld hebben het onderwerp in ons blad ter sprake te brengen; het is te veel voor ons en het gaat te diep voor ons. Maar de vraag herhaalt zich telkens weer en dus hebben wij het verzoek van onze lezers aan een lid van ons deskundig college overgebracht, in de hoop dat deze er toe zou willen besluiten dit merkwaardige verschijnsel in voor ons begrijpelijken vorm toe te lichten. Wat nu volgt is het resultaat van dit verzoek.

* Wij onderscheiden in het Nederlandsch en in alle Germaansche talen sterke en zwakke werkwoorden. De aanduidingen 'sterk' en 'zwak' zijn afkomstig van Jacob Grimm, den tweeden stichter der Germaansche taalwetenschap (de eerste was, een eeuw vroeger, de Nederlander Lambert ten Kate geweest); zij herinneren aan de sfeer der romantiek, waarin Grimm leefde. Zijn verbeelding deed hem de eene groep werkwoorden zien als hulp behoevend om den verleden tijd te vormen, de andere als in zich zelf de kracht daartoe bezittend. De eerste, de 'zwakke', vormden hun verleden tijd met een toevoeging -ede (Middelnederlandsch: ic levede, hi makede),

waaruit later, door het wegvallen van de stomme e in de middelste lettergreep, -de werd, en in verbinding met een scherpen consonant -te (leefde, maakte). Dat achtervoegsel voor den verleden tijd, dat in het Gotisch, het oudste ons bekende Germaansch, in het enkelvoud -ida, en in het meervoud -idēdum luidde, bracht men in verband met ons werkwoord: doen. Zoo zou dan in de oeroude, algemeene Germaansche grondtaal deze groep werkwoorden met een hulpwerkwoord 'doen' den verleden tijd hebben moeten vormen. Men kan bij deze onderstelling (want meer dan een onderstelling is het niet) aan het Engelsch denken, waarin een dergelijke manier zich in historischen tijd weer een breede plaats heeft veroverd; mits men voor de verschillen het oog open houdt.

De 'sterke' werkwoorden vormden den verleden tijd door alleen maar den stamklinker te wijzigen: strijden - streed - streden; bieden - bood - boden; springen - sprong - sprongen; nemen - nam - namen; geven - gaf - gaven; varen - voer - voeren; loopen - liep - liepen.

De verleden deelwoorden, die eerst in de vroege middeleeuwen ge- voor zich kregen, en dat nog maar alleen in het Westgermaansch, werden ook op tweeërlei manier gevormd. Zij hadden bij de 'zwakke' werkwoorden oorspronkelijk op het einde een achtervoegsel met een d, die wel zou samenhangen met het suffix voor den verleden tijd (gewoned, gemaked, werd met syncope: gewoond, gemaakt); de 'sterke' hadden den uitgang -en, zij vertoonden veelal ook een anderen stamklinker dan de tegenwoordige tijd (gestreden, geboden, gesprongen, genomen; gegeven, gevaren, geloopt).

Uit de wetenschappelijke linguïstiek drong geleidelijk-aan deze onderscheiding: sterk - zwak door in de school en kwam in zwang onder heel ons volk. Onze grootouders spraken echter nog van gelijk- en ongelijkvloeiend; zij gaven daarbij

aan de zwakke werkwoorden de eerste plaats, om de in het oog vallende gelijkmatigheid van vervoeging; wij stellen thans de sterke voorop, omdat de linguïstiek de voorstelling heeft gewekt, dat zij het oudere, meer oorspronkelijke type zouden zijn. De klankverwisseling, in regelmatige gangen, bij samenhoorende vormen en woorden is namelijk een der grondzuilen van de germaansche en indogermaansche taalwetenschap. Dat het zwakke werkwoord, als zoodanig, jonger is dan het sterke, zal echter moeilijk met zekerheid te bewijzen zijn; wel plegen reeds in het oudste bekende Germaansch, zooals nu nog, nieuw opkomende werkwoorden altijd zwak te worden vervoegd. Met andere woorden: de vorming van zwakke werkwoorden was steeds, en is nog, productief; die der sterke was dat reeds niet meer in den oudsten tijd der taalgeschiedenis die wij bereiken kunnen. De enkele gevallen, waarin door onjuiste analogische aansluiting bij van ouds bestaande werkwoorden, wegens groote overeenkomst van klank, nieuwe werkwoorden toch sterk werden, laat ik hier rusten.

De regelmatige klankwisseling, die het sterke werkwoord zoo bijzonder kenmerkt, is niet tot de uiteraard nauw bij elkaar hoorende vormen van eenzelfde werkwoord beperkt. Men vindt dat verschijnsel door heel den woordenschat verspreid; binnen onze eigen taal, en nog veel menigvuldiger binnen het kader van alle Germaansche talen tezamen genomen. Vooral de zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden, vergeleken met de werkwoorden, vertoonen deze verbondenheid-inverscheidenheid eindeloos vaak. Men heeft daarom wel eens neiging gehad, te spreken van nominale ‘afleidingen’ van de sterke werkwoorden; maar zulke afhankelijkheid is toch weer niet bewijsbaar. Dezelfde oorzaken - zeer oude accentverschillen zullen wel voorop gestaan hebben - zullen bij werkwoorden en naamwoorden dezelfde uitwerking gehad hebben. Voor beide kan men telkens, mede in verband met blijkbare verwantschap van beteekenis, een gemeenschappelijken ‘wortel’ vaststellen - en het etymologische onderzoek heeft dat op zeer breede schaal verricht -, maar of die wortels werkelijk in voorhistorischen tijd heusche woorden zijn geweest, moet men in het onzekere laten. Haan, hoen, hen, moet men alle verbinden met een te onderstellen oudgermaansch werkwoord ‘hanan’, dat correspondeert met *cánere* (zingen) van het Latijn (om niet meer te noemen). Men kan een wortel ‘can’ aannemen, maar of die wortel ooit zelfstandig woord is geweest, en - indien al - of dit dan eerst: zingen, geluid maken, of wel: zanger, kakelaar(ster) beteekend heeft, wie zal het uitmaken?

De sterke werkwoorden zijn naar de verschillende reeksen van met elkaar wisselende klanken - of speciale gevallen daarvan - in een aantal klassen verdeeld. De vierde en de vijfde klasse hebben respectievelijk in onze taal de afwisseling: *é - à - ā - ó* (nemen, nam, namen, genomen), en: *é - à - ā - é* (geven, gaf, gaven, gegeven).

Het zijn tezamen de werkwoorden, wier stamklinker *é* gevolgd wordt door een enkelen consonant. Zij behooren tot de vierde klasse, als die consonant is: r, l, m of n (er zijn er ook een paar bij met een r vóór de *é*: spreken, breken, wreken), - tot de vijfde als het een andere consonant is.

De klinker, die het meervoud van den verleden tijd kenmerkt: de lange *ā* (die iets anders is in oorsprong dan de *à* uit gesloten lettergreep, die in open lettergreep komend á wordt: vat - vaten) zien wij ook telkens optreden in zelfstandige naamwoorden van

nauw verwante beteekenis: gaaf, maat, erfgenaam, kwaal (van een verouderd: kwelen), schaar, spraak, braak, wraak, waag. Eenige eeuwen geleden gingen zij uit op -e; verreweg de meeste hebben later die -e verloren, maar sommige hebben ze in bepaalde uitdrukkingen of in bijzonderen stijl nog bewaard: in hooge mate, geen sprake van, de wrake; gave bleef zelfs gewoner dan gaaf. Ook adjectieven zijn er van dezen vorm: aangenaam, gaaf, bekwaam (komen heeft een afwijkende vocaal tegenover het normale ouder germaansche: kwemen). De à van het enkelvoud van den verleden tijd van 'helen' (die 'hal' luidde, vgl. 'stal') zal ook zitten in: hal, ouder: halle (koophuis, zaal, enz.). Dezelfde ó als in het verleden deelwoord: gesproken, vindt men in: sprook(je), sproke.

Bij andere werkwoordsklassen soortgelijke gevallen te kust en te keur. Dat wil zeggen: voor den vakman; de leek, ook de belangstellende leek, zij voorzichtig met zelfstandige speurtochten op dit gebied. Zonder deskundige voorlichting zal hij vaak misslaan: diefstal valt niet te verbinden met: hij stal (het komt uit het Deutsche 'Diebstahl', met een lange a); gewag heeft niets te maken met wegen of bewegen; brak niets met breken; wrak hoort niet bij wreken...

De werkwoorden, welker stam op n, m, r, l + nog een medeklinker uitgaat, maken de derde klasse uit: binden, klimmen, bergen, helpen. Zij hebben de afwisseling:

e of i - ò (vroeger: à: band, klam, barg) - ò - ò. De oorspronkelijke à van den verleden tijd enkelvoud vindt men nog in vele substantieven: band, dwang, drang, drank, klank, enz. De ò van het meervoud en het deelwoord in: sprong, dronk, vond, wrong.

De eerste klasse bevat de sterke werkwoorden met ij in den stam: wij hebben daarnaast vele zelfstandige naamwoorden met ee: beet, greep, dreef, kreet, leed, reet, steeg, streek, waarvan de meeste dezelfde é hebben als verleden deelwoord en verleden tijd meervoud. Zij zijn dan ontstaan uit ouder tweelettergrepig woord: grepe,

bete, dreve, zooals wij nog: schrede en snede hebben. De ee van den verleden tijd enkelvoud, die oorspronkelijk een tweeklank was, zit in leed, en in greep (mestvork).

De tweede klasse omvat de werkwoorden met ie of ui, als bieden, buigen. Nauw verwante substantieven zijn o.a.: bode, kloof, goot, genoot, schoot, boog, rook: ten deele met de oude au van: hij schoot, ten deele met de oude u, die ó werd, van: wij schoten, en: geschoten; enz. - gote, klove, boge, schote ging dan vooraf. Ook de onzijdige woorden: bod, bedrog, genot, schot, slot, met ò in van ouds gesloten lettergreep, hooren er bij.

De vijf genoemde werkwoordsklassen (er zijn er nog een paar meer) hebben elk haar eigen vaste klankwisseling in onze, en in alle andere Germaansche talen, hoe ver men ook in haar historisch verleden teruggrijpt. Maar de klanken in die reeksen zijn niet in alle landen, en in alle perioden, steeds onveranderlijk dezelfde. De eenvoudigste vergelijking van onze taal met b.v. Zweedsch, Deensch, Engelsch, Duitsch, doet dat al duidelijk blijken; in de letterteekens die men er geschreven ziet, en nog meer in de klanken die men er hoort. Legt men hedendaagsch Nederlandsch naast een stuk Middelnederlandsch van 700 jaar terug, en een oudnederfrankischen psalm van 1100 jaar geleden, dan is er ook in dit opzicht vrij wat verschil. En in onze dialecten werkt een en ander nog na. Ik raakte al even de tweeklanken ai en au aan, die voorafgingen aan de ee en de oo van hij beet, hij sloot, enz. De ij en de ui van den tegenwoordigen tijd van deze werkwoorden wordt in onze oostelijke gewesten en in Zeeland in het dialect niet gehoord: men zegt er ie en uu (ī en ū), zooals men algemeen in het oude middelnederlandsch deed. In Brabant heeft men er het eerst, eenige eeuwen geleden, tweeklanken van gemaakt, en in de 17de eeuw nam Holland die ook aan. Het staatkundig en economisch overwicht van Holland in die dagen bracht mede, dat het Hollandsch den grondslag opleverde voor een algemeene beschaafd geachte Nederlandsche ambts- en omgangstaal. En zoo leerden wij, en reeds vele geslachten voor ons, spreken van bijten en sluiten, met tweeklank, al bleef het ook in veler streektaal biten en sluten heeten.

Maar reeds meer dan genoeg over deze diphthongering, nog altijd een ‘kernprobleem’ van de sinds een kwarteeuw ook te onzent zoo op den voorgrond getreden dialectgeographie.

Hoezeer er zich ook variatie in de klankreeksen moge voordoen, naar tijden en landen, zij zijn elk voor zich op één oudsten algemeen-germaanschen typus terug te brengen, dien men door vergelijking van alle nog bekende afzonderlijke oude germaansche talen kon vaststellen: de sterke werkwoordstypen van het door zulke reconstructie kenbaar geworden ‘oergermaansch’.

Op een dergelijke wijze deze oergermaansche eenheidstaal weer vergelijkend met de oudste vormen van de andere indogermaansche talen (Grieksch, Latijn, Keltische, Slavische, Iraansche, Voor-Indische talen e.a.) kon men nog vrij wat nader doordringen tot het oorspronkelijke karakter van deze klankwisseling. Dan blijken de besproken vijf reeksen alle tezamen terug te brengen tot het simpele schema: e - o - zéro (nul), als Meillet het uitdrukte. Alleen de lange â van ons ‘maat’, ‘gave’, enz. - een nog al raadselachtig ding - blijft er buiten.

De zgn. ‘nul-trap’ is òf een zeer zwak vocaaltje, òf het geheel ontbreken van klank; in klasse 3, 4 en 5 het eerste, in klasse 1 en 2 het tweede; daar had men namelijk de

verbinding met i, respectievelijk u, die op zich zelf dan wel als stamvocaal konden dienen. Maar hier geraken wij te ver van huis.

Ook kan ik niet bespreken de zesde en de zevende klasse der sterke werkwoorden, als: graven, groef; en: loopen, raden, vangen, met: liep, ried, ving. Ik volsta met de mededeeling, dat in de zesde een klankwisseling van twee lange vocalen verborgen ligt, en dat de ie van de zevende berust op een verleden-tijdsvorming door reduplicatie (voorvoeging van den beginklank, gevolgd door korte e). Zelfstandige naamwoorden met den wisselklank komen hier weinig of niet voor: ik noem groeve.

Ik ga over tot een ander punt.

Men kent spreuk naast sprook; breuk luidde vroeger ook broke, scheur ook schore. Zoo hebben of hadden wij: geut, keur, teug, reuk, naast: gote, core, toge, roke, en de verkorte vormen goot enz. Ter onderscheiding van het boven behandelde verschijnsel van klankwisseling noemen wij dit klankwijziging (in het Duitsch: Umlaut). Een klinker (of tweeklank) verandert door den invloed van een klank van de volgende zwakgeaccentueerde lettergreep. Er zijn in de Germaansche talen verschillende gevallen, door verschillende inwerkende klanken veroorzaakt: door i of j, door a, door u. Het meest bekend, en voor onze taal het belangrijkste, is het eerste.

De klinkers zijn, al naar de plaats in ons spraakorgaan waar wij ze vormen, ten deele helder van klank, ten deele meer dof. Bij uitstek helder is de i; deze is nauw verwant met de j - men beschouwt ze wel als de twee kanten van één ding, en spreekt van halfklinker, semivocaal -, en beide oefenden een zelfde werking op een à, ò, ò^{*}, die men palataliseerend noemt, naar den voorkant van het gehemelte, het palatum, waar de i gevormd wordt. Zij werden zoo als het ware wat opgetrokken in de richting van dat palatum:

*) Ik bega hier eigenlijk een ketterij door de tegenwoordige ò en ò te zetten in de plaats van haar vroegere klankgestalten; maar zonder dat zou de zaak voor den leek te ingewikkeld worden.

men liep ietwat vooruit op een volgenden klank. Het Gotisch (4de eeuw) kende het verschijnsel nog niet, maar in het oudste West- en Noordgermaansch (van enkele eeuwen daarna) is het reeds te vinden. De bewerksters - de i of j - zijn daarna geleidelijk aan verdwenen, hier wat vroeger, daar wat later; het Middelnederlandsch heeft ze niet meer. Maar waar de j gestaan heeft, is de voorafgaande medeklinker (behalve r) verdubbeld. Zeer vaak komt dit voor, want het achtervoegsel -jan vormde werkwoorden van adjectieven en van andere werkwoorden (causatieven). Zoo zijn dan te verklaren o.v.a.: drenken, uit drankjan, bij: ik drank (later: dronk); kennen, uit kannjan, bij: ik kan (oorspronkelijk: ik weet); zetten, uit satjan, bij: ic sat (van zitten, dat een ongewone vorm is voor een elders te vinden: zeten); reppen bij rap; temmen bij tam; krenken bij krank; tellen bij tal; vellen bij vallen; zenden bij (een oud) sinden (gaan); leggen bij: ik lag (een geval als zitten); belenden bij land; hengsel: hangen; lengen: lang; bet, beter: baten; hen: haan; mensch: man; helft: half; enz. Zoo ook: vullen: vol; gulden: gouden (ou uit ol; vgl. Hd. Gold); hulde: hou (uit houw voor houd; vgl. Hd. hold). En: breuk, scheur, teug; vleugel, sleutel, beugel, teugel (bij oud: tiegen, toog, getogen, trekken); leugen: logen.

De *ō* in deze laatste reeks noemen wij lang, maar oudtijds was zij een korte klinker. Anders dan in andere talen, kende het oudwestnederfrankisch, de grondslag van het Nederlandsch, geen klinkerwijziging door i of j voor lange vocalen. Er zijn wel een aantal gevallen aan te wijzen in onze taal, maar die moeten uit andere, vooral oostelijke dialecten er in zijn binnengedrongen: beweren bij waar, scheper bij schaaap; beuk bij boek, -meu: moei (tante), geneugte: genoegten.

Er valt nog veel over deze dingen te zeggen, maar dit moge hier genoeg zijn. Wie zich in deze vraagstukken verder wil verdiepen, bestudeere een historische grammatica van het Nederlandsch.

Krantentaal

De krant schreef: 'Rembrandt, Frans Hals en vele andere vermaarde Noord-Nederlandse meesters zullen van 4-26 Mei te Antwerpen te zien zijn. Tegelijkertijd verhuist de collectie Vlaamse meesters van Amsterdam naar het museum Boymans te Rotterdam.'

Een lezer merkt sarcastisch op dat hij de overbrenging van deze 'meesters' wel eens zou willen zien, m.a.w.: hij verzet zich tegen de aanduiding 'meesters', voor: werken van deze meesters.

Het had misschien geen kwaad gekund in het stukje in de krant te spreken van: werken van Rembrandt, van Frans Hals, maar zoo erg is het toch ook al niet wat de krant schreef. Wij spreken toch ook van 'een Rembrandt', 'een Frans Hals', 'een Rubens'.

Over de schrijfwijze van het adjectief 'Nederlandsch' in het Engelsch.

Ik moge Uw aandacht vragen voor een aangelegenheid, welke reeds jaren mijn belangstelling heeft, nl. de schrijfwijze in het Engelsch van het bijv. naamwoord: Nederlandsch. Meestal wordt dit vertaald met: Netherlands. M.i. ten onrechte. De 's' in het woord Netherlands is een meervouds-uitgang; Nederland, of de Nederlanden

= the Netherlands is juist. Netherlands als adjectief is echter naar mijn meening fout. Men spreekt in het Engelsch van de Highlands, maar van Highland scenery. Evenzoo van de Midlands, maar van de Midland Districts, gelijk ook van de Midland Bank, etc.

Het woord Netherland als adjectief heeft in den loop der jaren een zeker burgerrecht verkregen, waaraan ik zelf in mijn langdurige bankpractijk in het buitenland heb medegeholpen. Oorspronkelijk Engelsch is het n.m.m. echter niet. Eigenlijk is het bijv. nw. van the Netherlands: Netherlandish; vergelijk Swedish, Danish, Finnish, enz. Dit Netherlandisch is evenwel zeer ongebruikelijk en waar Dutch en Dutchman ten rechte of ten onrechte een zekeren denigreerenden klank hadden verkregen, noemden vele Nederlanders zich in de Engelsche regionen 'Hollander' en gebruikten zij 'Netherland' als adjectief.

De fout, welke mij stoort, wordt hier vrij algemeen gemaakt, waarbij vele Engelschen uit gemakzucht en onwetendheid de foutieve Nederlandsche vertaling overnemen. Zij, die het m.i. weten, zullen echter nooit Netherlands, doch Netherland zonder 's' als adjectief schrijven. Getuige b.v.: the Netherland Publishing Co. London, the Netherland Shipping and Trading Committee, the Royal Netherland Steamship Cy. of New York etc.

Ik schreef hierover aan den Heer A. Broers, samensteller van de Eng.-Ned. woordenboeken via den uitgever Wolters en wees hem er op, dat vertalingen zooals in zijn mooie woordenboek voorkomen: Nederl. Handel Mij = Netherlands Tr. C. n.m.m. onjuist zijn, evenzoo the Netherlands Bank voor de Ned. Bk en Netherlands India.

H.J.v.P.

In the article above, our member draws our attention to a subject which for years has occupied his mind, viz.: the orthography of the adjective, derived from the noun 'Netherlands'. This adjective, our member says, is commonly written: Netherlands (with -s). It seems to him that this spelling is incorrect: the 's' in this word is a plural-ending and should not be used in forming the adjective. In English we speak of: the Highlands, the Midlands; in forming adjectives from these words the 's' is dropped: Highland scenery, Midland Districts, Midland Bank, etc. The word 'Netherland' as an adjective has, to

a certain extent, become current, the use of which word has also been propagated by our member during his long banking-practice in foreign parts. It does not, however, seem to be an original English formation. The adjective derived from the noun Netherlands should really be: Netherlandish (e.g. Swedish, Danish, Finnish, etc.). This word, however, is rather unusual, and the terms 'Dutch', 'Dutchman' once - rightly or wrongly - having acquired a perverted meaning, many Dutch people, when speaking English, avoid these words and use the term 'Hollander'; with: 'Netherland' as an adjective.

The wrong spelling, referred to, originates, not from the English, but from the Dutch, many English, however, following their example. - Not all of them; witness: the Netherland Publishing Co. of London, the Netherland Shipping and Trading Committee, the Royal Netherland Steamship Cy. of New York &c.

'Netherland', as an adjective; without an 's'!

Ritsgesloten

Dominé zegt dat hij het niet heelemaal vat, ons stukje over zijn 'ritsgesloten pelspak'. Is het, zoo vraagt hij, omdat 'ritsgesloten' een vreeselijk germanisme is? Maar het is zoo'n makkelijk woord, al is het misschien eenigszins van eigen makelij, en in het rythme van een stukje proza vallen uitdrukkingen als 'van een ritssluiting voorzien' of iets dergelijks wanhopig uit den toon...

Ja dominé, dat is het, een wanhopig germanisme (of anglicisme, als men wil). Niet Uw eigen makelij, o neen, dan zou het misschien zoo erg nog niet geweest zijn, maar de makelij van een andere taal, door U niet onderscheiden van de eigene. Dat is het wanhopige van het geval.

'Zoo'n makkelijk woord'; stellig. Hoe gemakkelijk komen wij er toe onze taal te verhaspelen... als wij niet weten te onderscheiden.

'Van een ritssluiting voorzien' valt zoo uit den toon? Inderdaad, maar niet om de taal, maar om de uitdrukkelijke vermelding in dit oogenblik van spanning dat het pakje niet met knopen dicht ging, maar met zoo'n je-weet-wel, zoo'n treksluiting. Dàt valt er uit; en dat wordt er niet beter op ook al zeggen wij het op zijn Duitsch, of op zijn Engelsch.

Zijn wij het eens, dominé? ziet U in dat het niet mag, dat ook hier de 'makkelijkste' weg niet de beste is? Stel dat een Franschman zoo'n treksluiting, zoo'n 'rits', aanduidde met 'tirement', zou het hem dan invallen te spreken van zijn 'pelisse tirementfermée'? Neen immers. En laten wij er nu maar niet over strijden, en zeggen dat in het Nederlandsch zulke samenstellingen eerder toegelaten zijn dan in het Fransch, - dat het Nederlandsch in dezen zoo ongeveer tusschen Fransch en Duitsch in staat; laat ons maar afspreken: geen 'ritsgesloten' pakken voor ons.

'Deze' en 'gene'

De onderteekening van brieven, die ik eens gezien heb, luidde in de bezettingstijd: De Burgemeester van..., voor dezen, De Administrateur enz.; - thans: Burgemeester en Wethouders van... voor deze, de Administrateur enz.

Volgens U zou dit laatste 'deze' fout zijn, maar Terwey zegt in zijn 'Nederlandsche Spraakkunst' van 1922, dat de aanwijzende voornaamwoorden, zelfstandig en

bijvoeglijk, gebruikt, op dezelfde wijze verbogen worden. En dus zou ‘deze’ wel juist zijn.

Gra.

Het werkje dat inzender aanhaalt, is niet ‘Terwey’, niet de (grootte) Nederlandsche Spraakkunst van dien taalgeleerde zelf. Het werkje dat inz. bedoelt dient aangehaald te worden als: Terwey Mieras: Korte Nederlandsche Spraakkunst²⁵ (dat is: 25ste druk).

Inzender geeft ten aanzien van de ter tafel gebrachte vormen niet geheel de bedoeling van den schrijver weer. Want er staat wel dat ‘deze, die, gene’, zelfstandig gebruikt, dezelfde verbuiging hebben als in bijvoeglijk gebruik - máár er volgt op, dat d e z e e n g e n e , personen aanduidend, in den 1sten en 4den naamval ‘ook wel n hebben’. In de voorbeelden zet hij dan ook die ‘n’.

Dat is dus in overeenstemming met wat wij schreven (art. Deze of Dezen, Maart-nummer, blz. 10, onder 3, samenvatting nr. 6); alleen is Mieras wat slap, met zijn ‘hebben o o k w e l’. Het schijnt wel haast dat wie met zijn tijd meegaan wil, in de laatste 30 jaar geen vaststaanden regel meer durft geven voor Nederl. grammatica; men pleegt er altijd bij te kennen te geven: je kunt het laten ook. Vrijheid, blijheid. Terwijl men toch voor iedere andere taal graag ten uiterste gehoorzaam is aan elken regel.

Niet ‘geschoold’

Een lid van onzen Raad heeft eens de opmerking gemaakt dat (ook) de ontwikkelde Nederlander taalkundig niet ‘geschoold’ was. Men zal zich herinneren dat wij van dit gebrek aan ‘scholing’ weleens staaltjes gegeven hebben. Zoo o.a. van den Directeur van een gemeente-bedrijf, die een taaltje schreef waarvan den lezer de haren te berge rezen.

Taal van den ‘ontwikkelden’ Nederlander; en dan nu de taal van den ‘onontwikkelden’.

Mij Heer ik zoow vel eens velen weeden of ik alle weeken 10 cendt Moedt bedaal voor Meij radio Lui beer k daar ik zewf een Luibeerker Hadt en Hier of Rijnsberg zeg prerk daar Heb ik nies Meer Medt den Maken en ik Heb ale 3 Jaar 10 per week Moedt den bedaal en dadt is Meij Lang genoeg bij voor baadt dak daar ik zelw een radio Hadt en die gemaack Mos worden zij de Heer... nieb u dezen Maar Mee Maar dadt koste Meij o elke week 10 cendt dag u

Vibreeren

De dichter is ‘dankbaar, maar niet voldaan’. ‘Kan vibreeren nu transitief gebruikt worden, ja of neen’, vraagt hij, en als het niet kan, waarom dan niet?

Wij kunnen daarop slechts antwoorden dat voor ons, gewone menschen, vibreeren niet overgankelijk is; denklijk omdat wij het uit het Fransch hebben, fr. ‘vibrer’ is intransitief. Waarom vibrer intransitief is, terwijl toch lat. vibrare transitief gebruikt wordt, weten wij ook niet. In kwesties van idioom, dunkt ons, is een vraag naar het ‘waarom’ bijna altijd misplaatst. In iedere taal zit een element van grilligheid, dat weten we allemaal als we probeeren ons het idioom van een vreemde taal eigen te maken. Van schijnbare grilligheid; natuurlijk is er een oorzaak, voor elk verschijnsel, maar als die oorzaak zoo diep schuilt dat wij er niet bij kunnen, dan moeten wij er ons verder maar niet naar over maken.

Maar nogmaals: laat de dichter zich niet door ons oordeel laten afschrikken. Een dichter staat los van de conventie. Wil hij vibreeren transitief gebruiken, hij ga gerust zijn gang. Een lezer blijft altijd nog vrij om zijn gedicht niet mooi te vinden.

Neologismen

Tot mijn genoegen zag ik dat in de nummers van Januari en Februari ettelijke neologismen besproken worden, met het doel deze, voor zoover zij niet in onze taal thuisbehooren, als verwerpelijk te doen veroordeelen.

Ik zou nog de volgende willen toevoegen:

In l o o p e n i.d.b.v. inhalen (achterstand), s t r e k k e n i.d.b.v. neerleggen (de wapenen), b e l u i s t e r e n i.d.b.v. hooren (een musicale uitvoering, een redevoering enz.), o p v a n g e n i.d.b.v. compenseeren, vergoeden, tegen iets anders opwegen enz., b i n d i n g i.d.b.v. vereeniging, g e l d i n g i.d.b.v. gebruik, s p r e i d i n g i.d.b.v. verdeeling.

Onlangs kon men op verscheiden plaatsen lezen dat de Paus een aantal nieuwe kardinalen g e c r e e r d had. Is dit niet een verwerpelijk Anglicisme? (The King has created some new Peers).

In een goed Nederlandsch weekblad vond ik de mededeeling dat iemand van de poëzie van Henr. Roland Holst een d o o r d r i n g e n d e ontleding gegeven had. Diepgaande?

Me.

Tot-en-met

In aansluiting op de derde vraag, 2e kolom, blz. 12 van de Maart-aflevering van ‘Onze Taal’ zou ik willen vragen: Is ‘tot en met’ wel een logisch verantwoorde uitdrukking?

Als het puin geruimd moet worden t o t de muur, moet de muur blijven staan. Als het puin geruimd moet worden m e t de muur, moet ook de muur onder slopershanden vallen. Is het nu geen onmogelijke opdracht, het puin geruimd te willen hebben t o t en m e t de muur?

P. Ge.

Hooren en luisteren

Bij de afdeling 'Dramaturgie' van den omroep heeft men bezwaar tegen het woord 'luisterspel', omdat dit door den Duitsch-gezinden 'Nederlandschen Omroep' in den bezettingstijd is gebruikt.

Ik heb bezwaar tegen het door haar gebruikte woord 'hoorspel', omdat naar mijn meening er eenzelfde onderscheid bestaat tusschen hooren en luisteren als tusschen zien en kijken, waarop de eerste begrippen de passieve opneming weergeven, de tweede het actieve handelen.

Br. M.

- Luisterspel, hoorspel, tegenover: kijkspel. Hooren is: met het gehoor (het oor, de ooren) waarnemen of gewaarworden, vernemen. Soms identiek met luisteren: 'Wat is dat voor vreemd geluid?' - 'Ik hoor niets bijzonders' - 'Dan moet je maar eens goed hooren'.

Luisteren is: aandachtig (trachten te) hooren, gewoonlijk met den wensch om het gesprokene te verstaan of het geluid niet aan zich te laten voorbijgaan.

Luisteren in de beteekenis van: hooren, kwam vroeger voor, maar is nu verouderd. 'Dan leeren zij, om d'ouwdelien te mompen, Haer voetjens setten, dat het niemandt luister, Alleen bij duister' (Hooft). 'Hy weet en luistert met zijn oor, Eer zy hun leedt verhaelen, De be der armen, en hun smart' (Vondel).

Van formaat

In een van Uw laatste nummers behandelde U de uitdrukking 'van formaat'. Sindsdien ben ik deze uitdrukking vele malen tegengekomen. Ze schijnt door verschillende schrijvers zeer mooi te worden gevonden. Of is het een naschrijverij, een mode? Wat te denken van: 'Een pianiste van Europeesch formaat'. 'Dat het eindelijk erkend worde' roept de criticus daarbij uit. Het is dus geen pianiste van de dwergvolken, vermoed ik. Een andere ontmoeting had ik in een beschrijving, verschenen in een onzer weekbladen. Daarin werd 'het oog getroffen' door 'doeken van formaat en van kwaliteit'. Ook kwam in deze beschrijving voor 'een gastheer van formaat,..., kortom een figuur'.

Sp.

Runner

Een lid merkt op dat in een veel gelezen boek van Jan de Hartog op de titelpagina een 'runnersrijmpje' voorkomt en in den tekst ook de aanduiding 'runner'. Het zou - oordeelt ons lid - geacht kunnen worden een goed Nederlandsch woord te zijn...

Wij hebben ook het gewraakte woord in het bedoelde boek aangetroffen, maar wij gelooven niet dat elk woord, in dit boek gebezigd, kans zal loopen goed Nederlandsch geacht te worden. Eenig onderscheidingsvermogen hebben wij immers nog wel.

Behelzen.

Behelzen, daarnaast een enkele maal het thans verouderde ‘behalzen’; van ‘helzen’, waarnaast ‘halzen’, twee verschillende afleidingen van: hals. De eigenlijke beteekenis van behelzen is: omhelzen, en als zoodanig is het in de Middeleeuwen gewoon, doch in later tijd verouderd. Uit het begrip van omhelzen ontstaat dat van iets ‘omvatten’, geheel in zich ‘begrijpen’; verg. fr. embrasser.

Uit het begrip omvatten ontstaat dat van: bevatten, t.w. wanneer niet meer duidelijk wordt gedacht aan een zekeren omvang die binnen zekere grenzen valt; behelzen gelijkt dan minder op fr. embrasser dan op fr. contenir. Met een stoffelijke of onstoffelijke zaak als onderwerp; inzonderheid: een boek, een brief, een geschrift, een verklaring, iemands woorden en derg. als onderwerp, en als voorwerp datgene wat als de inhoud er van beschouwd wordt.

Insluipsels

In een groot Amsterdamsch dagblad las ik nog onlangs dat de vijand dan en dan de wapenen ‘gestrekt’ had. En op een nadere plaats werd gesproken over het ‘aantrekken’ der prijzen. Bij uitstek geschikt om weldra als heel gewone Nederlandsche woorden algemeen in gebruik te komen. En wat te zeggen van het tegenwoordig ook nogal eens in publicaties voorkomende ‘op zich’, i.d.b. van hd. ‘auf sich’, of: ‘an und für sich’?

Me.

Kwijt

Hoe langer hoe meer hoort men tegenwoordig zeggen: dit of dat voorwerp is kwijt. Ik vraag mij af of dat goed Nederlandsch is; het komt mij voor van niet.

Ho.

(Dr. Heinsius geeft in W.N.T. een groot aantal voorbeelden van het gebruik van kwijt - niet minder dan 550 regels, fijn gedrukt -, maar geen enkel van het gebruik als door inz. bedoeld. Wel geeft Koenen-Endepols bij kwijt de bet. ‘weg’ (‘Fr. quitte, verloren, weg’).

Stolten?

‘... een kleine open ruimte, waar gestolten lavasteen was.’ Gestolten, voltooid verleden deelwoord van... stolten?

Stollen is het woord, stolde, gestold. Dus: gestolde lavasteen? Dat is een pleonasme: steen is gestold magma, dus lavasteen is al voldoende. Wil men bepaald uitdrukken: steen van gestolde lava, dan zou het moeten worden: gestoldelavasteen.

Verslechten

- ‘Dat het plan verslecht is, spr. gelooft het niet.’ En wij gelooven niet, dat ‘verslechten’ een aanwinst voor de taal is.

Hareng à la Marion

Ik begrijp geen steek van dien onzin over Marie de Lorraine met haar ‘gemarioneerde’ haring. Volgens mij moet het gewoon voorstellen ‘gemarineerde’ haring; de menschen zullen ‘marineeren’ in verband gebracht hebben met marionet of zoo iets. Ik geloof dat U ons maar wat opdischt.

(Wij deelen dit geloof. Red.)

Bios

‘Bio-scoop’ dus in uitspraak? dus dan is bios als afkorting ook niet goed en zou moeten zijn bio? - Bios kan men zeggen; dat is het Grieksche woord voor leven. - En al was dat niet zoo, al was er maar alleen bio -, dan tòch zouden wij niet mogen protesteeren tegen bios, uit bioscoop. Denk maar aan prof, als afkorting van pro-fessor!

Motorstrandreddingboot

De Royal National Lifeboat Institution heeft, aldus de kranten, aan de Noord- en Zuid-Hollandsche Redding-Maatschappij een motorstrandreddingboot ten geschenke gegeven.

Wat een onmogelijke naam voor zoo'n ding: mo-tor-strand-red-ding-boot! Het is haast niet om uit te spreken.

Rede

In een van onze kranten lezen wij dat wij te dicht bij de rampen van het autoritaire stelsel staan, dan dat van dat stelsel thans de rede kan zijn. ‘De rede zijn’ Nederlandsch? Geen sprake van! Puur Duitsch! Es ist von etwas, von jemandem die Rede; davon kann keine Rede sein...

Opnemen

Een tegenwoordig veel voorkomende term luidt: contact opnemen. Is dit wel juist? Men zoekt contact, en als dit met succes bekroond wordt (ver)krijgt men het.

Ke.

Kattebelletje.

Een klein briefje, een kort berichtje. Italiaansch: scartabello, carta bello; vroeger bij ons k a r t a b e l l.

Ofschoon..., zoo...

- ‘Ofschoon de positie van onze onderneming nog wankel is, zoo geloof ik te mogen zeggen...’ Dit z o o doet mij erg aan het Duitsch denken.

Gedood

- 'Vrouw aangereden en gedood.' 'Vrouw gedood door kolendamp.' 'Jongen bij het sleen gedood.' '... onder een auto geraakt en gedood.'

[Vragen]

‘Mag ik U eens vragen wat ons goede woord “begrijpen” heeft misdaan? Alle sprekers, predikanten e.a. zeggen tegenwoordig “verstaan”, waar ik “begrijpen” zou gebruiken. “Ik kan U wel of niet verstaan” is toch een kwestie van duidelijk of onduidelijk spreken, of van goed of slecht gehoor. Het lijkt mij een germanisme, “verstaan” te gebruiken, als het in de plaats komt van “begrijpen”’.

Br.

§§ - Verstaan, voor: begrijpen, is niet een germanisme in den gewonen zin: het is oud en goed Nederlandsch. Verstaan en begrijpen dekken grootendeels een zelfde begrip; begrijpen spreekt voor zich zelf: in zijn greep nemen, met den geest omvatten, in zich opnemen, doorgronden. Verstaan blijft daar vrij dicht bij: (bij iets) blijven staan, onder iets gaan staan (om het te bekijken, te begrijpen). Eng. to understand. Als ‘verstaan’ in den gegeven zin een vreemdeling in onze taal was, zou ‘verstand’ het ook zijn!

Als vader zijn zoon berispt en zegt: En nu ga je naar je kamer; versta-je?, dan is dit ‘verstaan’ niet: duidelijk hooren, maar: duidelijk waarnemen, vatten, begrijpen. (Zelfs: hoor, hoor-je, zou hier deze beteekenis hebben!) ‘Zijn vak verstaan’, ‘geen gekheid verstaan’, ‘wel te verstaan’, alle goed-Nederlandsche uitdrukkingen. Lucas 9:45 zegt: Maer sy en verstonden dit woort niet, ende het was voor haer verborgen, alsoo dat sy het niet en begrepen.

Maar, zeker, als de theoloog, ‘door Duitsche boeken vreemd geworden aan eigen taal’, vergeet dat die taal ook het woord ‘begrijpen’ kent, het uitbant ten gunste van ‘verstaan’, dan is hij op den verkeerden weg.

Overigens zijn ‘begrijpen’ en ‘verstaan’ niet ten volle synoniemen; niet begrijpen is: niet met het verstand (kunnen) omvatten; - niet verstaan is, in vele gevallen althans; (het gezegde) niet tot zich laten doordringen.

Wij zeggen niet: ik versta die rekensom niet, ik versta den samenhang niet, ik versta zijn bedoeling, de strekking zijner woorden niet. Evenmin: dat kun je verstaan. In alle deze gevallen bezigen wij: begrijpen.

‘Wat beteekent ‘baarlijk’: schrikwekkend?’

Be.

§§ - Baarlijk wordt inderdaad veelal gebruikt in den zin van schrikwekkend, althans met betrekking tot iets dat een voorwerp van verschrikking kan zijn, ‘de baarlijke duivel’. Maar het woord op zichzelf heeft niets ‘verschrikkelijks’; het wil niet anders zeggen dan: naakt, onverhuld. Aanvankelijk van het lichaam gezegd, in later tijd alleen nog in ‘baarvoets’, ‘barrevoets’. Van plaatsen: kaal, naakt; thans wordt ‘bar’ in dien zin gebruikt. Hooft, Ned. Hist., zegt: ‘Hebbende de baare zee van achter’ en ter zyden, van voore den vyandt’. Zeer gewoon ook van den dood, wanneer deze in al zijn akeligheid iemand bedreigt. ‘Men (verneemt) niets op zee dan naere en baere doot’. (Vondel). In ‘baar geld’ hebben wij hetzelfde woord, zoo ook in ‘bare onzin’. ‘Baarblijkelijk’ wil zeggen: duidelijk blijkende, blijkbaar, klaarblijkelijk. ‘Baarschuldig’, kennelijk, blijkbaar schuldig.

In oorsprong één met ‘baar’ is ons ‘bar’, dat wij bij voorkeur bezigen met betrekking tot iets onaangenaams: kale, barre rotsen, barre koude, midden in den barren nacht. Veelal gebezigd als bijwoord van graad: bar vervelend, bar koud.

‘Uit welke taal hebben wij het woord amalgaam?’

v. B.

§§ - Uit het Middeleeuwsche latijn der alchimisten. Het woord is denkkelijk gevormd naar het grieksche *málagma*, verweekend middel, en dit van *malássein*, week maken, (*malakós* = week), vanwaar ook mlat. *malaxare*, fr. *malaxer*, week kneden. Uit *málagma* ontstond, door omzetting van *ag* tot *ga*: *malgama*, waarvan het Latijn, door voorvoeging van *ad*, het werkwoord *admalgamare*, *amalgamare* vormde, en van dit ww. werd weer afgeleid het substantief *amalgama*.

Uit de oorspronkelijke beteekenis van ‘verweekend, verzachtend middel’ schijnt die van ‘pleisterzalf, deegachtig mengsel, deeg, pap’ gesproten te zijn, een ruime opvatting die later beperkt werd tot die van de weeke verbinding van kwikzilver met een ander metaal.

Bij ons op kantoor wordt gebruikt de uitdrukking: ‘onderdeden van machines, die in het ongereede zijn geraakt’ waarmede men wil zeggen, dat deze onderdeelen stuk zijn. M.i. is dit fout, omdat ongereed kan zijn: iets wat niet af is, of, wanneer men het gebruikt in den zin van ‘in het ongereede’, dat hiervan de beteekenis is: zoek zijn of weg zijn of niet over kunnen beschikken, of dat men ze niet bij de hand heeft.

Men voegt daar bij ons in het onderhavige geval nog aan toe dat de in het ongereede geraakte artikelen door een bode worden gebracht. Dit lijkt mij volmaakt fout en alleen maar een zucht naar het gebruiken van mooi aandoende woorden, waarvan men de beteekenis niet begrijpt.

Van Dale en Koenen geven m.i. de juiste beteekenis, doch de gebruikers van het gewraakte woord achten de autoriteit van deze woordenboeken niet hoog genoeg.

Oo.

§§ - Dan zoeken wij het maar hooger op en raadplegen het groote Woordenboek der Nederlandsche Taal, Deel X, bewerkt door M. de Vries, E. Verwijs en A. Kluyver, met medewerking van C.C. Uhlenbeck en W.L. de Vreese... En vinden: Ongereed: Niet bij de hand, niet onmiddellijk tot iemands beschikking zijnde. Thans inzonderheid in de uitdrukkingen: in het ongereede zijn, raken, komen: zoodat men over de genoemde zaak niet kan beschikken. Voorb.: Die kamer is juist in 't ongereede (niet op orde). Meest van brieven en derg.: weg, zoek.

Ziedaar het pleit beslecht. Overigens is het nog geen uur geleden dat de griffier die U afschrift van deze uitspraak verstrekt met ergernis in zijn stem verklaarde dat zijn elektrische scheermes door onvoorzichtige behandeling in het ongereede was geraakt; t.w. defect!

‘Waaruit is ons *s t e e d s* ontstaan?’

Nij.

§§ - *S t e e d s*, in de bet. van voortdurend, aanhoudend, altijd, altoos, is hetzelfde als mnl. ‘staets’, een woord dat ook door Kiliaan vermeld wordt en nog in Z.-Nederland bekend is, een bijwoordelijke genitief van ‘stade’. *Stade* znw. is oorspronkelijk het verl. deelwoord van den wortel van ‘staan’; met de bet. van: gelegenheid, tijd voor iets, tijd die ergens voor noodig is. Nog in: te *stade* komen. Als bijv. nw.: bestendig, standvastig (sedert lang verouderd). Naast ‘stade’: *s t a d i g* (naast ‘gestade’: gestadig), oorspronkelijk: vast, stevig. Thans in de algemeene taal verouderd, behalve in den saamgetrokken vorm ‘staag’: zonder ophouden, voortdurend, aanhoudend, onafgebroken.

‘Heeft salade iets met “sal”, zout, te maken.’

Be.

§§ - Het schijnt van wel; it. ‘salata’, eig.: gezouten spijs, zegt Franck-Van Wijk. Een eenigszins vreemde benaming, dunkt ons. Wel is waar doen wij bij ons slaatje wel eens wat zout (‘legtse in een schotele, ende stroeyt daer op zout, ende een luttel Olijf oliën, ende wel Azijn...’), maar dat is toch maar een snuifje. En dat ‘zout zijn’ is niet de meest kenmerkende eigenschap van het gerecht.

‘Wat wil “douairière” eigenlijk zeggen?’

Ke.

§§ - Oorspronkelijk: weduwe die een ‘douarie’ bezit. Thans: weduwe van aanzienlijken stand. (Onder douarie verstond men dat gedeelte van het huwelijksgoed, dat door den man aan de vrouw werd geschonken, inzonderheid met het oog op een weduwschap. ‘Want veele Coopluyden hen vervorderen hunne Huysvrouwen te constitueren groote douwarien ende excessive giften’. Gr. Placaatb. a^o 1540.)

‘Wat verstaat men onder “simonie”?’

v. B.

§§ - Handelen zooals Simon de Magiër deed, de Simon uit Handelingen 8. Die trachtte voor geld dingen te koopen die niet koopbaar zijn, die boven de waarde van geld uitgaan, geestelijke waarden.

‘Wat is de etymologische verklaring van ‘margarine’?’

El.

§§ - Van gri. margaron, lat. margarita, paarl. In de scheikunde aanduiding van een bepaald zuur.

[Nummer 8]

‘Uitgescheje’

In het Mei-nummer geeft u, op een vraag naar de vervoeging van het ww. uitscheiden (in de bet. van eindigen, ophouden), het lichtelijk apodictische antwoord, dat de ‘juiste’ vervoeging luidt: uitscheiden - scheidde uit - uitgescheiden, en dat we het zoo (‘zooals het behoort’) dus ook moeten schrijven. Slechts omdat we het ons in de omgangstaal wel eens wat gemakkelijk maken, zouden we er licht toe komen te zeggen: uitgescheje. Ik ben zoo vrij hierin met u van meening te verschillen.

Het grondwoord scheiden heeft, zoowel in spreekals in schrijftaal, een gemengde vervoeging zonder ablaut: scheiden - scheidde - gescheiden. En alle samenstellingen van scheiden volgen deze vervoeging (óók het transitieve ww. uitscheiden: de urine wordt door de nieren uitgescheiden). Alleen met het intransitieve ww. ‘uitscheiden’ (eindigen) is het een bijzonder geval. In gewone schrijftaal komt dit woord nl. niet voor. En in de spreektaal heeft het nooit een d en heeft het steeds een sterke vervoeging: uitscheiden - schee uit - uitgescheeën. Dit is geen platte volkstaal, doch algemeen-beschaafd Nederlandsch. Wie spreekt van: ‘zou je daar onmiddellijk mee willen uitscheiden’, ‘als ik jou was, scheidde ik er mee uit’, ‘toen ben ik er maar mee uitgescheiden’, die spreekt niet netjes of deftig of hypercorrect, maar fout. Ook de sterke vormen mèt een d (sceed uit - uitgescheden) hoort men nooit.

Om de ontstaanswijze van deze afwijkende vormen na te gaan, daartoe ben ik noch bevoegd, noch in staat. Over het algemeen is de sterke vervoeging ouder dan de zwakke. Ik vraag me af, of dat ook hier het geval is. (Werd misschien ook het grondwoord 'scheiden' vroeger sterk vervoegd?) Dat de sterke vorm hier nieuwer zou zijn dan de zwakke en dus (maar dan niet zoo kort geleden) b.v. naar analogie van 'rijden' ontstaan zou zijn (en waarom dan bij scheiden en zijn andere samenstellingen niet?), lijkt me onwaarschijnlijk. In ieder geval kan men er zich niet mee afmaken met de 'verklaring', dat wij het ons in de spreektaal wel eens wat gemakkelijk maken. Dat moge gelden voor 'toe' ipv. 'toen', het verschil tusschen de zwakke vorm 'scheidde' en het sterke 'schee uit' is daarmee toch wel onvoldoende verklaard.

Zooals gezegd: in gewone schrijftaal komt dit woord eigenlijk niet voor. Als we het al eens een keer neerschrijven, dan geschiedt dat toch wel altijd als een bewuste ontleening aan de gesproken taal. Het gaat m.i. niet aan om dan, alleen terwille van de analogie met scheiden, de niet-bestaande vervoeging 'uitscheiden - scheidde uit - uitgescheiden' te creëren. Want wat men dan doet, is *n i e t*: het simpele vervangen van een in de spreektaal ingeslopen slordigheid door de gangbare correcte vorm, maar: het wegstoppen van een springlevend (zij het ook op schrift wat vreemd aandoend) taalverschijnsel ten gunste van een steriel schrijftafel-verzinsel, een morsdood en misschien zelfs nooit geleefd hebbende analogie-constructie. Men heeft immers geen enkel recht om de algemeen-beschaafde, levende spreektaal als iets minderwaardigs te beschouwen tegenover een alleen-zaligmakende schrijftaal.

De.

De geachte inzender verklaart zich niet bevoegd, noch in staat, de wijze van ontstaan der besproken vormen na te gaan - wat voor hem echter blijkbaar geen beletsel is het door ons gezegde met 'lichtelijk apodictisch' te bestempelen.

De oorsprong van den vorm ‘gescheje’ te vinden, is niet zoo moeilijk: hier is Hollandsch dialect (althans dialect, waar men de ie-uitspraak van ij heelemaal niet kent) in het spel. Men zegt daar van snijden, mijden, lijden, rijden, uitgesproken als snijje, enz.: hij snee, mee, lee, ree; gesneje, gemeje, geleje, gereje. Ook bij vrijen (schoon in gewoon Nederlandsch zwak): vree, gevreje. En bij ‘scheiden’ (met precies als ij klinkende ei), uitgesproken ‘scheije’ vormt men analogisch schee, gescheje. Niet alleen bij uitscheiden, maar ook bij afscheiden: een ofgescheje (naast, algemeener en netter: afgescheije) domenee. Zoo ook: ze zijn gescheje (echtscheiding); ze benne in goeie harmonie gescheje. Van breien: ze bree een zjumpertje voor der kleinkind. Ze het al heel wat afgebreje!

Dit alles is volgens inzender geen platte volkstaal, maar algemeen-beschaafd Nederlandsch? En wie zoo niet spreekt, die is fout? Kom!

Wat ons betreft, apodictisch of niet, wij handhaven het gezegde: Wij schrijven niet ‘toe’ maar ‘toen’; niet ‘uitgescheje’ maar ‘uitscheiden’. Zooals het behoort!

Wat den historischen kant der zaak aangaat: zeer zeker was scheiden vroeger een volledig sterk vervoegd werkwoord: scheiden - schied - gescheiden; zooals men vroeger ook had: heeten - hiet - geheeten. Opmerkelijk is, dat het simplex in dien ouden tijd ook voorkwam in juist dezelfde beteekenis, die ‘uitscheiden’ thans heeft. Prof. Verdam verklaarde: ‘een einde nemen, eindigen, ophouden. Vgl. Ndl. uitscheiden’. Als voorbeelden gaf hij o.a.: met desen sciet die tale (hiermede eindigde het gesprek). Eer het feest sciet... (ophield).

Het werkwoord uitscheiden, dat eerst beteekende: weggaan uit, zich onttrekken aan (een plaats, een omgeving, een gezelschap, een werkzaamheid) kwam in de beteekenis van ophouden reeds in de 17de eeuw in de spreek- en in de schrijftaal voor. En alle woordenboeken van circa 1700 tot heden toe vermelden het steeds, zonder het ooit te beperken tot de spreektaal. Uitscheiden - uitscheiden schreef en sprak men, zooals men het nog schrijft en spreekt. Dat daarnaast veelvuldig gezegd wordt: uitscheije, uitgescheje is niet vreemder of gewoner dan: meerijje, meegereje. Zoodra men het gesproken woord wat zorgvuldiger dan in het familiere gebruik gaat hanteeren, zal men zich gedrongen gevoelen de d te herstellen.

De verleden tijd: scheidde (daarmee) uit komt zelden of nooit voor; dat merkt inzender terecht op. Dit scheidt echter niet de noodzakelijkheid den slordigen, den foutieven vorm: schee uit in de geschreven taal op te nemen; wij schrijven, en zeggen in welverzorgde taal: hield (er mee) op.

‘-Zalig’

Wij hebben in ons nummer van Mei j.l. een lezer, die zich verwonderde over de verbinding van -zalig met arm- en ramp-, geantwoord dat wij bij deze samenstellingen niet altijd moeten denken aan het begrip ‘beatus’. Wij hebben daarbij, geleid door het W.N.T., gewezen op oud-Engelsche vormingen met sael, die in beteekenis geheel los stonden van het door onzen vrager bedoelde ‘zalig’.

Een even vriendelijke als deskundige hand schrijft ons nu: ‘De zaak is ingewikkelder dan U haar deed voorkomen, te ingewikkeld, zou ik denken, voor een leekentijdschrift. Bovendien staat de etymologie van alle woorden op -zalig nog niet voldoende vast. Zooveel is zeker, dat ze ten deele ontleend zijn aan het Hd., waar

woorden op -selig bestaan. Deze zijn deels samenstellingen met het bnw. “selig” (bv. arbeit-, fried-, glück-, gott-, leut-, redselig), deels afleidingen van zelfst. naamwoorden op -sal (zooals arm-, feind-, hold-, müh-, saum-, scheu-, trübselig), welke suffix in principe identiek is met ons “-sel”.

Ons 16de en 17de-eeuwsche woord “arbeidzalig” acht men een vertaling van hd. arbeitselig, “armzalig” van hd. armselig, en “rampzalig”, dat reeds in de middeleeuwen voorkwam, houdt men voor een analogieformatie naar “ramspoedig”, zooals ook “onsalich” naast “onspoedich” bestond. De beschouwingen die Kluyver in het Woordenboek heeft gegeven over arbeid- en armzalig acht men niet meer acceptabel, omdat hij te veel gekeken heeft naar Angelsaksische formaties, die niet als parallellen mogen worden beschouwd.

De meeste der thans geldende hypothesen echter zijn nog vrij onzeker, vandaar dat ik meen dat de kost nog te ongaar is om al te worden opgedischt. Wat vaststaat is, dat in het Hd. twee vormingen van verschillenden oorsprong fonetisch zijn samengevallen. En waarschijnlijk is, dat het Nederlandsch eenige voorbeelden van de tweede soort (afleidingen van zelfst. naamwoorden op “-sal”) aan het Hd. heeft ontleend.’

Rehabilitatie

Eng. ‘rehabilitation’ wordt in vertaling gebruikt als ‘rehabilitatie’, bedoeld als: ‘het proces, waarbij gebrekkigen naar lichaam of geest die zorg gegeven wordt, die noodig is om hen tot zoo nuttig mogelijke leden van de maatschappij te maken’. De commissie, onderdeel van de bekende Londensche commissie van Rhijn (commissie voor het vaststellen van algemeene richtlijnen voor de toekomstige ontwikkeling der sociale verzekering in Nederland), heeft dit woord in onze taal ingevoerd. Terecht? Waarom niet eenvoudigweg: ‘herstel’? Laat men zich niet leiden door de gedachte dat de vreemde taal door een bepaald (ook in die taal weinig fraai) woord iets uitdrukt dat wij in het Nederlandsch veel eenvoudiger zeggen, en dat we dus nu gaan aannemen

dat wij het niet juist zeggen? Het wordt dan napraten. Rehabilitatie van Gebrekkigen zou heel wat anders zijn dan Herstel van Gebrekkigen, maar is dat wel zoo? De voorstanders zeggen dat rehabilitatie méér beteekent, nl. herstel van het ongeval, van de wond, van de ziekte, e n d a r e n b o v e n herplaatsing in de maatschappij, althans klaar maken daarvoor. Ik voel weinig voor dit 6-lettergrepig woord, maar zal het aanvaarden als het niet anders kan.

Br.

Rehabilitatie schijnt ons een al zeer ongeschikt woord. Herbekwaming misschien? Of is dat te puir Nederlandsch? Revalideering dan? Maar ja, Engelsch is troef op het oogeblik; nu wij ons niet meer met voeg te buiten kunnen gaan aan germanismen, gaan wij maar over naar het Engelsche kamp. Als die rage voorbij is, dan misschien Spaansch?

Mal? Ons is niets te mal als het er om te doen is de taal te verhaspelen. - Red.

‘Drukken’

Ik moge Uw aandacht vestigen op een nieuw wanproduct, dat, naar te vreezen staat, evenals soortgenooten zal voortwoekeren, speciaal in de courantentaal. Het is niet de eerste maal dat ik het opmerk.

‘... voornemens... om thans... desiderata door te drukken’. Had er in plaats van drukken: ‘drijven’ gestaan, dan was er niets op aan te merken geweest. Pousseeren is minder sterk; ook is dit ww. van vreemde afkomst, maar daarin staat het niet alleen in onze taal.

Drukken wordt ook vaak misbruikt waar ‘duwen’ of ‘dringen’ gebezigd moeten worden. ‘De deur werd opengedrukt’. ‘Hij werd naar binnen gedrukt.’ M.i. zijn het germanismen.

Ke.

(Het lijkt ons regelrecht het Duitsch nagepraat. Seine Vorschläge, Ansichten, seinen Willen durchdrücken. Die Gesetze werden im Parlament durchgedrückt. Een Mulo-scholier zal zich wel wachten ndl. doordrijven met ‘durchtreiben’ weer te geven; daarvoor waarschuwt hem zijn taalgevoel. Maar hd. durchdrücken met ‘doordrukken’ weer te geven, daar ziet de tegenwoordige krantenman geen been in. Zijn ‘taalgevoel’ zwijgt als een...!).

Gifhandel

Mijn hoop, dat het woord g i f h a n d e l geleidelijk aan zou verdwijnen is tot dusverre niet vervuld geworden. Dit door de Regeringsvoorlichtingsdienst aan de dagbladen opgedrongen woord is nog niet aan het uitsterven; laatst trof ik namelijk in een artikel in de krant over de, thans ‘vrijgegeven’, (zoals men dat tegenwoordig pleegt te noemen) verkoop van groenten, het woord g i f g r o e n t e h a n d e l aan. Waarlijk een nóg mooiere vinding dan gifhandel-zonder-meer! Of zou er mee bedoeld zijn: handel in dolle-kervel, bilzenkruid, nachtschade, etc.?

Lo.

De arts die controleert

Wat verkiest gij: controleerend arts, - geneesheer, met: aan den controleerend(en) arts, of: controlearts?

Br.

Wij verwerpen ‘controlearts’, en hebben geen voorkeur voor controleerend arts of geneesheer. Wij kennen het grapje: controleerend geneesheer is onzin, want de man ‘geneest’ niet, maar dat is niet meer dan een grapje. Niemand denkt meer aan: heer, die geneest. Trouwens: arts beteekende oorspronkelijk: opperste genezer (gri. *archiatros*); zou iedere arts dien naam aandurven?

En wat den onverbogen vorm betreft: wij hebben al twee en tachtig maal of daaromtrent gezegd hoe wij er over denken, laat ons het dan maar nu voor den drie en tachtigsten keer doen. Zonder lidwoord of ander bepalend woord: controleerend arts; mèt lidwoord of voornaamwoord: de(n), iedere(n), deze(n) controleerende(n) arts. Zóó behoort het.

Het is ellendig dat de dwaze navolging van Duitsche titelzucht in die enkele jaren achter ons zoo'n opgang heeft gemaakt, dat men al hooren kan: men doet nooit anders!

Behalve in verbinding met oud-, met adjunct-, en mogelijk nog een enkel dergelijk vreemd woord als eerste lid van een samenstelling is het volstrekt on-nederlandsch, en voor elk onbedorven Nederlandsch oor onverdraaglijk: den plaatsvervangend secretaris, den waarnemend burgemeester, den toezienend voogd, den benoemd hoogleeraar, enz. Zoo ook: den controleerend arts.

Barbaarsch taalgeknoei.

Achtervoegsels

Is er enig houvast bij de bonte variëteit van achtervoegsels, waarmee we van landen, gewesten en steden persoonsnamen en adjectieven vormen? Ierland, Ier, Ierse - Engeland, Engelsman, Engelse - Frankrijk, Fransman, Franse - Duitsland, Duitser, Duitse - Zeeland, Zeeuw, Zeeuwse - Holland, Hollander, Hollandse - Turkije, Turk, Turkse - Israël, Israëliet, Israëlietische - Portugal, Portugees, Portugese - Spanje, Spanjaard, Spaanse - Italië, Italiaan, Italiaanse - Noorwegen, Noor, Noorse - Denemarken, Deen, Deense - Rusland, Rus, Russische - Vlaanderen, Vlaming, Vlaamse - Wallonië, Waal, Waalse.

Rome, Romein - Padua, Padua a n , (zoals Amerika, Amerikaan), maar: Genua, Genu e e s , (zoals Canada, Canadees) - Napels, Napolitaan - Milaan, Milanees - Madrid, Madrileen - Zwolle, Zwollenaar, Zwolse - Kampen, Kampenaar, Kamper (Uien) - Groningen,.....?....., Groninger - Deventer,....?....., Deventer (Koek) - Twente, Twentenaar, Twentse - Gelderland, Gelderlander, Gelderse - Schokland, Schokker, Schokker. Enz., enz.

P. Ge.

Contactdoos

‘Contactdoos’ doet mij erg Duitsch aan, ik zou het niet graag gebruiken. Voor mijn gevoel is een doos een ding om iets in weg te bergen. En een contactdoos is dat heelemaal niet.

ir. Le.

(Of ‘doos’ uit het Duitsch in het Nederlandsch gekomen is, dan wel dat het juist vice versa is gegaan, valt uiteraard niet met volkomen zekerheid te zeggen. Dr. Van Haeringen is in dezen echter vrij positief: Hd. ‘dose’ - zegt hij - is uit het Ndl. afkomstig en heeft zich van het Rijnland uit verbreid.

Men neemt aan, althans men neigt tot de onderstelling, dat ons ‘doos’ ontleend is aan gri.-lat. ‘dosis’, geschenk, dosis.

Voor het overige, laat ons geen oppositie voeren tegen contactdoos; het is het Nederlandsche genormaliseerde woord, tot stand gekomen na onderling overleg en aan zulke woorden en uitdrukkingen moeten wij maar niet tornen. Anders komen wij er nooit. Red.).

Gemarioneerde haring

‘Marioneren’, een uitdrukking afkomstig van een niet eerste klasse-Nederlandsch. Het is m.i. een fout uit den volksmond (van een zeer grooten maar dan ook niet eerste-rangs beschaafden kring). In een zeker kleinere maar strikt beschaafde omgeving heb ik in mijn gansche leven nog n o o t van ‘gemarioneerde’ haring hooren spreken of het geschreven gezien...’

El.

(Wij hadden gemarioneerde haring voor dezen ook nooit ontmoet. Wij wisten van: gemari(e)neerde haring (met een tusschengevoegde toonlooze e), zooals men ook kan hooren ‘mari(e)nier’, maar de kennismaking met die eigenwijze o dateert van enkele weken geleden, toen wij het woord in de uitstalkast van een vischwinkel keurig netjes op een email plaatje zagen. Wij dachten een ontdekking gedaan te hebben, maar het blijkt nu dat het oud nieuws is, dat die o in grooten kring in gebruik is. Blijkbaar de deftige uitspraak van het als ‘commun’ gevoelde gemari(e)neerd!

De stem van Nederland

‘Naar U zal blijken, stelt “De Stem van Nederland” zich ten doel op objectieve wijze den lezer te informeren over hetgeen...’.

Als dat de stem van Nederland is, dan zou ik wel eens willen weten, hoe de stem van Engeland klinkt!

Mu.

(Wij kunnen inz., gelooven wij, ten dezen in-for-me-ren. De wellevendheid gebiedt dat als iemand uit het gezelschap zich wat raar gedraagt, men doet alsof men niets merkt en zijn eigen houding zoo kiest, dat de ander daardoor niet op zijn afwijkend gedrag opmerkzaam gemaakt wordt. Dienovereenkomstig zullen Engelschen in hun verkeer met Nederlanders niet meer spreken van to inform maar van: to light in. ‘We beg to light you in...’; ‘... to deal you with’).

Formatissimo

Een industriele onderneming vraagt een Chef voor hare sociale afdeling. Denk nu niet dat iedereen daarvoor zomaar in aanmerking kan komen; o neen, de man die dezen post vervullen wil moet aan verschillende eischen voldoen. Hij moet talenkennis bezitten, over ruime bedrijfservaring beschikken, bij voorkeur academisch gevormd zijn, veel initiatief hebben en, last but not least, een ‘formaatvolle’ persoonlijkheid zijn. Zijt gij formaatvol? zoo ja, dan kunt gij een kansje wagen. De formaatleege doet maar het beste thuis te blijven.

Al wat de krant bevat kan ons tot leering strekken

‘Het thans weer tot het verleden behoorend Meester-tournoi te Zaandam heeft een voor de Nederlandsche schakers zeer verheugend verloop gehad, door den fraaie overwinning van onzen landgenoot, dr. Max Euwe..... Dr. Euwe heeft het in dezen wedstrijd niet gemakkelijk gehad, want hij had in den Zweden Ekström en Stoltz en den Hongaar Szabo, zeer gevaarlijke concurrenten.’

‘Der vrije tijd’; een probleem

Een groote instelling vraagt een bekwamen kracht, en die kracht moet belangstelling hebben voor het probleem van het besteden der vrije tijd. Het is duidelijk dat hier een mannelijke ‘kracht’ gevraagd wordt, een ‘krachtpatser’; en zijn kracht zal hij moeten besteden aan het probleem ‘der vrije tijd’. Als hij daarna nog wat vrijen tijd over heeft, zou hij haar misschien kunnen wijden aan het probleem des spellings.

Rare verhoudingen

Men klaagt over personeelsgebrek en krijgt te weinig brieven op zijn advertenties, maar als een ‘middelgrote industriële onderneming’ een advertentie plaatst waarin gevraagd wordt naar iemand met ‘in de praktijk opgedane kennis van de verhoudingen in de levensmiddelenbranche’, dan ligt het aan henzelf: hoe kan ik solliciteren, als ik de advertentie niet begrijp. Misschien zouden ze meer succes hebben, als ze in een Duits blad adverteerden!

Mu.

Tante Betje

‘Naar wij vernemen betekent dit niet, dat Mr. E. als hoofd van de P.R.A. weggaat doch hebben alle hoofden van belangrijke P.R.A.'s zulk een aanstelling tot commissaris der rijkspolitie gekregen.’

Lo.

Landelijk

In een overzicht der Engelsche persorganen werd de Times een landelijk blad genoemd, in tegenstelling n.b. tot de provinciale bladen.

Me.

[Nummer 9]

De verbindings-s

In No. 1 van de 15e jaargang van O.T. wordt naar aanleiding van de verbindings-s in 'bezettingschade' vermeld, dat een vaste regel voor invoeging van zulke verbindingsklanken niet bestaat. Ik heb gemeend te moeten vaststellen, dat deze 's' achter het suffix 'ing' uitsluitend wordt weggelaten, indien de werkwoordstam met dit suffix een begripseenheid vormt, die niet meer in haar deelen wordt gevoeld.

Aldus:

belastingsproef - belastingambtenaar; berekeningsmethode - rekeninghouder;
afleidingsmanoeuvre - leidingwater; ontspanningsgebouw - spanningmeter;
beschuttingskoepel - schuttingpaaltje; herstellingsoord - stellingoorlog;
bewegingsvrijheid - richtingaanwijzer.

En uiteraard: haringkop, bokkingmaaltijd, palingvel, honingbij, waaruit blijkt, dat hier geen sprake is van een welluidendheids-s; bij koningskroon is blijkbaar sprake van een oude genitief-s.

Met het voorgestelde 'betaalstaat' in plaats van 'betalingsstaat' kan ik mij niet vereenigen. Dergelijke samenstellingen, waarbij het eerste deel van een *o n s c h e i d b a a r* werkwoord is afgeleid, worden in het algemeen met het suffix 'ing' gevormd, zooals:

vervolgingswaanzin, verdovingsmiddel, onderbrekingssignaal, begrenzingswaarde, verdelingsmethode, onderdrukkingsmaatregel, vergrendelingsinrichting, onthoudingsmaatregelen, ontluizingspoeder, ontmoetingspunt, versterkingsbuis, belastingsimpedantie.

De uitzonderingen op dezen 'regel' kunnen, naar ik meen, als volgt worden samengevat:

Het suffix 'ing' komt te vervallen, indien:

- a) toevoeging van het suffix 'ing' niet tot vorming van een bestaand substantief leidt, zooals bij:
gedenkteeken (vgl. herdenkingsdag), ontvangbuis (vgl. vervangingswaarde), ophaalbrug, onderzetstuk, overzetveer, verblijfsvergunning, behaagzucht, intreepotentiaal, onderhoudskosten, verzoekschrift.
- b) indien de werkwoordstam reeds zonder achtervoeging van 'ing' een bestaand substantief vormt, waarvan de beteekenis met de gewenschte strekking overeenkomt, zooals bij: onderhoudskosten^{*)}, verblijfsvergunning^{*)}, bezoekkamer^{**)}, verkoopwaarde^{**)}, verzoekschrift^{*)}.
- c) indien de werkwoordstam door toevoeging van het suffix 'ing' tot vorming van een substantief zou leiden, dat een verwarrende nevenbeteekenis heeft, zooals bij:

*) Zie ook a).

*) Zie ook a).

***) Zie ook c).

***) Zie ook c).

*) Zie ook a).

ontwikkelbad, beweegredenen, gelijkrichtbuis, bedenktijd, overlaadhaven,
echter: ontwikkelingsfase, bewegingsvrijheid, richtingaanwijzer, herdenkingsdag,
verladingswerkzaamheden.

Ka.

Wij danken den geachten inzender voor zijn opmerkingen. Een enkel woord tot
repliek, en dan sluiten wij voorloopig het debat over dit onderwerp.

‘..., waaruit blijkt, dat hier geen sprake is van een welluidendheids-s.’ Wie had
dat dan beweerd? Die ‘s’ na -ing zal er voor de duidelijkheid staan.

Inz. verliest o.i. uit het oog dat van die ‘s’ alléén kwestie is bij zuivere nomina actionis, bij werkingsnamen, verbale zelfst. naamwoorden dus die met het achtervoegsel -ing van een werkwoord zijn afgeleid. Daardoor vervallen vanzelf: haring, bokking, paling en honing. Maar daardoor vervallen óók: belasting, leiding, schutting en stelling, die al sinds lang geen nomina actionis meer zijn, doch zuivere concreta. Ook woorden als: rekening, spanning en richting zijn geen echte verbale nomina meer, en bovendien bestaat er bij rekeninghouder en richtingaanwijzer een objectsverhouding tusschen het eerste lid en den stam van het tweede. Zoo bestaat er ook terecht verschil tusschen gelukskind en gelukwensch.

Inz. bestrijdt het door ons voorgestelde ‘betaalstaat’. Hieromtrent merken wij het volgende op. Om bij nieuw te vormen woorden te kiezen tusschen den verbaal stam als eerste lid en een verbaal zelfst. nw. op -ing, kan soms moeilijk zijn, maar het is dat natuurlijk niet als er geen znw. op -ing van een bepaalden werkwoordsstam bestaat (zie de onder a) vermelde woorden). Wat inz. dienaangaande zegt is voor geen tegenspraak vatbaar, maar wij zouden denken dat in zoo'n geval niet veel menschen met hun handen in het haar zullen zitten! Als er een verbaal nomen bestaat dat gelijk is aan den stam van het werkwoord (zooals bij de onder b) genoemde woorden) zal men in het algemeen ook geen behoefte meer hebben aan een tweede op -ing er naast. Maar ook dát is het alternatief niet. De vraag is: moet men maken: betaal-staat naar analogie van betaal-meester, of: betalingsstaat naar betalingstermijn? Dus in een geval waarbij van een znw. ‘betaal’ geen kwestie is. Wij denken hierbij ook aan: weeg-schaal, stijg-beugel, huishoud-school en vele derg. samenstellingen.

Inz. verkiest ‘betalingsstaat’? Best, het is z.i. een staat waarop betalingen genoteerd staan. Maar wat betreft zijn bestrijding van ons ‘betaalstaat’, erg overtuigend vinden wij zijn bezwaren niet, en wij gelooven dat ons woord ook heel goed te verdedigen is. Al was het maar alleen daarom dat het aantal van die -ing-samenstellingen niet noodeloos vergroot moet worden. De analogie werkt bij die formatie toch al als de groeikracht van een woekerplant. Tot nu toe heeft gelukkig niemand nog behoefte gevoeld om een woord als ‘huishoudingsschool’ te bakken, al kan men het verdedigen door te zeggen, dat een meisje daar onderricht in de huishouding krijgt. Huishouding is trouwens ook al geen zuiver verbaal nomen meer.

Bij het lezen van inzenders betoog krijgt men den indruk dat hij geneigd is de onderhavige taalkwestie als een rekensom op te lossen. Dat gaat hier niet en dat zal nooit gaan, omdat bij ieder nieuw geval behalve redeneering, ook taalgevoel en tact te hulp moeten komen.

Bonte taal

In Onze Taal van Maart jl. lees ik een artikel: Taal der Theologen. Dit artikel lijkt mij dood-onschuldig vergeleken bij de taal die sommige komiekelingen uitslaan.

Luistert U wel eens naar de Bonte Dinsdagavond of O.K. Programma op Zaterdag? Daar wordt de Nederlandsche taal mishandeld; men vraagt zich af welke invloed dit hebben kan op de Nederlandsche taal in het algemeen.

Ma.

Neen, wij luisteren niet dikwijls naar de radio, en ‘Bonte Dinsdag’ of ‘O.K.’ zijn uitdrukkingen zonder beteekenis voor ons. Maar wij nemen gaarne op gezag van inz. aan dat de taal die men daar hoort niet aan ieders eischen voldoet.

Het gaat niet goed met de taal; zij wordt niet meer in eere gehouden, ja, het lijkt wel dat men er een zeker behagen in schept af te wijken van wat men ‘behoorlijke’ taal zou willen noemen.

In een rubriek, voor kinderen bestemd nogwel, vertelt een aap zijn wedervaren. Zie ik ineens; wist ik meteen; stak-ie nog; heb ik hem; begon-ie zich; ben ik fijn gaan zwaaien; kwam natuurlijk Fieke binnen; enz., enz. Zeker, wat kan men van een aap verwachten; maar loopt men zoo niet de kans dat de kinderen zich zulke apentaal zullen eigen maken?

En het is niet alleen voor de radio en in de krant dat men er op uit is, naar het schijnt, de taal omlaag te halen; ook de kansel doet daaraan mee. Als dominee graag in zijn tuin werkt, zal niemand het hem euvel duiden dat hij daarbij zijn oudste plunje aantrekt en op klompen gaat. Maar als de tuin van den weg af zichtbaar is, zal hij zich allicht wat in acht nemen. En een predikant die op klompen den kansel bestijgt, dien kan men zich nauwelijks voorstellen. Maar huis-, tuin- of keu-kentaal, die deugt wel voor den kansel? Wat anders te denken van een predikant die zich niet ontziet in zijn preek de uitdrukking ‘tot en met’ te bezigen? Sterker: te spreken van: ‘maar ze weten het donders goed’?

Nog onlangs kon men in een Gereformeerde Kerkbode een stuk lezen van een ouderling (oud-‘schoolhoofd’), die de vraag liet stellen, of hij bij huisbezoek ook vaak blijken vond van waarachtige bekeering en godzalig leven. ‘E n o f’... antwoordde hij.

Neen, het gaat niet goed met de taal...

Instantie

Ik heb verschil van mening met iemand over het gebruik van het woord ‘instantie’. Men had het gebruikt in de betekenis van: instelling, orgaan, college, enz., en toen heb ik er opmerkzaam op gemaakt, dat de eigenlijke betekenis is: aanleg, rechtsgang.

Hierop kreeg ik ten antwoord: ‘... een woord is een “teeken”, dat beteekenis krijgt door het gebruik, dat er van gemaakt wordt. Het gebruik dat van het woord “instantie” gemaakt wordt sedert geruimen tijd en in breede kringen wettigt

m.i. de stelling, dat de beteekenis er van zich heeft uitgebreid buiten de grens, die U er aan meent te moeten stellen. Intusschen leg ik U mijn meening niet op, want ik ben geen taalgeleerde. Als U zich met mijn redeneering niet kunt vereenigen, steek dan Uw licht eens op bij een meer gezag hebbende instantie...’.

Gaarne volg ik deze raad op, en zou het derhalve op prijs stellen, Uw oordeel hierover te vernemen.

Ko.

‘Verba valent usu’, de woorden ontleenen hun beteekenis aan het gebruik, ofwel: het gebruik beslist ten aanzien van de beteekenis die wij aan een woord moeten hechten. Elk gebruik? Al de verzinsels, door onkundigen uitgedacht, alle verbasteringen de taal binnengeslopen door achteloosheid en overijling, door de luimen en grillen van sprekers en schrijvers...?

Het is niet Nederlandsch van oorsprong, het gebruik van instantie voor: instelling, orgaan, college, enz.; het is Duitsch. Nederlandsch geworden, in den Nederlandschen taalschat opgenomen? Wie zal het durven beweren! Het W.N.T. kent het niet. - Maar het deel van dit groote werk, waarin het woord voorkomt, is oud; het dateert van 1912, en in die 34 jaar is heel wat gebeurd! - Er is heel wat gebeurd in die 34 jaren, zeker; maar is in dit tijdsverloop onze neiging om Duitsche bestanddeelen in onze taal op te nemen toegenomen? De 17de druk van Koenen-Endepols, van 1931, kent evenmin als het W.N.T. het gewraakte gebruik; dus zou het in de laatste 15 jaar dat burgerrecht verkregen hebben? In de laatste vijf jaar misschien?

Verworvenheid

‘In het maandblad van Januari stelde U de vraag, waar het woord “verworvenheid” wel vandaan zou kunnen komen. Ik zou denken van het Duitsche woord Errungenschaft, dat aanwinst, het verworvene beteekent; “verworvenheid” zal onder invloed van deze Duitsche constructie ontstaan zijn.’

Ve.

(Ja, dat zou wel zoo kunnen zijn, maar de bedoeling van de vraag was meer: wie zou wel voor het eerst dat rare woord gebezigd hebben.)

Waar zou dit leelijke woord vandaan gekomen zijn, vroeg een inzender. Denkelijk een woord van Mevr. Roland Holst, schrijft een lezer; van deze schrijfster kennen wij den dichtbundel onder den titel ‘Verworvenheden’. Voordien, zegt hij, kwam ik het woord nimmer tegen en het is bekend dat Mevr. Roland Holst gaarne ‘nieuwe’ woorden maakte.

Evenals - voegt hij er wat boudeerend aan toe - Verwey, met zijn vele nieuwe woord-verbindingen. Zie diens Goddelijke Comedie, een werk dat - nog steeds is onze lezer aan het woord - als vertaling, om het maar gematigd uit te drukken, niet ieders volkomen instemming mocht genieten.

De vele scheidingen

In de kranten kan men jammerklachten lezen over de vele echtscheidingen van dezen tijd. Over een ander soort scheidingen schrijft een lezer, als volgt: ‘Mag ik U eens

wat vragen? “Mag” men scheidbaar samengestelde werkwoorden nodeloos scheiden? “Mag” men b.v. zeggen: Ik weet niet wat ik aan zal trekken (i.p.v. aantrekken zal). Zeg eens, wie er van ons voor moet gaan (i.p.v. moet voorgaan). Het kind wist niet, of het dat suikergoed wel op mocht eten (i.p.v. mocht opeten, of: opeten mocht).’

‘Mag’ men? Niet ‘polizeilich verboten’? Wij spreken niet zoo graag over wat mag of niet mag, en terecht plaatst onze lezer dit lastige woord tusschen aanhalingsteekens.

Zullen wij, met Charivarius, zeggen: slordig? Iemand die heen is gegaan, een examen dat af is gelegd, enz. Ik weet dat ik Uw uitnoodiging niet aan zal kunnen nemen omdat ik dien dag de algemeene vergadering bij zal moeten wonen. Mag men ‘zeggen’, vraagt onze lezer. Bedoelt hij werkelijk: mag men in de spreektaal bezigen? Zoo ja, dan luidt ons antwoord bevestigend; sterker: de drie voorbeelden (met: aantrekken, voorgaan, opeten) dienen o.i. wel zoo g e z e g d te worden. Anders klinken die huiselijke zinnestjes wat gemaakt.

Verbindings-s

Een lezer vraagt of het aanbeveling verdient bij straatnamen, gevormd van persoonsnamen, een verbindings-s toe te passen.

Wij zouden zeggen dat het gebruikelijk is de aanduiding straat, weg, plein, kade, enz. onmiddellijk aan den persoonsnaam te koppelen, zonder verbindingsklank. In Amsterdam kennen wij: Adm. De Ruyterweg, Alb. Hahnplantsoen, Alexanderkade, Apollolaan, Bachplein, Coenhaven, enz., enz., alle zonder s. De verbindingsklank komt maar sporadisch voor: Rembrandtsplein, Frederiksplein, Willemspark, Willemsstraat, naast Nieuwe Willemstraat. Eenigszins vreemd doet aan: Van Asch van Wijckskade.

Doordringend

Merkwaardig vond ik de ‘doordringende’ ontleding van de poëzie van Henr. Roland Holst. Ik waag de verklaring dat de schrijver het modewoord *i n d r i n g e n d* (van D. eindringlich) op het oog heeft gehad en, wetende dat dit een germanisme is, er ‘doordringend’ van heeft gemaakt. Het kan ook een verbetering van redactie of corrector zijn: vergeet niet dat die, om ingrijpende veranderingen in het zetsel te voorkomen, vaak hun toevlucht moeten nemen tot een gebrekkige verbetering, omdat een afdoende wijziging de zin langer zou maken!

Fo.

Galicismen

Een lezer vraagt ons nog eens de aandacht te vestigen op het gebruik van aan het Fransch ontleende woorden, als: defensie, urgentie, illegaal en honderden andere.

Wij doen dat gaarne, maar zouden onzen lezer toch willen aansporen tot eenige matiging. Het is o.i. niet noodig ons aan te spreken met ‘hoofdopsteller’, en ‘regenscherm’ te eischen voor het bekende parapluie; of zich kwaad te maken over het gebruik van etalage.

Teveel op een pagina!

Gelezen op één en dezelfde pagina van een zeker dagblad:

Geen land ter wereld kan bijna zoo chaotisch zijn, als het hedendaagsche Duitschland.

In het kader van de vereenvoudiging van de distributiemaatregelen is met ingang van 24 Juni 1946 het koopen en verkoopen van meubelen prijsgegeven.

Van andere zijde werd verklaart, dat...

El.

Tot en met

Het puin opruimen ‘tot en met’ de muur is natuurlijk onzin - maar alleen omdat de muur geen puin is (vgl. het gras maaien tot en met het hek). Dat is het bedenkelijke van het verzinnen van voorbeelden van verkeerd taalgebruik! Voor het overige is logica natuurlijk niet het laatste criterium bij het beoordeelen van taalverschijnselen.

Fo.

Niet

Waarom zeggen wij eigenlijk: ‘Het is erg, wat zij daar niet uithalen!’? Dat *n i e t* is toch alles behalve negatief.

d'A.

(In zinnen als deze heeft ‘niet’ geen negatieve functie; het is een modale uitdrukking. Veelal in den vorm: al niet. ‘Wat ik daar al niet beleefd heb...!’)

Prof. dr. G.A. van Es

Het doet ons genoegen te kunnen melden dat Prof. Dr. G.A. van Es er in heeft willen toestemmen zitting te nemen in onzen Raad van Deskundigen. Prof. Van Es zal in ons deskundig College de plaats innemen, opengevallen door het verscheiden van het zoo zeer betreurde lid van onzen Raad Prof. Dr. G.S. Overdiep, wiens vriendschap wij gedurende meer dan vijftien jaren mochten ondervinden.

Prof. Van Es heeft ons zijn volle belangstelling in ons werk betuigd; wij danken hem daarvoor en zullen er naar streven ons deze belangstelling waardig te toonen.

[Vragen]

‘Wij kunnen het op kantoor niet eens worden over het volgende: Mijn collega schrijft: de h o o g s t toegelaten snelheid op dit baanvak bedraagt 80 km/h. Hij beschouwt ‘hoogst’ als een bijwoord bij ‘toegelaten’, want, zoo zegt hij, eigenlijk is het: ‘de ten hoogste toegelaten snelheid’. ‘Ten hoogste’ wordt nu vervangen door ‘hoogst’. Het is dus: de hoogst toegelaten snelheid.

Volgens mij moet het zijn: de hoogste toegelaten snelheid. Hoogste is dan bnw. bij snelheid en toegelaten wordt er aan toegevoegd, omdat men niet bedoelt de hoogste snelheid die de trein k a n bereiken, maar de hoogste snelheid die hij m a g bereiken; of anders gezegd: de hoogste snelheid die toegelaten is. Dus: de hoogste toegelaten snelheid.

§§ - Laat ons maar zeggen: de hoogste snelheid die toegelaten is, de hoogste snelheid, toegelaten op dit baanvak, de hoogste toegelaten snelheid. Zooals wij ook zeggen: de grootste geregistreerde hoogte; het zwaarste, hier behandelde geval.

Liever niet: de ten hoogste toegelaten snelheid. ‘Ten hoogste’ gebruiken wij bij voorkeur i.d.b. van: ten zeerste, ten krachtigste. Hier zou ‘ten hoogste’ beteekenen: op zijn hoogst. Het zou den indruk kunnen wekken dat de meester had gezeurd: toe, mag ik er hier nu een schepje opgooien, en dat de Directie daarop had gezegd: heusch, het gaat niet; wij zijn al rijkelijk ver gegaan.

‘In een courantenbericht las ik, dat “heel de Scheepvaart”, zoowel verkeerstechnisch als economisch onder den Minister van Verkeer kwam te ressorteeren. In den kop stond: Minister Vos beheert heel de scheepvaart. Met stelligheid werd beweerd, dat dit moest zijn: Minister Vos beheert de geheele scheepvaart. Wie heeft gelijk?’

Wi.

§§ - ‘Heel’ is hier gebezigd in den zin van: geheel, gansch, en attributief gebruikt. Veelal voor namen van plaatsen of landstreken, hetzij in hun geheel genomen met alles wat zij bevatten, hetzij als vertegenwoordigend hunne gezamenlijke inwoners. Heel Europa stond in vlammen. Heel het land was in oproer. Heel Amsterdam was op de been. Een kleine uitbreiding van het gebruik, en wij hebben: heel de handel lag terneer; heel de scheepvaart kwam onder het beheer van dezen Minister.

‘Wij spreken altijd van mesheften. Volgens mij is “heft” zelfs geen germanisme, maar een zuiver Duitsch woord. Ik gebruik met opzet het woord “hecht” (en daarom vinden anderen mij “eigenwijs”). Nu kwam ik laatst in een zilversmidsrekening uit de 18de eeuw de post: zilveren hechten voor messen tegen. Hier is dus zuivering en terugkeer naar aloude spelling geboden.’

Lu.

§§ - Er is hier geen sprake van germanisme en de ‘aloude spelling’ is niet hecht, maar: hefte, heft (germ. grondvorm: haftjo-, hafti-). Een afleiding van den stam van ‘heffen’ in den oorspronkelijken zin van: aanpakken, misschien ook van (vast)houden. (Got. haftjan). De f is al spoedig overgegaan in ch, zooals die klank vóór t veelal deed. ‘Graft’ is verouderd en verdrongen door gracht, maar ‘heft’ heeft zich weten te handhaven, naast den vorm met ch.

Franck-v. Wijk verwijst bij Hecht (znw.) naar: heft.

‘Ik heb de volgende zinnen gevonden: “Zich rekenschap gevend(e) van het belang der positie, besloot hij enz.” “Deze daad, groot persoonlijk gevaar voor hem opleverend(e) was enz.” Is de slot-e hier vereischt of niet?’

d'A.

§§ - Men ziet in constructies als deze de e al meer verdwijnen. Hijgend riep hij uit...; stervend verzocht hij mij...; loopend is het ruim een uur; enz.

‘Waaruit is ons ‘tras’ ontstaan?’

Kl.

§§ - Ons ‘tras’ is een ontleening uit het Latijn, via het Italiaansch, Fransch. Lat. terra, it. terrazzo, fr. terrasse. Het Eng. heeft: tarrace, Du. trass, naar de ‘Grosse Duden’: i. ndrl. (italienisch, niederländisch). Kiliaan vermeldt: tiras, terras, reeds in de 16de eeuw samengetrokken tot: tras.

[Nummer 10]

-Geven, -geving, -gift(e), gave -nemen, -neming, ..., -name.

‘Is er bij deze vormingen een zekere regel(maat) te onderkennen? Is “-name, -gave” oud en goed Nederlandsch, of is hierbij (thans) Duitsche invloed in het spel?’ - Het antwoord op deze vragen geeft een lid van ons deskundig college.

* Ik geloof niet dat er een algemeene regel, of bepaalde regelmaat, is aan te wijzen in de keuze, die historisch in onze taal (en zoo zal het ook zijn in de andere Germaansche talen) telkens gedaan is tusschen de verschillende theoretisch mogelijke manieren van afleiding van nomina actionis (zelfstandige naamwoorden, die de handeling uitdrukken: werkingsnamen) bij sterke werkwoorden. De grillige verscheidenheid ook weer varieerend in de verschillende tijdperken, kan doen denken aan willekeur. Natuurlijk is dat niet meer dan schijn, er moeten voor elke keus in elk geval drijfveeren zijn geweest voor den enkeling, die benoemde, en de groep, straks de massa, die deze benoeming overnam; maar dit stuk van het taallevens is zoo samengesteld en verward, dat men omtrent het waarom het veelal bij gissen laten moet, en zelden beslissen kan.

Bij de zwakke werkwoorden staat de zaak er veel eenvoudiger voor: -ing is hier vrijwel het eenige vormings-middel; -nis komt maar bij uitzondering voor; -schap is nog veel zeldzamer. Maar vaak gebruikt men den gesubstantiveerden infinitief.

Het is goed, te onderscheiden tusschen de enkelvoudige en de samengestelde werkwoorden, als men de vorming der daarmee samenhangende werkingsnamen wil nagaan. Het bestaan van een bepaalden vorm daarvan bij het enkelvoudige werkwoord beslist volstrekt niet over de mogelijkheid bij de samenstellingen. Dat g a v e algemeen gebruikelijk is, van de oudste tijden af, bewijst niets voor opgave, overgave, teruggave, enz. Evenmin g i f t e in het oudste Nederlandsch, voor aan- of afgifte.

Ook dient men, om de afleidingen bij ‘geven’ en ‘nemen’ goed te begrijpen en te beoordeelen, soortgelijke vormingen bij andere sterke werkwoorden van de zelfde vervoegingsklassen te vergelijken: eten, vreten, meten, treden, lezen, wegen, plegen, bidden, liggen, zitten, zien (uit: zehen); helen, (verouderd:) kwelen, stelen, bevelen, scheren, breken, spreken, wreken, steken. Letten wij op den ouderdom van woorden als vraat, erfgenaam, waag, laag, voor- en nazaat, havezate, schaar (ding- of

persoonsnamen) en [in] braak (liggen), kwaal, maat, spraak, wraak, dan zien wij dat de klankwijziging van e tot lange a, in de vervoeging van deze klassen een zoo vast verschijnsel, van oudsher ook in de vorming van de bijbehorende naamwoorden aandeel heeft gehad. In nieuweren, ik durf wel zeggen, in historischen tijd, komt deze substantievorming, die zoo ten nauwste verbonden is met fundamenteele verschijnselen en problemen van oergermaansche en oerindogermaansche taalstand en -ontwikkeling, niet meer voor; althans niet in haar oorspronkelijke spontane echtheid. Wel nog soms op andere wijze: door ontleening en nabootsing van reeds bestaande woorden in vreemde of in eigen taal; ook wel door verbinding van deze twee invloeden. Dit betreft dan, altijd en alleen, samengestelde werkwoorden. En het groote voorbeeld was Deutschland, zoodra zijn taal en literatuur te onzent grooter bekendheid ging krijgen: dat is in en na de 18de eeuw. Wij hadden zelf al eenige van dergelijke vormingen ook bij samengestelde werkwoorden: inlage,

miskwaam (dat in de 18de eeuw pas ging verdwijnen) - komen hoorde ondanks zijn 'o' bij dezelfde klasse als nemen - overmaat, voorspraak, bijspraak, inbraak, zijn alle reeds Middelnederlandsch; overgave schijnt al voor te komen, gezien het woordenboek van Kiliaan, in de 16de eeuw. Sommige er van kunnen hun beteekenis door Oostelijken invloed hebben uitgebreid, zooals inlage, dat in de middeleeuwen alleen: naar binnen verlegde dijk beteekende, in Hooft's tijd ook: inlegering, en dat sinds ± 1700 voorkomt als: ingebrachte geldsom, inleggeld; dit laatste wel onder Duitschen invloed. In de 19de eeuw werd het nog eens, kersversch, uit Duitschland geïmporteerd ten dienste van de Spaarbanken en haar klanten. Want 'inleg', als het volk bleef zeggen, had geen meervoud, en het was den Spaarbanken om de meervouden te doen! En die zijn er gekomen, al heeft ons volk voor het aangeboden germanisme bedankt. Maar in vele andere gevallen gingen zulke vliegers wel op; bij wat wij al soortgelijks hadden, voegde men gemakkelijk oppervlakkig vernederlandschte Duitse termen: eerst in bepaalde soort geschreven taal, geleidelijk aan zijn er niet weinige verder doorgedrongen, tot in de gewone spreektaal toe. Opgave is uit de tweede helft der 18de eeuw, uitgave vind ik ook eerst in die eeuw; teruggave, wedergave, (althans in de beteekenis van teruggeven) zijn zeker niet ouder; doorgave zal heel jong zijn, en naar ik hoop nog zeldzaam; zooals men misschien ook wel eens, hier of daar, afgave en toegave zou kunnen ontmoeten.

Ondanks het oude enkelvoudige *g a v e*, heeft men dus - afgezien van een wat ouder overgave - eerst afleidingen met *-gave* bij samengestelde werkwoorden gemaakt in de 18de eeuw en later, onder invloed van Duitse lectuur. Tot zoolang - en de bloei van onze literatuur lag daarvoor - heeft men ze niet nodig gehad. Wij zouden nog wel zonder kunnen; laten wij ze, buiten de ingeburgerde drie: overgave, uitgave, opgave (maar dit niet als: taak!), vermijden. Wij moeten onze taal niet zoo véél, maar zoo weinig mogelijk, op de Duitse leest schoeien.

Over de overeenkomstige vormen in samenstellingen van *n e m e n* kan ik korter zijn. Ondanks erfgenaam, ouder: erfname, en een oud-geldersch name (roof, plundering) kunnen wij toch eigenlijk uit het Nederlandsch geen werkingsnaam *n a m e* als parallel van *g a v e* aanwijzen. Wat als zoodanig in vorming bij samengestelde werkwoorden voorkomt, draagt het Duitse merk op het voorhoofd. Zij zijn, anders dan de woorden op *-gave*, die ten deele nog 18de-eeuwsch waren, alle uit de 19de eeuw, meest naar het schijnt uit de tweede helft, of van nog later tijd.

Het W.N.T. zegt van alle tezamen, dat zij bij ons voorkomen, zonder twijfel in navolging van het Hoogduitsch: 'de puristen vermijden ze nog altijd zooveel mogelijk' (IX, 1837). Moge dat zoo blijven; het is noodig, want niet het minst door de couranten, in artikelen en advertentiën beide, zijn zij nog veel te veel in zwang. Dr. Leest heeft in 1929 in zijn boek over den Duitschen invloed op het Nederlandsch der Protestantsche theologen in de 19de eeuw ook deze woorden op *-name* telkens moeten aanwijzen. Dat een groot deel van ons volk er toch niet aan wil, blijkt wel uit de nadrukkelijkheid, waarmede men de betere Nederlandsche vormingen op *-ing* er in een heele reeks tegenover handhaaft: aanneming, afneming, inneming, op-, over-, toe-, terug-, wegneming.

Ook bij de samenstellingen van -geven zijn vormingen op -ing mogelijk: ingeving, toegeving, aangeving, voorgeving, e.a., maar zij zijn minder in gebruik dan bij -nemen. De gesubstantiveerde infinitief komt veel voor; en wij hebben bovendien verscheidene werkingsnamen op -gifte en -gift. Daaronder zou men die op -gifte voor heel oud willen houden; zooals zij ook het duidelijkst werkingsnaam zijn. Want bij toegift, voorgift denkt men meer aan het resultaat der handeling dan aan de handeling zelf, terwijl wedergift (contra-schenking) en nagift zelfstandige samenstellingen lijken. Maar toch, slechts ten deele komt het uit. Overgifte en uitgifte zijn inderdaad al middelnederlandsch, maar aangifte en afgifte schijnen zeer jong. Het woordenboek van Halma (18de eeuw) en dat van Weiland (1826) kennen nog alleen: aangeving. Het woord aangifte zal opgekomen zijn niet lang na 1800 in ambtelijke administratieve sfeer, analogisch gevormd naar overgifte of uitgifte. En afgifte zal in denzelfden tijd op dergelijke wijze zijn ontstaan. De ouderwetsche vorm met stomme e is dan te danken aan het o u d e r w e t s c h e voorbeeld.

De schijn kan misleiden, ook ten aanzien van oudheid. Ik wil daarvan nog een voorbeeld aanhalen. Hoe ouderwetsch lijkt het woord inzage; en hoe echt Nederlandsch. In het Duitsch bestaat het niet; trouwens dat heeft ook in plaats van de oudgermaansche g van ons zagen, de h van sahen. En toch... is het nieuw, opgekomen in het begin der 19de eeuw, en door taalgeleerden nog tot 1850 toe bestreden. En toch... durf ik het voor een germanisme houden, zij het van een bijzondere soort. In den tijd, toen men -gave beter of mooier vond dan -geving of -gifte, aan over-name in plaats van -neming ging denken, en bijlage invoerde voor toevoegsel of aanhangsel, naast inlage, omdat het Duitsch zoowel Beilage als Einlage kende, zal iemand, die gevoel had voor deze taalnieuwigheden, voor het in z i c h t of het in z i e n (van stukken) een dergelijk mooi woord met lange a zijn ingevallen: overgift-overgave? welnu, dan ook: inzicht-inzage. Goedbedoelde nabootsing van germanismen! Merkwaardig is, dat Bilderdijk het aanvaardde, en mede door zijn leerlingen in zwang hielp brengen.

Jeugd-, school-, bedrijfssparen

De Directeur van een Spaarbank schrijft ons:

‘Al dikwijls is er in Uw blad over de verbindings-s gesproken. Wij zitten in ons vak thans met het probleem of wij een bepaalde methode van sparen in de bedrijven, dus sparen door het personeel via de bedrijfsadministratie naar de Spaarbank, “bedrijf(s)sparen”, met één of met twee “s”en moeten noemen. Schoolsparen en jeugdsparen hebben geen twee “s”en, maar misschien omdat de slotletters van school en jeugd zich er niet voor leenen of omdat school en jeugd vrouwelijk zijn? Ik weet alleen, dat de meesten van ons het aanvoelen als noodzakelijk om bedrijfssparen wel met twee “s”en te schrijven.’

De gestelde vraag is gemakkelijk te beantwoorden. Laat ons maar naar andere samenstellingen met bedrijf- als eerste lid zien: bedrijfsadministratie b.v., een woord dat inz. zelf gebruikt; met s. Bedrijfsboekhouding, bedrijfskleeding, steeds met s. Daarentegen: schoolreizen, schoolmaaltijden, schoolsparen, jeugdreizen, jeugdmaaltijden, jeugdsparen, nooit met s. (Het al of niet voorkomen van de verbindings-s is - wij hebben het reeds eenige malen uiteengezet - niet altijd uit het geslacht te verklaren: zusterskind, liefdesverklaring, enz.)

Dus wij gaan nu welgemoed spreken van schoolsparen, van jeugdsparen en - als Dritte im Bunde - van bedrijfssparen? Of gaan wij ons eerst even bezinnen op deze woorden? Gevoelt inz. niet, met ons, een zekeren schroom, een zekeren innerlijken weerstand bij deze vormingen? Heeft hij niet soms het gevoel dat er iets niet mee in den haak is? Moeilijk?

De moeilijkheid zit, dunkt ons, daarin, dat ‘sparen’ een werkwoord is. Inz. zal wel bedoelen alleen den infinitief te gebruiken, maar die heeft hier nog ten volle de werkwoordelijke kracht. Vervangen wij hem door een gebruikelijk substantief, dan vervalt het bezwaar. Dat zal dan moeten zijn: spaarkas, spaarbank of dergelijke korte samenstelling, die opnieuw met school-, bedrijfs-, jeugd- kan worden samengesteld. Inz. gebruikte het woord bedrijfsadministratie; zou hij er gemakkelijk toe kunnen komen van bedrijfsadministreeren te spreken? Neen immers. Bedrijfsboekhouding gaat; bedrijfsboekhouden niet. Het enkele woord ‘sparing’ bestaat niet, maar al zou het bestaan, dan zou het nog niet voldoen, omdat het sterke werkwoordelijke karakter dat ook dit en de meeste dergelijke nomina actionis hebben, ons dringt het voorafgaande substantief als object te denken. Alleen waar zulke vormingen concrete beteekenis hebben gekregen, vervalt het bezwaar: schoolkleeding, bedrijfskleeding (kleeding verstrekt of voorgeschreven door, of algemeen gebruikelijk bij het bedrijf).

Men zou de s n o o d s kunnen zeggen: school-, bedrijfs-, jeugdspaarderij, maar - wij geven het bij voorbaat toe - ‘ambtelijk-deftig’ klinkt dit niet. En toch zal het noodig zijn zoo'n substantief te vinden, willen wij tot een behoorlijke samenstelling komen; een samenstelling, want dat zien wij wel in, men zal een enkele maal een omschrijving kunnen gebruiken - sparen via de school, via het bedrijf -, maar voor geregeld gebruik zal men één woord verkiezen.

Dus toch dan maar: jeugdsparen? Wij hebben met school- al een heele reeks samenstellingen gevormd in den loop der tijden: schoolreizen, schoolwandelingen, schoolbaden, schoolvoeding. Maar de werkwoorden verzetten zich toch ook hier tegen zoo iets: het schoolreizen, schoolwandelen; het schoolbaden, schoolvoeden?

Neen, het gaat niet, het wordt te gek. Neen, schoolsparen kunnen wij niet hebben; en jeugdsparen niet, en bedrijfssparen niet.

Werkelijk niet, heusch niet.

De plaatsnaam Rhee

Een onzer lezers, die zijn familienaam ontleent aan dien van het gehucht Rhee, vroeg ons iets te zeggen omtrent den oorsprong van dien naam. Wij danken thans aan de vriendelijkheid van den Heer Westra van Holthe te Assen de volgende bijzonderheden:

Ik denk aan reewegen, wegen waarlangs een lijk werd vervoerd naar het kerkhof. Maar in 1382 komt Rhee voor als Rede (akte in het archief van de abdij te Assen - aanwezig Rijksarchief alhier - R no. 30 der Inventaris).

Verdam: Middel-Nederlandsch Landwoordenboek onder Ree noemt verschillende beteekenissen en verwijst o.a. naar Ra, ook raa, ree, re, d.i.: staak of stang, ook: waarmede land gemeten wordt; ra ende reede, symbolische uitdrukking voor: het meten van land, het trekken der grenzen van landeigendom; rooilijn.

In Oude Statenarchieven (Op R. archief) no. 222: Loon, scheijdinge van marcke naer Rhee aen 1640. Uit het boek: Geschiedk. atlas van Nederland: de marken van Drenthe door Jhr. Mr. de Jonge van Ellemeet, 1920, bl. 40, blijkt de geschiedenis van de marke (kwestieus) Rhee. Er dient dus door den vrager nagegaan te worden of Rhee op een grens ligt en misschien op een punt waar eenige marken bijeenlagen.

De lebbestok staat meer naar Peest toe. Legende o.a. verhaald door Joseph Cohen in zijn Nederlandsche Sagen en legenden en J. van der Veen Azn: Drentsch mosaik.

Genoeglijk om omtrent de naamsoorsprong van Rhee zijn phantasie te laten werken. Zij die de naam aan het gehucht hebben gegeven vonden de plek zeker erg ree in de beteekenis van schoon, of zagen daar een ree (hinde) - wie zal het zeggen.

‘Des’kundige

In het Maartnummer vind ik het woord ‘landbouwdeskundige’, dat mij heel leelijk en onjuist voorkomt. In het woord ‘deskundige’ duidt de eerste lettergreep op een 2den naamval, dus ‘van de’ of ‘van het’, zoodat het heele woord ‘kundige van het’ alleen te gebruiken is wanneer het onderwerp of gebied der bedoelde kundigheid reeds tevoren is genoemd of tenminste voldoende vaststaat. Spreken wij over landbouwproblemen, dan is de zin ‘wij zullen hierover een deskundige raadplegen’ volkomen juist, omdat het ‘des’ hier beteekent ‘op het gebied van de landbouw’. Een dergelijke expert heet doodgewoon ‘landbouwkundige’ en de toevoeging ‘des’ is niet alleen overbodige gewichtigdoenerij, maar bovendien onjuist, want het gebied der bedoelde kundigheid is in het woord zelf al genoemd. Zoo is ook de zin ‘Ik ben op dat gebied niet deskundig’ onjuist, want ‘des’ en ‘op dat gebied’ beteekenen hier hetzelfde. Als we van landbouwdeskundigen gaan spreken, zouden we onze vroedvrouwen dan ook maar niet ‘verlosdeskundigen’ gaan noemen?

Dan de ontkennende vorm ‘ondeskundig’. Ook dit strijdt tegen alle gezonde taalgevoel. U zult toch wel met mij eens zijn, dat ‘desonkundig’ de eenig juiste vorm is, al is de tweede naamvalsvorm hier wat stroef en zou dus een andere, meer uitgewerkte zegswijze de voorkeur verdienen.

Vo.

(‘Deskundige’ schijnt in het spraakgebruik allengs de beteekenis verkregen te hebben van: vakman, expert. ‘Men verliest den roep van vakman en deskundige, men riskeert den blaam van amateur en dilettant’ (Van Eeden, Stud.). ‘Men entameerde taken en eigende zich terreinen toe, waarop men amper of niet deskundig genoemd kon worden.’ Red.)

Verkleinwoorden

‘Kunt U mij inlichten’, aldus een lezer, ‘omtrent de juiste spelling van de verkleinwoorden van: chocolade, slede, beide, lieden, enz. Dus: chocolaadje of chocolaatje?’

Het woord ‘slede’ geeft geen moeilijkheid: sleetje; ‘beide’ geeft: (met z'n) beidjes. ‘Chocolade’ is een moeilijker woord in dezen; het verkleinwoord is natuurlijk gevormd van ‘chocola’, en niet van ‘chocolade’, en wij zien niet in waarom wij niet zouden schrijven: chocolaatje. Het staat voor ons op één lijn met laatje, zootje, sleetje, slaatje (salade!). Maar de Woordenboeken schrijven voor: chocolaadje, en daar moeten wij ons dus maar aan houden.

‘Lieden’ heeft geen verkleiningsvorm; wel ‘lui’, de populaire vorm van ‘luiden’: luitjes. Niet elk zelfst. naamwoord laat een verkleiningsvorm toe: ontzag, eerbied, bevestiging, trouw, verraad, zede, enz. enz. (dat is tal van abstracta) hebben geen diminutief.

Waarom ‘lieden’ geen verkleiningsvorm heeft, is niet moeilijk te begrijpen: dat ligt aan de deftigheid van het woord. Het is een woord uit de schrijftaal, uit de welverzorgde, de ‘deftige’ taal. Die deftigheid hangt samen met de Zuidnederlandsche afkomst van het woord (die blijkt uit de ‘ie’, tegenover de ‘uu’, ‘ui’ van het

Noordnederlandsche luden, luiden). Men zal zich herinneren dat wij het daar al eens over gehad hebben: de ‘deftige’ woorden die wij uit het Zuiden hebben, uit Oostvlaanderen, Brabant en voor een deel ook uit Zeeland, - tegenover de als ‘onvoornaam’, om niet te zeggen ‘plat’, gevoelde woorden uit ons Waterlandsch-Westfriesch.

‘Lieden’ is dus ‘deftig’ en deftigheid verkleint men niet. Zetten wij die deftigheid opzij, maken wij er op zijn Hollandsch ‘luiden’ van, in de gemeenzame samentrekking: l u i , dan verzet zich niets tegen een diminutief.

Zulk een samengetrokken vorm kent ‘lieden’ niet; behalve (weinig begrepen, en niet meer gevoeld) in: hullie, jullie, jellie. In het Middelnederlandsch, dat natuurlijk zeer overwegend Zuidnederlandsch is, had men wel ‘liedekine’ (kleine) menschjes, luitjes. Of de Vlamingen zoo'n ‘liedekens’ nòg hebben? Dáár zou het best kunnen, want daar is lieden natuurlijk niet ‘deftig’.

(Overigens is dat ‘lui’ en ‘-lie’ wel raar voor een meervoud: luiden, lieden!)

Uitgescheje

De inzender van het stukje over ‘Uitgescheje’, dat wij in onze aflevering van Augustus opnamen, is door ons betoog niet overtuigd. Wel, wij hebben niet de illusie gekoesterd hem te overtuigen; dat doet men maar zelden. Laat men ons commentaar maar beschouwen als een getuigenis, ter waarschuwing van anderen. Als een noodsignaal: weest op Uw hoede!

Een vraag: wij hebben opgemerkt dat men in Amsterdam, ook in beschaafde kringen, - men wil het niet weten, maar toch is het zoo - bij voorkeur zegt voor ‘hij heeft’: hij 'p; niet: hij hep, o neen, dat ware onbeschaafd; maar ‘hij 'p’. Hij heeft het (gedaan)’ wordt: hij 'p 't. Dat hoort men niet een enkele keer, dat hoort men algemeen; uit beschaafden mond. Zou men dit fraais in de geschreven taal willen opnemen?

Men zou deze procedure kunnen verdedigen door te zeggen: toe maar, dan leeren ze het wel af; dan zullen ze wel spoedig terugkeeren van hun taalverwaarloozing.

Het is mogelijk, maar het schijnt ons een gevaarlijke therapie. Het zou best kunnen zijn dat, terwijl nu slechts het oor zich aan dezen geatrofieerden vorm gewend heeft, dan ook het oog er ongevoelig voor zou worden. Het oog, dat nu gelukkig nog de wacht houdt.

Buitenlandsche plaatsnamen

Het artikeltje van P. Ge. over achtervoegsels in de geographie heeft me zeer geïnteresseerd. Ik zou er graag een ander probleem naast willen stellen: Nederlandsche vormen van buitenlandsche plaatsnamen.

Men kan hierbij verschillende groepen onderscheiden:

a) de uitspraak is ongeveer gelijk, doch de spelling verschilt van de oorspronkelijke (bv. Londen, Bazel);

b) de spelling is gelijk, doch de uitspraak verschilt (Madrid, Dresden, Munster, Hamburg en andere Deutsche namen op -burg, Belgrado en andere namen met g);

c) een grooter of kleiner verschil in de uitgang (Rome, Milaan, Turijn, Genua, Venetië, Berlijn, Frankfort, Emmerik, Kleef, Parijs, Alexandrië, etc.);

d) een belangrijker verschil vertoonen o.a. Keulen, Aken, Brunswijk, Straatsburg, Weenen, Warschau, Praag, Boekarest, Kopenhagen, Napels, Florence, Athene, Lissabon; deze vormen zijn soms (event. met een kleine wijziging) uit het Duitsch of het Fransch overgenomen;

e) een afzonderlijke groep vormen natuurlijk de Vlaamsche namen van plaatsen in België en Noord-Frankrijk. Aan deze kwestie zitten nog verschillende belangwekkende aspecten. Bv. de vraag: waarom bestaat er voor sommige plaatsnamen een aparte Nederlandsche vorm en voor andere niet? De beantwoording van deze vraag vereischt deskundigheid zoowel op taalkundig gebied als op historisch terrein (oude handelsbetrekkingen!).

De.

De stem van Engeland?

In Onze Taal van Aug. 1946 komt op blz. 36 een stukje voor, getiteld 'De stem van Nederland', waaruit ik begrijp, dat het woord 'informerer' n i e t gebruikt mag worden in de betekenis van 'inlichten, meedelen'.

Wat zegt nu echter het 'Nieuw woordenboek der Nederlandsche taal' door J.H. van Dale, 3de druk 1884? Dit:

'informeeren, bw. zw. (informeerde, heeft geïnformeerd), berichten, kennis geven, melden, - (zich) ww. onderzoek doen, inlichtingen vragen, bericht inwinnen. (Naar iets informeeren wordt in sommige streken in dezelfde bet. gebruikt als zich informeeren: informeer er eens naar; ik heb er naar geïnformeerd).'

Volgens van Dale is de gebruikelijke betekenis van 'informerer' in de Nederlandse taal niet 'inlichtingen vragen', maar 'inlichtingen geven'. Ik wil niet beweren, dat

dit geldt voor de taal van 1946, maar ik kan mij evenmin voorstellen, dat ‘informereren’, gebruikt in de zin van ‘mededelen, inlichten’ een anglicisme zou zijn.

Le.

Ook Koenen-Endepols vermeldt ten aanzien van Informeren:

Fr. (Lat. informare): 1 inlichtingen inwinnen, vragen naar; navraag doen naar; 2 berichten, kennis geven, melden. Ergens naar informeeren; iemand omtrent iets informeeren. Reflectief (wel als gallicisme beschouwd), zich bij iemand (of: ergens) naar (of: omtrent, aangaande) iets informeeren, zich inlichtingen verschaffen.

En dan het Woordenboek der Nederlandsche Taal:

A) Iemand informeeren, hem inlichten, onderrichten, in kennis stellen enz.
B) Zich (bij iemand; ergens) informeeren, gevolgd door een bepaling met ‘op’ of ‘naar’, ‘aangaande’, ‘omtrent’, of in een bijzin met ‘hoe’. Zich inlichting(en), naricht, bericht, kennis, nieuws verschaffen ten opzichte van een zaak of persoon; berichten, inlichtingen, nieuwtjes inwinnen betreffende iets of iemand. C) Informeeren naar iets, naar iemand; navraag doen naar, inlichtingen vragen aangaande, het nieuws; de nieuwtjes inwinnen betreffende iets of iemand.

Hieruit blijkt voldoende dat het gebruik van informeeren voor: inlichten niet van vandaag of gisteren is; wat niet wegneemt dat wij de Stem van Nederland gaarne de Nederlandsche uitdrukking hadden hooren bezigen. En het gebruik in de z e n t i j d doet eerder denken aan de stem van Merrie England dan aan die van la douce France.

Opgave

‘Opgave’ in den zin van ‘opdracht, taak’ geldt als een verwerpelijk germanisme. Liggt deze betekenis echter niet in de lijn der autochthone ontwikkeling, al zal deze ontwikkeling wel onder Duitse invloed bespoedigd zijn. Koenen-Endepols geeft toch als 3e bet. van ‘opgeven’: gelasten te doen, een taak opleggen; welke bet. mij schijnt ontstaan te zijn uit de als 5e opgegeven bet.: vermelden, zeggen, (nl. voeg ik er aantoe: wat men moet doen, b.v. Ik zal je eerst opgeven, wat je vandaag doen moet).

Gr.

Wij kunnen ons ‘opgeven’ zonder bezwaar bezigen in den zin van: het mededeelen, het verschaffen van bepaalde gegevens en inlichtingen omtrent iets, en in dezen zin ‘opgaaf’ (‘opgave’) gebruiken; en dit vooral ook concreet; hetgeen medegedeeld wordt, het bericht, de inlichting, de afgelegde verklaring zelf.

Opgave, voor: hetgeen iemand opgegeven, ten taak gesteld wordt om te raden, op te lossen, uit te werken, kan er ook mee door; misschien overgenomen uit het Hd., maar dan door het gebruik geijkt.

Maar verder zouden wij niet willen gaan; ‘opgave’ in den ruimeren zin van t a a k blijven wij verwerpen.

Hd. ‘aufgabe’ wordt gebezigd zoowel in den algemeenen zin van: wat iemand wordt opgedragen om te verrichten, taak, als in dien van: ter oplossing gegeven vraagstuk, raadsel, probleem. Ofschoon beide beteekenissen afgeleid zijn van dezelfde opvatting van het werkwoord opgeven, is in onze taal alleen de laatste betekenis in gebruik.

Vaststellen

Het is mij opgevallen hoe ongelooflijk dikwijls de meeste auteurs blijken geven niet het verschil te weten tussen ‘constateren’ en ‘vaststellen’. Zij stellen feiten vast, doch gaan nog niet zo ver verordeningen te constateren.

Lu.

Laat ons zien wat de woordenboeken hieromtrent zeggen. Koenen-Endepols. Constateren: vaststellen (als bewezen bij of na waarneming). Vaststellen: bepalen, besluiten, constateren. Van Dale. Constateren: vaststellen, bewijzen; de aandacht vestigen, wijzen op (een feit); staven, bekrachtigen. Vaststellen: bepalen, vast besluten. Van Gelderen. Konstatieren: constateren, vaststellen. Feststellen: vaststellen, bepalen, staven, constateren.

Wij zien dus dat de woordenboeken niet de onderscheiding maken, bedoeld door onzen inzender. Een onderscheiding, die wij overigens gereedelijk aanvaarden willen.

Runner

‘Runner’ is een vakterm. Onze Taal zal wel niet de illusie koesteren de matrozentaal te kunnen veranderen. Waarom ook? We pleiten ook niet voor vervanging van chauffeur door ‘motorvoertuigbestuurder’

Fo.

(Tot goed begrip van de zaak releveeren wij dat deze boutade betrekking heeft op een stukje in de aflevering van Juli jl., waarin een inzender wijst op het woord ‘runner’, en dit wel met het oog op het gevaar dat het woord goed-Nederlandsch zou geacht worden. Waarop wij - redactie - opmerkten dat ons dat gevaar niet groot leek, omdat wij nog wel enig onderscheidingsvermogen bezaten. Een poging tot het oefenen van invloed op de matrozentaal is hierin moeilijk te zien; noch eenige geneigdheid om het woord chauffeur te vervangen door motorvoertuigbestuurder. Al zouden wij het op zijn Chineesch zeggen, dan nog zouden wij daaraan de voorkeur geven boven het door inz. genoemde 7-lettergripige woord.)

Suggestie

Zeer terecht wijst u in het Augustus-nummer op het actuele gevaar der anglicismen. Het betreft hier veelal woorden, die het Nederlandsch reeds kent; ze zijn nl. reeds vroeger uit het Fransch overgenomen, máár: met een andere beteekenis (bv. informeerden, controleeren). Zoudt u nog eens willen fulmineeren tegen ‘suggestie’? Vooral op vergaderingen hoor ik dit woord den laatsten tijd om den haverklap. Bedoeld wordt: idee, advies, voorstel, wenk, raad, raadgeving etc. Ook ‘rehabilitatie’ wordt door u veroordeeld. Maar toch alleen in de gesignaleerde beteekenis? In de gangbare beteekenis (eerherstel) lijkt het mij volkomen acceptabel.

De.

Inderdaad. Red.

Directie - directoraat

Ik lees in Van Dale met betrekking tot deze woorden:

Directie = 1. bestuur, toezicht, opperleiding; 2. die personen welke met de leiding, het bestuur zijn belast; 3. ambtsgebied van een directeur.

Directoraat = ambt van directeur: het directoraat neerleggen.

In het Duitsch hetzelfde verschil: Direction = directie. Direktorium = bestuur.
Direktoraat = directeurschap.

Tegenwoordig hoort en leest men telkens van directoraat-generaal van politie, enz., waarmede wordt (worden) bedoeld de persoon (personen), belast met het bestuur, de leiding van de politie en van een meer of minder zelfstandig bedrijf of onderdeel van een ministerie. Ik voel Directoraat uitsluitend als 'ambt'; het is m.i. abstract, terwijl directie meer concreet is omdat het dadelijk aan de(n) leidende(n), besturende(n) persoon (personen) doet denken.

Br.

Wanneer wij woorden met -iaat buiten beschouwing laten - secretariaat, commissariaat (van politie) en dgl. - en ons bepalen tot de vormingen met -aat, dan denken wij aan 'triumviraat', het (of: de) driemanschap, van Caesar, Pompejus en Crassus; of van Antonius, Octavianus en Lepidus. Wat duiden wij daarmee aan? In de meeste gevallen wel de personen, die dit bestuurscollege vormden. Dit zou tot de boven bestreden opvatting geleid kunnen hebben.

Rotonde

Ter aanduiding van een rond verkeersplein dreigt het woord 'rotonde' ingang te vinden, waartegen m.i. nu nog wat gedaan kan worden.

Ik vond dit woord in deze beteekenis reeds eenige malen in Utrechtsche couranten in artikelen, die blijkbaar afkomstig waren van de Verkeerspolitie en nu zag ik het ook gebruikt in een artikel in een van onze weekbladen, naar ik meen geschreven door een architect.

Als de politie mij zou verbieden om over een 'rotonde' te lopen (men doet dat hier in Utrecht), zou ik kunnen antwoorden, dat ik daar geen kans toe zie, zonder de beschikking te hebben over een ladder om er op te komen.

Dr.

('Rotonde', lezen wij in het W.N.T., is: 'Een van binnen en van buiten rond gebouw; of ook: een rond gedeelte van een gebouw, b.v. een ronde hal enz.'. Zwiers, Bouwk. Wdb., zegt s.v. Rotonde: Gebouw, dat in- en uitwendig rond is, als b.v. het Pantheon in Rome. Ook een rond onderdeel van een gebouw, ingangshal, vestibule, een rond middengedeelte, e.d.

Met den naam rotonde wordt ook aangeduid een lange ronde vrouwenmantel zonder mouwen.

In Amsterdam noemen wij zoo'n rond pleintje een 'rond-point'.)

In de ongevallenwet lopen

Als een werkman tijdens en door zijn werk een ongeval overkomt, heeft hij recht op uitkeering, overeenkomstig de bepalingen van de ongevallenwet. Zoo iemand werkt dan niet, hij mag rondlopen, en zegt dan: ik loop in de ongevallenwet (met klemtoon op de laatste lettergreep). Dat is een eenigszins familiere wijze van uitdrukken, maar zeg dat nu eens ‘netjes’. Dat wordt een redevoering!

Verboden toegang

Op school leerde ik, dat het opschrift ‘Verboden toegang’ fout is en moet luiden: ‘Toegang verboden’; het waarom herinner ik mij niet meer. d'A. (Wanneer wij toegang verbaal opvatten, is het stellig beter te zeggen: toegang verboden. Maar gedacht als: ingang, of: doorgang (= deur, concreet) is er o.i. niets tegen om de uitdrukking te handhaven. Evenmin als er iets tegen is te spreken van: verboden rijweg.

Men heeft de uitdrukkingen ‘verboden toegang’, ‘verboden rijweg’ ook willen verdedigen door ze te beschouwen als verkorte uitdrukkingen, waarvoor men kan lezen: Verboden als toegang, rijweg te gebruiken.)

Ik ben wezen...

Het is normaal, te zeggen: ik ben wezen kijken; het is niet ongewoon te verklaren: ik ben even wezen scheren, t.w. mij laten scheren. Het wordt wat vreemd als haarknippen het doel van de boodschap was: ik ben mijn haar wezen laten knippen. Marietje was naar den winkel geweest met het verzoek een onsje koffieboonen voor haar te malen en motiveerde haar korte afwezigheid door te verklaren: ik ben koffie wezen laten malen.

Deviezen

Laatst trof ik in een courant de opmerking aan, dat ‘deviezen’, gebruikt in internationaal economisch verkeer, wel een germanisme zou zijn. Dat lijkt ook mij aannemelijk. Maar wat moet men dan zeggen? Buitenlandsch geld? In geen geval: buitenlandsche ‘waarden’.

Ke.

Regelrecht

‘Het lijkt ons regelrecht het Duitsch nagepraat’, schreven wij ten aanzien van een woord. ‘Laat ik U mogen zeggen’, aldus een lezer, ‘dat regelrecht regelrecht het Duitsch nagepraat is. Zeg: lijnrecht, rechtstreeks; domweg, als men wil. Maar niet regelrecht.’

De misplaatste apostrophe

Vele malen tref ik lezende aan, dat men onzen genitief verknoeit door gebruik te maken van 's (apostrophe s), b.v.: Nederland's Vorstenhuis, Vader's verjaardag enz. Wellicht onder Engelse invloed, waar de apostrophe gebruikelijk is?

St.

De ‘waarnemend’ commissaris

‘... en dan moge ik thans den waarnemend Commissaris der Koningin verzoeken het woord te nemen...’. Een welgeslaagd feest; de toenemend bewolking en de afnemend wind deden aanvankelijk voor regen vreezen, maar het is ten slotte best gegaan. En de medewerkend groepen verdienen alle hulde.

Leg ereis aan!

In een onzer allerbeste weekbladen kon men onlangs lezen dat de soldaten der vreemde bezetting de neiging aan den dag legden hun geld in horloges aan te leggen.

Me.

(Op zijn Hoofsch gezegd: Zij legden een neiging aan den dag en hun geld in horloges. Red.)

Ontstentenis

‘Bij ontstentenis van den minister van landbouw, die in het buitenland vertoeft,...’. Het woord ontstentenis is hier verkeerd gebruikt; de zin had moeten luiden: bij afwezigheid van den minister enz.

Lumbago

‘Vitium & debilitas in lumbis’

‘Omdat... het spit van het verzet hebben afgebeten.’ Uit een onzer weekbladen.

He.

Vacantiebesteding

Wij zeggen nog altijd, gewoon, in enkele woorden, en niet in één kunstmatig woordbedenksel: ‘het besteden van onze vakantie’...

Lo.

Doelstelling.

Het misbruik van dit woord gaat reeds zoover, dat ik onlangs las van bereiken van doelstellingen.

Verslaan,

voor verslag geven van of over, schijnt niet meer te weren te zijn. Mogen wij dit bedr. werkw. in de gewraakte beteekenis als een aanwinst aanvaarden?

Weermacht.

Hoewel de Duitse bezetting voorbij is, wordt dit woord nog altijd gebruikt in de plaats van krijgsmacht.

Stemmen. kiezen.

Men kiest iemand en stemt op iemand. Toch lezen wij in den verkiezingstijd voortdurend: stemt die en die, of stemt lijst no zooveel.

Denken. zien.

Naast 'afgezien van' lezen wij af en toe 'afgedacht van', ook wel zelfs 'losgedacht van'. Dit is toch geen goed Nederlandsch?

Schrijden.

Dit werkwoord wordt blijkbaar zoo mooi gevonden, dat men onlangs in een persorgaan kon lezen dat in de tegenwoordige wereld de corruptie van het begrip om zich heen schrijdt.

[Vragen]

‘Wij bezigen menigmaal de uitdrukking: een lot dat ons beschoren is; het verleden deelwoord blijkbaar van het werkwoord “beschoren”. Kunnen wij dit werkwoord ook gebruiken, of is dat een germanisme?’

Te.

§§ - Inderdaad, beschoren is het verl. deelw. van beschoren, een werkwoord dat oorspronkelijk zwak vervoegd werd, maar dat onder invloed van ‘scheren’, haarsnijden, de sterke vervoeging verkregen heeft.

Het ‘scheren’, waarvan beschoren afgeleid is, drukt uit: afdeelen, schikken. Iets beschikken, bepalen. ‘Hier wordt dan plaets bescheert in tam, of wilde dieren’ (Cats). ‘De dagh... die God beschoren had Tot wraeck...’ (Vondel). ‘Den tijt die is verschenen Dat ick een herder ben van Iacobs huys bescheert’ (Vondel).

Ook: Iets voor iemand bestemmen, hem iets toebedeelen, bezorgen. Met een persoon of soms met een zaak als onderwerp. ‘Wiens moedwil leedt bescheert den vroomen’ (Hooft). ‘Ick heb sijn oudsten soon een schoone Bruyd beschoren’ (Vondel). Thans verouderd.

Gebruikelijk nog met God, de goden, het noodlot of eenige andere bovenmenselijke macht als onderwerp; meest in het passief. ‘Sijns hertzen wensch... Hebstu hem, Heer, bescheeret’ (Marnix). ‘Wat Godt ons heeft bescheert, dat moet ons vergenoegen’ (Vondel).

‘De volgende uitdrukkingen hoort en leest men dikwijls: plompverloren en voetstoots; hoe zijn deze ontstaan?’

Lo.

§§ - Voetstoots, zoo als men iets vindt als men er plotseling, plompverloren, voor komt te staan, op het oogenblik dat als het ware de voet er tegen stoot.

Plompverloren, koppeling van Plomp en Verloren. De gelijkbeteekenende uitdrukkingen bot- en plotsverloren - oordeelt Dr. Van Lessen in W.N.T. - wijzen er op dat men het eerste lid moet opvatten als een bijwoord met de beteekenis: plotseling, opeens. Dat ‘verloren’ zou zijn: in het wilde (volgens Franck-Van Wijk), of: in 't honderd (Stoett) is niet zeker; uit de oudste voorbeelden zou men eerder opmaken dat het aanvankelijk zijn eigenlijke beteekenis had en dat plompverloren als praedicatief bijwoord werd beschouwd. Doch al heel spoedig heeft het een verzwakte beteekenisopvatting gekregen en thans beteekent het: op het onverwachtst, zonder dat men er op verdacht is; ook: zonder zich te bedenken, zonder voorbereiding.

‘Ik stoot mij telkens aan de gewoonte van vele Nederlanders om een dubbele ontkenning te gebruiken; “nooit geen” bv. Ik heb dat verschijnsel nooit in andere talen ontmoet; het schijnt speciaal een (on)hebbelijkheid van onze mindere standen te zijn.’

Oo.

§§ - Inderdaad, de dubbele ontkenning komt veel voor, maar het verschijnsel is stellig niet beperkt tot onze taal; men ontmoet het bv. veel in het Engelsch: ‘we don't want no..’. En wij betwijfelen of het een bijzonderheid is van den ‘minderen stand’. Als

wij Ulrike von Levetzow hooren zeggen van haar verhouding tot Goethe: 'keine Liebschaft war es nicht', dan krijgen wij wel een anderen indruk.

Het schijnt een soort modale uitdrukking geworden te zijn, ten doel hebbende de ontkenning te versterken.

'... dat wij er ook wel kunnen komen door klap te loopen op enz. Is dat geen eigenaardige vorm: klap te loopen?'

t. H.

§§ - Inz. bedoelt dat klaploopen als een onscheidbare vorming beschouwd moet worden, dus: ... door te klaploopen? En dan: ik klaploop, ik klapliep, ik heb geklapl....? Moeilijk!

Het is een eigenaardig woord, klaploopen; wellicht - en niet onwaarschijnlijk zelfs - een jonger formatie dan 'klaplooper' (een samenst. afleiding van 'klap' en 'loopen' op -er), en dit woord later als grondwoord gevormd.

Wij zouden klaploopen als een soort elliptische formatie van: Met, Op de klap loopen, kunnen beschouwen. De ten voorbeeld gegeven zin zou dan beteekenen: ... dat wij er ook wel kunnen komen door met - op - de klap te loopen'. 'In zinnen als: "dit is doelmatig, aangenaam en... goedkoop" wordt in den regel de rust nà "en" geplaatst. Indien men stil leest is hier niets tegen; echter indien men voorleest, voordraagt of toespreekt wil het mij voorkomen dat men het doel - het klap-op-de-vuurpijlachtige van het slot - beter bereikt door de rust vóór "en" te laten vallen en dit woordje niet, of heel zwak te betonen, den nadruk op de slotopmerking plaatsend.'

Bu.

§§ - 'En', met verheffing uitgesproken, en gevolgd door een pauze, spant de aandacht en doet aldus het volgende zinsdeel goed tot zijn recht komen.

'Reizen, varen, vliegen en soortgelijke 'werkwoorden van beweging' kunnen zoowel met 'hebben' als met 'zijn' vervoegd worden. (Hij heeft in zijn leven veel gereisd; ik ben over Brussel, naar Parijs gereisd.) Is hier een vaste regel voor te formuleeren? En speelt daarbij misschien een rol, of de richting al of niet is aangegeven?

De.

§§ - Zou het ook niet zijn dat wij met 'hebben' de actie uitdrukken, en met 'zijn' de toestand? 'Ik ben over Brussel gereisd': ik ben hier, na mijn weg genomen te hebben over Brussel?

'Wat moet men schrijven: nevensvermelde of nevenvermelde?'

Po.

§§ - Het W.N.T. zegt: Nevengaand, thans: nevensgaand; bij, met iets anders samen gezonden wordende.

Nevens is gevormd van 'neven', op dezelfde wijze als: jegens van 'jegen', en: wegens van 'wegen'.

Neven, in samenstellingen, gebruiken wij niet zooveel meer; men ziet het nog wel eens gebezigd in den zin van: bij-, het denkbeeld dus van ondergeschiktheid uitdrukkende: nevenzaak, nevenverschijnsel en dgl. Puur Duitsch natuurlijk.

'Hoe komen we aan de uitdrukking 'spierwit'?

De.

§§ - Met ‘spier’ werd oudtijds aangeduid het witte vleesch van hoenderachtige vogels. ‘Goede leckere Marcepeyn, die sy selve vant Spier van Capuynen ende Veldthoenderen, met Suycker ende Amandelen bereydt hadde’ (Marnix). ‘Carnis delicioris & tenerioris atque albioris pars in auium pectore: vulgo album auis, caponis, &c.’ (Kiliaan).

Kom er nu ereis om!

‘Kunt U iets vertellen over het in de spreektaal zeer gebruikelijke woord: v a s t , of ‘alvast’, in de beteekenis van: reeds, met de bijgedachte aan: zonder te wachten?’

De.

§§ - ‘Alvast’, uit ‘Al’, in den zin van: reeds, en het bijwoord ‘Vast’, in den zin van: intusschen. Intusschen reeds, nu reeds, voorshands, voorloopig, in afwachting van hetgeen later volgen zal.

‘Wij aten thuis een carbonade en vroegen ons af wat dit smakelijke gerecht met “verkolen” te maken heeft. Als het ons “gecarboniseerd”, d.i. verkoold voorgezet zou worden, zou het ons niet smaken.’

v. He.

§§ - Een carbonade is niet ‘gecarboniseerd’, in den zin van ‘verkoold’; het is vleesch dat op gloeiende kolen - lat. carbones - geroosterd of gebraden is. It. carbonata.

‘Is schermutseling een afleiding van schermen?’

El.

§§ - Schermutseling van schermutselen, frequentatief van schermutsen. Van een oud germaansch woord, dat in het Italiaansch overgenomen is met schermire (schermen), waarvan it. scaramuccia; oudfr. escarmochier, mod. fr. escarmoucher. Eng. to skirmish.

‘Wat beteekent zweem, in uitdrukkingen als: zijn bewering bevat geen zweem van waarheid?’

Ub.

§§ - Een zweem, een vleugje. Oudere beteekenis: vlugge beweging, 't vlug over iets heen glijden. Zweemen, zweven, zwaaien, zich bewegen, heen en weer gaan.

[Nummer 11]

U bent? Gij bent?

Mag ik wederom een beroep doen op Uw liefde voor de zuiverheid van de taal?

Thans betreft het de uitdrukking ‘U bent’ en nog erger ‘Gij bent’. Als ik goed zie, is het ‘U bent’ in de officieele ambtelijke taal gekomen tijdens of tegen het einde van den oorlog en het is nu vrijwel algemeen gebruik in ambtelijke stukken, zoowel in regeeringsstukken als in die van de gemeenten. Het bijzondere is, dat het ‘U bent’ al jarenlang in de beschaafde spreektaal, behalve op de preekstoel en op andere openbare bijeenkomsten, normaal gebruikt wordt. Iemand, die in de dagelijksche omgangstaal ‘U zijt’ gebruikt, zou men als pedant en iemand, die ‘U is’ prijst, als een purist beschouwen. De vraag is nu, of het in het tegenwoordige stadium geoorloofd is, dat dit onwrikbare spraakgebruik nu ook in de beschaafde schrijftaal een normale plaats krijgt. Indien dit met ‘U bent’ het geval mocht zijn, dan ook ten

aanzien van ‘Gij bent’, dat mij een grammaticale monstrum toeschijnt, maar waarom eigenlijk erger dan ‘U bent’?

Het komt mij voor, dat het ‘U bent’ niet zoo zeer een verslonzing van de taal als een terugkeer tot een van de oerwortels van het werkwoord ‘zijn’ beduidt, welks b-vorm waarschijnlijk teruggaat tot het ‘bhavami’ (ik besta) van het sanskrit. Het is ook te vinden, behalve in onze uitdrukking ‘ik ben’ en het Duitsche en Nederlandsch-dialectische tweede persoon ‘du bist’, zoomede in het eveneens dialectische ‘we benne’ (in het Zeeuwsch ‘ons binne’), in het Engelsche ‘to be’ en de Russische imperfectieve vorm van ‘zijn’ ‘byl’.

Hoe denkt U over het ‘Gij bent’?

G.s.H.

Wij willen den vrager niet volgen op het gebied van het oeroude indogermaansch. Van een ‘terugkeer’ tot den oerouden ‘wortel’, die met bh aanving, kan men bij ‘U bent’ niet spreken. Het is waar: in de w e s t germaansche vormen met b (ben; bin; bist; in sommige oudwestgermaansche talen kwamen ook b-vormen nog in 1e en 2e pers. pluraal voor) herkennen wij die bh-, via de germaansche klankverschuiving. Maar wij hebben voor het algemeene beschaafde Nederlandsch van eenige eeuwen her die b alleen overgehouden in den 1sten persoon enkelvoud: ik ben; de 2e persoon enkelvoud is immers op het einde der 16de eeuw vervangen door den 2en persoon meervoud met gij, waarnaast een beleefdheidsvorm Uwe Edelheid, die geleidelijk tot U werd, dienst ging doen: deze met den 3den persoon van het werkwoord verbonden. ‘Gij’ had den variant: jij; verzwakt leverden zij op: ge en je.

Bij het werkwoord z i j n kwam dus voor den toegesproken persoon in gebruik: gij (jij, je) z i j t, U i s.

We kunnen daarmee vergelijken: gij kunt, U kan; gij zult, U zal; gij moogt, U mag: de drie laatste, in den vorm, verleden tijden, maar tegenwoordige in beteekenis: de ‘praeterito-praesentia’, die hier ter onderscheiding dienstig zijn, omdat enkel- en meervoud verschillen in stamklinker. Enkele verleden tijden van sterke werkwoorden zijn even duidelijk: gij naamt, U nam: en de wisseling van vormen met en zonder t sprak verder toch ook algemeen voor dat verschil van meervoud tegenover enkelvoud: gij verkreegt, U verkreeg; gij zeidet; hoordet; U zeide, hoorde.

Maar men is daarbij niet geheel gebleven. Doordat door het formeele van den 3den persoon bij U toch levendig de feitelijke toepassing op den aangesproken, dus den 2den persoon werd gevoeld, ging men hier ook den v o r m van den 2den persoon (meervoud natuurlijk naar den oorsprong) overnemen: U kunt, zult, moogt; naamt, kreeg, hoordet, zeidet. Opmerkelijk is echter, dat in de tweede groep toch veelal de 3de persoonsvorm de voorkeur bleef behouden.

Den omgekeerden weg sloeg men uiteraard nooit in; onder invloed van: U kan, zal, mag, kwam men nooit tot: gij kan, zal, mag, nam, kreeg, hoorde. Tenminste niet in welverzorgde, min of meer officieele taal; en daarover gaat het hier. Met jij en je - de populaire bijvormen van gij, ge - in het meer familiere taalgebruik is de verbinding met dezen 3den persoonsvorm van het enkelvoud volstrekt niet ongewoon: maar dat beslist in ons geval niet. In officieele stukken pleegt men jij en je nog niet te gebruiken.

Zien wij naar het werkwoord 'zijn': enkelvoud: 1. ben; 2. zijt; 3. is; - meervoud: 1. zijn; 2. zijt; 3. zijn. (Met de d i a l e c t i s c h e analogievormen: wij, jullie, zij bennen, hebben wij weer niet te maken.)

Ook bij dit zeer bijzondere werkwoord is kenmerkend verschil tusschen enkel- en meervoud: het laatste heeft enkel vormen van den stam zij -, het eerste heel andere. Dat parallellisme met zullen, kunnen, mogen, laat niet anders toe dan: U is, gij zijt, en U zijt.

Maar hoe komt men dan aan: U b e n t, ja: gij b e n t? (dien laatsten vorm heb ik voor mij nooit ontmoet). Door een andere, oppervlakkige, ondoordachte, niet te aanvaarden analogie: omdat de 1ste persoon evenals de 3de: zal, kan, mag; nam, kreeg, enz. heeft, gevoelde men - maar ten onrechte - het nauwste verband tusschen U zal, kan, mag, en: ik kan, zal, mag. Zoo vormde de onbeschaafde spreker dan ook maar: U ben, zooals men overal hooren kan. De iets meer, laat ons zeggen: de half-beschaafde, vond echter toch dat er iets aan mankeerde: men had toch: U zult, kunt, moogt, naast: zal, kan, mag - die t-vormen klonken zelfs iets plechtiger, als nog méér de g-vormen; en dus: U bent. Een prachtvorm: heelemaal niet stijf, en toch gedistingeerd, nietwaar? Neen, een veel miserabeler vorm dan: wij, jullie, zij bennen: dat is ten minste nog ongekunstelde volkstaal; dit is een quasi-beschaafd dom misbaksel; even dwaas als wanneer men ging zeggen: U zalt, U magt, U kant. En: gij bent staat precies gelijk met: gij zalt, magt, kant... Ruim op, het monster!

P.S. Men zou ook kunnen vormen, bij 'hebben': ik heef (dat is - was althans ca. 1900 - plat Leidsch in het fatsoenlijke); en dan: gij heeft.

Nog eens: jeugdsparen

'Wat niet gaat, dat gaat niet'. Zeker, maar is het nu zoo vast dat jeugdsparen niet gaat? Wij kennen immers een heele reeks van zulke woorden; handelsrekenen b.v., en wedstrijdroeien (d.i. niet het roeien van een wedstrijd, maar het roeien zooals men dat bij een wedstrijd doet!). 'Zaalturnen' is ook een goed voorbeeld.

Aldus eenige lezers; en een andere lezer merkt op dat schoolsparen er al zoo 'in zit', dat het vergeefsche moeite is er tegen in te gaan.

Ja, wat zullen wij daarop antwoorden. Wie zal zeggen of de moeite die wij met ons werk doen ‘vergeefs’ is. ‘Onbegonnen werk’ oordeelde eens een lid van onzen Raad, dat zich er overigens in verheugde dat wij dat onbegonnen werk toch maar... begonnen waren!

Dus dat jeugdsparen dan, dat er zoo ‘in zit’, dat blijkbaar gevormd is naar analogie van een reeks van dergelijke samenstellingen.

Dr. Buiskool heeft eens voor de C.T.T., de Centrale Taalcommissie voor de Techniek, een verhandeling geschreven over het ontstaan en de vorming van nieuwe woorden. Hij behandelt daarin o.a. woorden gevormd door samenstelling, koppeling en samenstellende afleiding, en deelt deze in bepaalde groepen in. Hij zegt nu ten aanzien van de hier in geding gebrachte woorden:

Gelijk de overeenkomstige formaties van groep 2 (oliegestookt en derg.) schuwt het Nederlandsch ook nieuw gevormde koppelingen met een uit een voorzetselbepaling gehaald zelfstandig naamwoord als eerste, en een onbepaalde wijs als tweede lid. Blijkbaar wekken de aldus gevormde overgeleverde woorden als: klaplopen, mastklimmen, paardrijden, pianospelen, schaatsenrijden, kroeglopen, schijfschieten, polsstokspringen, en derg. (uit: met de klap lopen, in den mast klimmen, te paard[e] rijden, enz., zoodat ook in déze koppelingen het zelfst. nw. [klap, enz.] de beteekenis heeft van een geheele voorzetselbepaling [met de klap, enz.] en het den schijn heeft dat er een voorzetsel is weggelaten) - geen neiging op om er nieuwe bij te maken of uit het Duitsch bij te halen.

* Ik kan mij - zegt nu een lid van onzen Raad - zeer wel vereenigen met wat Dr. Buiskool hier schrijft. Het Nederlandsch *s c h u w t* zulke koppelingen, en de bestaande voorbeelden ‘wekken blijkbaar *d e n e i g i n g n i e t o p*’ er meer te vormen, zelfs niet onder invloed van het Duitsch. Bij de daar genoemde voorbeelden voeg ik nog: kaartspelen en schuitjevaren, beide zeer algemeen en al oud: het eerste al in de 16de eeuw bij Kiliaan en Plantijn vermeld, het tweede in een oud kinderdeuntje. De meeste bestaan alleen in den infinitief; Den Hertog: *De Nederlandsche Taal II*³ (1911) 131 wil ze dan geen samengestelde werkwoorden, maar samengest. zelfst. nww. noemen. Ik voeg er aan toe: ook daar, waar men wel eens een verbogen vorm hoort gebruiken (scheidbaar!), bv.: zij speelde piano, hij reed schaatsen, vermijden wij toch gaarne dat gebruik, en zeggen of schrijven liever: hij was aan

het schaatsenrijden, zij kon (goed) pianospelen; zij was net aan het pianospelen.

Het deelwoord komt nog iets makkelijker te voorschijn: wij hebben schaatsengereden; zij heeft wel een paar uur pianogespeeld. Maar: slaapwandelen, kroeglopen, buikspreken, koorddansen, pluimstrijken, enz. - zegt D.H. - laten zoo iets ook nooit toe.

Ook wat Den Hertog verder over deze vormingen zegt, is lezenswaard.

Rijpma en Schuringa, *Nederlandsche Spraakkunst*²⁰ (1946) 206, noemen als vbb. nog o.a.: mastklimmen, schijfschieten, lijntekenen: alle ook **alleen** in **indefinitief** gebruikt.

Het substantivische karakter komt in: handelsrekenen (de -s naar analogie van andere zelfst. nww. met handels- als eerste lid) al heel duidelijk uit: men zet er liefst het bepalend lidwoord voor, en verbuigt heelemaal niet, noch scheidbaar, noch onscheidbaar. Is 'wedstrijdroeien' werkelijk: roeien in een stijl, zooals enz.? Ik dacht dat het gebruikt werd voor 'hard roeien', of: roeiwedstrijd. Bedoelt het dus de oefening ('training' op zijn Hollandsch)? Ik zou het woord graag opruimen. 'Zaalturnen'? waarom niet: besloten of dgl.?

Maar al zijn deze nu ook al te veel ingeburgerd om ze nog te bestrijden, laat men dan toch geen nieuwe er onnoodig bijmaken: ik vind: school-, jeugd-, bedrijfssparen (anal. -s) akelig leelijk, en volkomen overbodig. Laat men gerust sparen op school, in de (zijn) jeugd, bij het bedrijf, en het zoo ook maar zeggen. Die paar klanken meer (die buiten den indefinitief toch altijd noodig zullen blijven) zullen den spaarzaamste nog geen kwaad doen. En de variaties blijven gemakkelijker: sparen door vermijden van bioscoop(bezoek) zou kunnen: bioscoop(bezoek)vermijdingssparen nauwelijks.

Waar gaan wij heen, als deze woordvorming (in het algemeen, niet als het laatste voorbeeld) ook al weer toegelaten en aangeprezen moet worden? Terwijl eeuwen lang het Nederlandsche taalgevoel zich er spontaan tegen verzet heeft! Waarom altijd dat Duitsche taalgeklonter. Noodig? En de Engelschen dan?

Wat is een ree?

Een ree is geen hinde, zooals een inzender in het nummer van October het doet voorkomen. Een hinde is een vrouwelijk **hert**; een ree is een geheel ander dier, waarvan het mannetje 'reebok', het wijfje 'reegeit' heet.

Ku.

(De Latijnsche naam van het hert is cervus, van de ree: caprea; de reebok heet: capreolus. Hert, cervus, is de 'gehoornde', 'geweidrager'; hinde, de ongehoornde. De naam 'ree' wordt in verband gebracht met oude woorden, die 'bont, gevlekt' uitdrukken).

Regelrecht

Lezing van het Octobernummer geeft mij aanleiding tot de vraag waarom U den criticus niet beantwoordt (bl. 47) die meent dat U, door het woord regelrecht te gebruiken, zich aan het napraten van het Duitsch schuldig maakt. 'Regelrecht' wordt

blijkbaar door Van Dale niet als een germanisme aangemerkt en volgens Vercoullie is regel zoowel Nederlandsch als Hoogduitsch.

Me.

De 'criticus', hier bedoeld, antwoordt hierop en zegt:

Inderdaad, van Dale geeft 'regelrecht' gladweg op als een Nederlandsch woord; als beteekenissen geeft hij: 'geheel recht', 'zonder omwegen', fig. 'op den man af'. Verschueren geeft als voorbeelden: '- op iets afgaan', 'iemand - iets verwijten'. Maar juist daaruit blijkt, dat 'regelrecht uit het Duitsch' een germanisme is. De letterlijke betekenis komt uiteraard hier niet in aanmerking. En de figuurlijke 'op den man af' past hier niet. Dat de schrijver het zoo bezigde, komt daardoor, dat hij het Duitsche gebruik voor den geest had. In het Duitsch wordt 'regelrecht' in allerlei toepassingen gebezigd. Daar, waar het ook hierin rijkere Nederlandsch 'lijnrecht', 'rechtstreeksch', 'eenvoudigweg', 'domweg', enz. zegt, heeft het Duitsch alleen maar 'regelrecht'. Doch nog sterker: 'Regelrecht' staat voor den Duitscher altijd klaar en is bij hem veel, veel ruimer in gebruik, dan in het Nederlandsch. 'Er hat ihn regelrecht angefeindet' is in het Nederlandsch: 'Hij heeft hem echt, gladweg en dgl. als vijand behandeld'. (Het Duitsch bezigt hier ook: 'direkt' en 'geradezu'). Dat 'regelrecht' slaat dan niet op de wijze van de handeling, maar op de quantiteit. Het Nederlandsch gebruikt het zoo niet. Evenzoo b.v. in 'Er hat ihn regelrecht beschuldigt, dass...'; dat is niet 'op den man af', maar 'Hij heeft hem beschuldigd van niet meer en niet minder dan...'. Het behoeft toch niet te worden gezegd, dat het voor dusdanige dingen niet voldoende is, een woordenboek te raadplegen, maar dat het noodig is, het gebruik te onderzoeken. Doordien de Deutsche wijze van het gebruik van 'regelrecht' veel omvangrijker is dan in het Nederlandsch, kan men het niet zoo maar overnemen. Dit maakt het al gewenscht - al is het woord op zichzelf niet 'ein regelrechter Germanismus' -, het te vermijden, omdat het gebruik in het Nederlandsch dan allicht uitbreiding krijgt in den geest van het Duitsch - quod figura docet -. Doch in den betrokken zin is het zeker wèl een Germanisme. Het verschil zit 'm daarin, dat 'regelrecht' in het Duitsch overwegend meer en vaker 'volgens den regel' beteekent dan 'lijnrecht'.

J.T.

Thans zegt een lid van onzen Raad van Deskundigen:

* De opmerking omtrent 'regelrecht' in het laatste

nummer van October (Jg. 15, no. 10) mag niet onweersproken blijven.

‘Regelrecht’ was reeds Middelnederlands: ‘zo recht als een regel, d.w.z. rechte lijn’ (regel heeft trouwens ook de betekenis van ‘lineaal’). Het Middelhoogduitse woordenboek kent het woord nog in het geheel niet. Op de samenstelling: regel + recht is evenmin iets aan te merken als op: honingzoet, ijskoud, hagelwit, en het door inzender wèl als Nederlands aanvaarde: lijnrecht. Het tegenwoordige Duitse ‘regelrecht’ wordt trouwens in een heel andere betekenis gebruikt dan ons regelrecht en betekent ‘regulier, overeenstemmend met de regel, volgens de regelen der kunst’. Waar wij ‘regelrecht’ gebruiken zal de Duitser zeggen: direkt, gradesweps, schnurstracks. Wanneer de Duitser zegt: ‘es entwickelte sich ein regelrechtes Gemetzel’ (d.w.z. slachting volgens alle regelen der kunst) dan behoeft dat nog geen reden te zijn om onzen metselaar voortaan het woord ‘metselen’ te verbieden.

Fanatiek en onoordeelkundig purisme leidt tot verarming van de taal. In het onderhavige geval zou de verdachtmaking van ‘regelrecht’ tot het paradoxale resultaat leiden, dat de verarmende invloed juist van die taal uitgaat waarvan men de invloed wil weren.

Uitgescheje

Onze inzender De. is het er niet mee eens dat, waar hij sprak over ‘uitgescheeën’, wij in ons betoog schreven ‘uitgescheje’. Maar geen mensch zegt ‘uitgescheeën’; dat kan men ternauwernood uitspreken. Die ‘d’ is niet weggevallen, maar overgegaan in ‘j’.

Onze inzender - en een stem uit Delft is hem daarin bijgevallen - kan er zich niet mee vereenigen dat wij zijn ‘uitgescheeën’ over één kam willen scheren met ‘gebreeën’, uitgescheje met gebreje en dgl. Vindt inz. onze voorbeelden zooveel erger dan zijn vorm? Nu maar wij verzekeren hem dat ‘gebreje’ verdedigers heeft, meer misschien als het er op aankomt dan uitgescheje. Was het niet een leeraar, een die een voornaam deel had aan het taalkundige tijdschrift van wijlen Prof. Kruisinga, die met hartstocht ‘bree - gebreeje’ verdedigde als ‘beschaafd’?

Het is dat inz. niet veel op heeft met woordenboeken, dat hij ‘inzake het spraakgebruik (de gesproken taal) meer waarde hecht aan de communis opinio der “geïnteresseerde leeken” dan aan eenig woordenboek’; anders zouden wij den geleerden J.W. Muller tegen hem in het veld voeren, die in W.N.T. op ‘breien’ al de vormen uit de Hollandsche volkstaal (vrij algemeen) als: bree - gebreeën vermeldt. En wat ‘vrijen’ betreft, Brill noemt dit ww. (intr.) sterk (vree, gevreeën); bij ‘breien’ kent hij ook de sterke vormen. Maar n i e t bij ‘scheiden’ de vormen met eej. - Weiland (begin 19de eeuw), en dat mooie woordenboek Ndl.-Fransch van Halma, uit begin 18de eeuw, hebben beide al ‘ben uitgescheiden’ in den zin van fra. ‘cesser’, ons ‘ophouden met’ dus.

Als onze inz. dus gelijk had met zijn stelling: ‘uitgescheeën’ is èn algemeen, èn beschaafd, dan zouden wij het geval hebben van een algemeen gebruikt werkwoord, dat in de 19de of de 20ste eeuw zou afgezakt zijn en uitsluitend behouden in de lage, uit Hollandsch dialect afkomstige volkstaal van een deel van ons land, en dan daaruit weer opgeklommen in het algemeene ‘beschaafde’ gebruik, maar alleen gesproken; niet geschreven, - dan alleen om uitsluitende spreektaal eens een keertje op schrift te stellen.

Maar aan dat ‘algemeene, beschaafde’ gebruik van den vorm uitgescheeën gelooven wij niet.

De ‘d’ van uitscheiden

‘In de spreektaal heeft het nooit een d’, oordeelde een inzender in het nummer van Augustus. ‘Zoodra men het gesproken woord wat zorgvuldiger dan in het familiere gebruik gaat hanteeren, zal men zich gedrongen gevoelen de “d” te herstellen’ brachten wij daar tegen in. ‘Uw inzender is mogelijk nooit benoorden Zwolle geweest. De geboren Groninger bijv., als hij zijn dialect loslaat, zal zeggen: “Toen 't niet lukte, zijn wij er mee uitgescheden”, en nooit “uitgescheeën”. Dat woord klinkt hem als plat Hollandsch in de ooren. “Zou je daar onmiddellijk mee willen uitscheiden” is hier noch fout, noch deftig, noch hypercorrect, maar doodgewone schrijf- en spreektaal. Dat de laatste e hier vaak wordt ingeslikt, doet hier niets ter zake. Ik ken trouwens menige beschaafde Amsterdammer en Hagenaar, die het precies zoo, met d, zal zeggen. Ook in het plat Groningsch blijft de d beslist gehandhaafd. “Wi bin'n d'r met oetscheed'n” is hier een dagelijksche uitdrukking.’

Mo.

Dr. G. Nolst Trenité †

Nolst Trenité, Charivarius, onze goede oude vriend, is van ons heengegaan. Wij zullen zijn vriendelijke stem niet meer hooren, zijn karakteristiek handschrift niet meer op onze schrijftafel zien verschijnen, zijn Charivaria voor altijd moeten missen. Een weemoedige gedachte.

Wie zal zich wagen aan een schatting van al het goede dat ons volk aan dezen strijdbaren man te danken heeft; wie zal de liefde afmeten die hij ons volk en zijn taal heeft toegedragen.

Toen hij zich genoopt zag zijn publicaties te staken, schreef hij ons: ‘Nu heb ik een periode van ruim veertig jaar afgesloten’. Veertig jaren van geduldig, onvermoeid werken, ten bate van ons allen.

Wij zullen zijn nagedachtenis eeren door zijn lessen indachtig te blijven.

[Nummer 12]

Vijftien jaar...

Met dit nummer is de derde reeks van vijf jaargangen voleind; meer dan honderdvijftig keer hebben wij thans met elkaar gesproken over wat ons allen na aan het hart ligt - de belangen van de taal. Vijftien jaren, van veel liefs en veel leeds.

Velen zijn van ons heengegaan. Onze Raad verloor zijn leden Kern, Prinsen, Beets, Overdiep, Van Ginneken; ons Bestuur zijn lid Metz. Vele leden van het Genootschap ook zijn ons door den dood ontvallen; de oorlog heeft ook onder ons slachtoffers geëischt. Maar nieuwe leden hebben ons deskundig College versterkt, nieuwe belangstellenden zijn tot onzen kring togetreden.

Wij zijn niet meer het kleine groepje van eerst; ons aantal is gestegen van enkele tientallen tot evenzoovele duizenden; ons blad, met zijn 500 exemplaren en zijn jaargang van niet meer dan 24 pagina's, is uitgegroeid tot een van 108 pagina's, met een oplaag van 6500; - een groei van één tot meer dan vijftig.

Helaas heeft de oorlog ons ook hier getroffen; de moeilijkheden bij de papiervoorziening hebben de oplaag van ons blad verlaagd tot iets meer dan 5000; den omvang doen inkrimpen tot de bescheiden vier pagina's van weleer. Verarming allerwegen.

Maar de geest is dezelfde gebleven, de wil om werkzaam te zijn ten bate van ons volk en zijn taal. En het stemt tot groote voldoening en dankbaarheid, dat het ons gegeven is geworden ons doel na te streven, ook in de jaren onzer verdrukking, zonder afwijking van den rechten weg, zonder concessies van eenigen aard, zonder het hoofd te buigen voor eenige macht.

En nu: wat hebben wij bereikt met onzen goeden wil, met onze vijftien jaren werken; hebben wij ons volk verder gebracht, nader tot de taal? Zijn de zonden tegen de taal welke wij begaan lichter en minder in aantal? is het besef gegroeid dat de taal een kostbaar bezit is, dat wij hebben te eeren en te onderhouden?

Zeker, sedert wij ons werk begonnen is er heel wat veranderd; voor velen, stellig, is de taal niet meer de asschepoester van weleer; links en rechts is zij het voorwerp van ernstige en liefderijke beschouwing geworden. Vele tijdschriften hebben thans rubrieken aan de taal gewijd; de chemici, de luchtvaart, de techniek in het algemeen, zij streven met ernst en volharding naar een herziening van hun terminologie. Maar het volk - want om ons volk in zijn breede lagen is het te doen - is ons volk nader gekomen tot de taal? Is er vooruitgang te bespeuren? Is er winst behaald?

Wie om zich heen ziet, zou geneigd zijn eer van achteruitgang te spreken dan van vooruitgang; eer van verlies dan winst. Dus toch: onbegonnen werk?...

Laat ons niet trachten de resultaten te wegen; wie zal zeggen hoe ver wij gedaald zouden zijn indien wij, nu vijftien jaar geleden, ons werk niet opgevat hadden. Laat ons tevreden zijn met het besef dat, hoezeer wij nog tekortschieten in eerbied voor de taal, alom het bewustzijn van die tekortkoming aanwezig is; dat, zoo wij zondigen, wij althans niet meer zondigen in onbewustheid.

Laat ons niet den afstand peilen die ons scheidt van het doel; laat ons geduldig voortgaan op den weg die zich voor ons afteekent, in de richting waarvan wij gevoelen dat zij de goede is. Geduldig voortgaan, zonder omzien.

Nil desperandum!

Middels

‘In ambtelijke circulaire’s worden regelmatig gebruikt de woorden “middels” en “zijdens”, in de beteekenis van “door middel van” en “van de zijde van”. Zij klinken mij afschuwelijk in de ooren. Die woorden zijn toch nog geen Nederlandsch, wil ik hopen?’

Kunt U mij een verklaring geven van het verschijnsel, dat men zoo opvallend dikwijls geschreven vindt “tot onzen spijt”?

Waarom is het woord “vorm” in onze taal mannelijk, terwijl hetzelfde woord in het Latijn, Fransch, Duitsch en wellicht in nog meer talen vrouwelijk is?

Waarom is het functionaris, pensionaris, enz. maar functionneeren, pensionneeren? Wordt het eerste als Latijn beschouwd, en dankt het tweede zijn 2 n's aan Fransche afkomst?’

D.

§§ - Het doet ons genoeg dat inz., zelf gemeenteambtenaar, opponeert tegen de in ambtelijke kringen gebruikelijke termen ‘middels’ en ‘zijdens’; het zijn onfraaie uitdrukkingen, die wij best kunnen missen.

Inderdaad, bij functionaris en pensionaris gaan wij uit van de Latijnsche vormen; de woorden met dubbele n zijn ontleend aan het Fransch.

En nu de vraag omtrent het woordgeslacht, waarom in onze taal zus, en in een andere taal zóó. Het is moeilijk daar een afdoend antwoord op te geven. Welke overwegingen doen zich, bij ons en in andere talen, gelden bij het toekennen van het eene of het andere woordgeslacht? Een Duitsche geleerde maakte er ons eens een verwijt van dat wij in dezen blijkbaar een anderen regel volgden dan zijn taal deed; ‘die Pflicht, die Zeit, die Form, deren hohes Wesen der Deutsche nur in Frauengestalt sich denken kann, sind hier’ (t.w. in het Nederlandsch) ‘Männer; der Hof, der Pfad, aber auch der Glaube, sind hier Sachen’. Dat ‘sind hier Männer, sind hier Sachen’ klinkt al heel merkwaardig uit den mond van een taalgeleerde.

Waarom in de eene taal zus, en in een andere taal zóó? Sterker: waarom in een en dezelfde taal nu eens zus, en dan weer zoo? Fra. ‘bête’ is vrouwelijk; ons ‘beest’ was dat aanvankelijk ook (‘de beest spelen’), maar thans is het onzijdig. Waarom is postzegel meestal mannelijk, terwijl toch zegel onzijdig is? Hoe komt het dat sommige woorden twee geslachten vertoonen: school, schilderij, dood (ter dood, des doods)?

De oorzaak van zulk een wijziging van het woordgeslacht zal veelal invloed zijn van een synoniem, wijziging van bijgedachte, enz. Ook invloed van het tegengestelde kan soms een wijziging van het woordgeslacht in de hand werken. Zoo werd ‘nacht’ bij ons mannelijk, doordat ‘dag’ dit geslacht heeft; het oorspronkelijke vrouwelijke geslacht blijkt nog uit: (te) middernacht.

‘Netherland(s)’

Als opvolger (samen met den heer Schut te Breda) van wijlen den heer A. Broers in zijn hoedanigheid van bewerker van het Engels-Nederlands en Nederlands-Engels Woordenboek van Ten Bruggencate, zou ik graag iets zeggen naar aanleiding van het artikeltje van den heer H.J.v.P. in het Juli-nummer van Onze Taal.

De vraag of in woord-groepen als the Netherland(s) Indies, the Netherland(s) Trading Company, de vorm met of die zonder s de 'juiste' is, is, zoals de meeste van zulke vragen, moeilijk te beantwoorden. Men kan zelfs betwijfelen of een buitenlander het recht heeft, over een dergelijke kwestie een oordeel te vellen. Het enige wat hij doen kan is, na te gaan, welke van de twee vormen (het is niet alleen een kwestie van 'schrijfwijze'!) de meest gebruikelijke is; en ook deze vraag is in het onderhavige geval, zonder een statistisch onderzoek, moeilijk te beantwoorden, daar beide herhaaldelijk voorkomen. Naar analogie van Highland scenery, the Midland Bank, enz. zou men the Netherland Indies, enz. verwachten. De vorm met s is misschien te verklaren als het fonetisch equivalent van Nederlands(ch) Indië, waarin s(ch) natuurlijk geen meervouds-, maar adjectief-uitgang is; vergelijk ook Hollands gin.*) Verder kan erop worden gewezen dat attributieve substantiva wel doorgaans, maar niet altijd de enkelvoudsvorm hebben; vgl. Flanders lace, the United States Government.

Ten slotte verlieze men niet uit het oog dat Netherland(s), met of zonder s, tot de min of meer officiële taal behoort (evenals 'Nederlands(ch)' bij ons), en dat, ondanks een aantal voor ons minder vleierende uitdrukkingen, Dutch het gewone woord is. Wie kennis genomen heeft van wat er in de laatste jaren in de Engelse pers en elders geschreven is over the Dutch people, zal zich zeker niet gestoten hebben aan een 'perverted meaning'. Predicatief beschikt men natuurlijk alléén over Dutch: 'Is this company Dutch or English?'

Groningen.

Prof. Dr. R.W. ZANDVOORT.

Overbodigheid in de taal

Een lezer legt ons het volgende probleem voor. Gevraagd werd: Wat verstaat de postwet onder het begrip 'brief'?

Het antwoord geeft art. 1 sub a: 'Onder brieven worden verstaan: Alle bescheiden en op papier, perkament of andere soortgelijke stoffen gestelde mededeelingen en berichten, al of niet in gesloten omslag, voor zoover die niet zijn te rangschikken

*) Deze verklaring werd reeds in 1935 gegeven door Prof. Dr. A.J. Barnouw in het door mij geredigeerde tijdschrift English Studies (XVII, 19). In de Observer van 27 October lees ik, in een artikel over den componist Benjamin Britten: 'this week-end, in Amsterdam he will begin a Netherlands concert tour'.

onder enz.’ (volgt een opsomming van stukken die niet als brief beschouwd worden, als: drukwerken, nieuwsbladen, bijvoegsels, monsters, kwitanties en postwissels).

Nu het probleem: wat wil dit: ‘al of niet in gesloten omslag’ zeggen? Al of niet in omslag, onverschillig of die omslag gesloten is of niet? of wel: bepaaldelijk in gesloten omslag; op stukken in open omslag is de bepaling niet van kracht?

Een aardige vraag, een kluijfe voor een rechtsgeleerde. Zou deze rechtsgeleerde zich in dezen tot ons wenden, dan zou ons antwoord zijn: De wetgever heeft hier, naar wij moeten aannemen weloverwogen, de bepaling ‘gesloten’ ingelascht; een bepaling, een beperking. Hij zal hebben overwogen: kan hier met ‘al of niet in omslag’ worden volstaan? en hij zal tot de slotsom gekomen zijn: neen, dat kan het niet; hier is een beperking van noode. Ergo: hij sluit uit die gevallen, waarbij een stuk in open omslag gestoken is. Een mededeeling, die in gesloten omslag onder het begrip ‘brief’ zou vallen, valt er buiten als de gom niet gepakt heeft.

Muggenzifterij? Een overbodigheid in de taal, zooals wij die zoo dikwijls ontmoeten? Een woordje, onnadenkend neergeschreven, dat eigenlijk geen dienst doet? Volstrekt niet; een bepaling, een beperking, een woord met een functie in den zin, dat wij niet zoo maar mogen terzijde stellen.

Dus moet een conscientieus ambtenaar zich hiernaar richten? Neen, er is zoo iets als jurisprudentie. ‘Verba valent usu’, een woord ontleent zijn beteekenis aan het gebruik dat er van gemaakt wordt; en een wettelijk voorschrift zijn beteekenis aan de toepassing. In de praktijk - en Doedens, in zijn Toelichting op de Postwet is het daarmee eens - in de praktijk kijken wij in alle gemoedsrust over dat woordje ‘gesloten’ heen. Wat de taalkundige ook mogen beweren, voor ons is het een ‘overbodigheid’, een te verwaarloozen woord.

Enkel- of meervoud

In een onzer afdelingen is een meningsverschil tussen twee heren over de vraag, of in bepaalde gevallen na een getal willekeurig ‘jaar’ en ‘jaren’ gebruikt mag worden.

De betreffende zin luidde ‘reeds meer dan 39 jaar vervaardigt enz.’ hetgeen door een corrector veranderd werd in ‘reeds meer dan 39 jaren’.

Kunt U ons inlichten of in een dergelijk geval beide woorden willekeurig toegepast mogen worden of niet?

Ha.

Stellig genieten wij een zekere vrijheid in dezen, wat nog niet wil zeggen dat wij enkelvoudsvorm of meervoudsvorm ‘willekeurig’ kunnen toepassen. Wij zouden het zóó willen zeggen: dat de keuze bepaald wordt door het in de voorstelling op den voorgrond treden van het enkelvoudige, of het meervoudige begrip. ‘Twintig jaren lang heeft hij, dag aan dag, uur voor uur, zijn verantwoordelijke taak volbracht’; men ziet als het ware de uren, de dagen, de jaren zich aaneen rijen. ‘Reeds meer dan 39 jaar vervaardigt enz.’; hier geen voorstelling van afzonderlijke jaren, maar een tijdvak, ongebroken; welks lengte wij gemeten hebben. Die lengte was 39 jaar; een stuk stof meet 20 el; het gasverbruik mag ten hoogste 100 kubieken meter bedragen.

Vgl.: ‘ik heb acht pond suiker afgewogen’: ik heb suiker in de zak geschept zoolang, dat de wijzer van de bascule op de 8 kwam te staan. ‘Ik heb acht ponden suiker afgewogen’: ik heb 8 zakken gevuld, iedere zak met een inhoud van 1 pond.

‘Ze zou het nooit vergeten, al werd ze honderd jaar oud’. ‘Na een eervollen diensttijd van dertig jaar werd hij gepensionneerd’. ‘Dat men van een paard van twintig jaar niet hetzelfde kan vergen als van een paard van zes.’

Maar: ‘Nog vele jaren, nog vele gelukkige jaren!’ ‘Men wordt (op zijn verjaardag) zooveel jaren oud’, d.i. men bereikt (op dien dag) den leeftijd van zoo- en zooveel jaren; men heeft zoo- en zooveel jaren achter den rug. ‘De notaris, die, ondanks zijn vijftig jaren, nog een krasse danser was’. ‘Zij droeg haar achtendertig jaren met een benijdenswaardige levenslust.’

Ontstentenis

In No. 10 van den 15den jaargang wordt opgemerkt dat het fout is om in het geval van een in het buitenland vertoevenden minister, van diens ontstentenis te spreken. Dit zou ‘afwezigheid’ moeten zijn. Schr. zegt niet wanneer ‘ontstentenis’ dan wèl op zijn plaats is, maar blijkbaar wil hij stilzwijgend te kennen geven dat dit het geval is bij een vacature. Dus wanneer er geen minister van landbouw is.

Mag ik U er echter op wijzen dat vele statuten van naamlooze vennootschappen ‘ontstentenis van den directeur’ en een ‘vacature in de directie’ in afzonderlijke artikelen regelen. Daaruit blijkt dat in geval van ‘ontstentenis’ juist geen vacature bedoeld wordt. Met ‘ontstentenis’ wordt dan gedacht aan een situatie waarbij de Directeur door langdurige, ernstige ziekte of onbereikbaarheid wegens een langdurig doch tijdelijk verblijf in het verre buitenland, zijn normale werkzaamheden gedurende een ongebruikelijk lange periode niet kan verrichten. Is de Directeur ‘ontstent’ (-ontstend? bestaat dat woord? -) tengevolge van zijn overlijden of aftreden, dan is er een vacature en moeten aandeelhouders daarin binnen een in de Statuten voorgeschreven termijn, voorzien. Bij zijn ‘ontstentenis’ schrijven de Statuten meestal voor dat Commissarissen tijdelijk optreden of iemand uit of buiten hun midden ter vervanging van den Directeur aanwijzen.

Deelt Uwe Redactie of deelen onze lezers mijn zienswijze?

Mu.

Ik ben wezen...

In het October-nummer wordt de uitdrukking ‘ik ben wezen...’ aangeroerd. Deze merkwaardige constructie neemt in de omgangstaal een vaste, doch moeilijk te bepalen plaats in. Dergelijke zegswijzen hebben immers altijd een zeer speciale betekenis, althans een geheel eigen nuance, die heel lastig te omschrijven is.

‘Ik ben wezen...’ is natuurlijk een soort perfectum. Terwijl echter ‘ik heb gedanst’ alleen het feit van het dansen constateert en verder niets, geeft ‘ik ben wezen dansen’ nog te kennen, dat ik buitenshuis gedanst heb en na afloop weer thuisgekomen ben.

Het staat dus dichter bij ‘ik ben uit... geweest’. Toch zijn ook hier kleine verschillen. Als Piet vertelt, dat hij uit hengelen geweest is, dan houdt dit in, dat hij van huis gegaan is met het vooropgezette plan om te gaan hengelen. Zegt hij daarentegen: ‘ik ben wezen hengelen’, dan kan het óók zijn, dat hij naar een vriendje is gegaan om te spelen en dat ze toen uit verveling maar zijn gaan hengelen. Voorts voelt men bij ‘ik ben uit wandelen geweest’ dat dit een fikse wandeling geweest moet zijn en niet maar een ‘blokje-om’. Men kan wèl zeggen: ‘ik ben even wezen wandelen’, maar in ‘ik ben even uit wandelen geweest’ steekt een hinderlijke contradictie.

Bovendien is de constructie ‘ik ben uit... geweest’ alleen te gebruiken bij intransitieve werkwoorden en nog niet eens bij alle. ‘Er was gisterenavond een prachtig vuurwerk; ben je nog wezen kijken?’, maar niet: ‘ben je nog uit kijken geweest?’ Wellicht komt dit, doordat ‘kijken’ naar de betekenis geen echt intransitief werkwoord is.

De.

Collo, colli

Men heeft gevraagd naar de schrijfwijze en het woordgeslacht van colli, c.q. collo.

Dat is een eenigszins moeilijke kwestie. Het is aan geen twijfel onderhevig dat de ‘correcte’ schrijfwijze is: collo voor het enkelvoud, colli voor het meervoud. Immers het is een afleiding van lat.: collum, hals, en wil dus zooveel zeggen als: op den hals gedragen pak. Maar het zou ons vreemd aandoen indien een vrachtrijder zou zeggen: ik heb hier een collo voor U, of: de zending bestaat uit één collo. De man zegt: één colli, twee collis (uitgesproken: collies). Ja, zelfs de man die niet onbekend is met de etymologie van het woord zal in de dagelijksche omgangstaal aarzelen de ‘juiste’ uitdrukking te bezigen; het zou licht den indruk van gemaaktheid kunnen wekken. Zoo sterk is dit dat het groote Woordenboek der Nederlandsche Taal ‘collo’ in het geheel niet opneemt; het vermeldt slechts ‘colli’, en zegt daarbij ‘ontleend aan ital. colli, meervoud van collo’. De omschrijving luidt: ‘Een voorwerp van welken aard ook, dat met eenig openbaar middel van vervoer verzonden wordt; al wat bij zoodanig vervoer als een “stuk” wordt beschouwd; “pak”, in den ruimsten zin’. Het W.N.T. noemt colli vrouwelijk.

Een gelukkige omstandigheid achten wij het, dat de Nederlandsche en Belgische Spoorwegen vasthouden aan collo (o) voor het enkelvoud, en colli voor het meervoud. Want zoo hoort het immers, althans in de geschreven taal.

Den-der-ende verwarring

‘Jarenlange ervaring en zijn zakelijken kijk vormen een belangrijke aanbeveling.’ - ‘Er moet een fellen strijd verwacht worden.’ - ‘Zij zijn, evenmin als den Heer Van Mook zelf, bepaald democratisch ingesteld.’ - ‘Wanneer hij het fatale liedje “I’m in the mood for love” neuriert, weet Olivia (en wij met haar) dat hij den moordenaar is.’ - ‘Soms denken wij hem goed, doch verworpen door de maatschappij, soms is hij een wanstaltigen maniak.’ - ‘Begin der cursus voor gevorderden...’.

(Om misverstand te voorkomen: dit is niet het begin van een cursus dien wij openen voor onze lezers, ter zake van de schrijfwijze in het Nederlandsch; die laatste zin is ook maar een voorbeeld van de denderende verwarring die er bij ons heerscht.)

Miniseeren

Wij horen bij ons nogal eens het woord ‘miniseren’ in de betekenis van verminderen gebruiken. Is dit een goed werkwoord? Wij betwijfelen het, aangezien wij het niet in de woordenboeken kunnen vinden. Of is het een verouderd werkwoord, dat in de loop der jaren door de volksmond is verhaspeld? Het is ons nl. gebleken, dat de mensen, die dit woord bezigen, het meestal hebben overgenomen van hun ouders.

We.

Wij weten het niet. Wij zijn geneigd te denken aan een verhaspeling van fra. ‘ménager’, ontzien, sparen, voorzichtig of zuinig omgaan met; ‘se ménager’, zich in acht nemen. Maar wij geven onze meening graag voor een betere. Weet een lezer ons in dezen in te lichten?

Apostrophe

Wanneer de tweede naamval gevormd wordt met het lidwoord (des vaders hoed, eens broeders huis, de hoed des vaders enz.), dan voel ik niet de minste behoefte aan een apostrophe. Bij vader's pijp echter denk ik aan den vorm: vader zijn pijp, en dan lijkt het afkappingsteeken mij op zijn plaats, conform het Engelsch. En waarom zou het anders zijn bij Neerland's glorie?

Me.

(Het is wel wat veel gevraagd het ‘waarom’ aan te geven in zulke zaken; waarom in het Engelsch zus, en in het Nederlandsch zoo. Het schijnt ons een verkeerde voorstelling van zaken, te zeggen dat ‘vaders pijp’ ontstaan is uit den vorm: vader zijn pijp, en dat daarom het afkappingsteeken hier op zijn plaats is. Red.)

Belevenis

Gaarne wil ik uw mening vernemen over het woord 'belevenis'. In het Groot Ned. Wdb. komt het niet voor. In z'n samenstelling wijkt het af van woorden als begrafenis, droefenis, met v in plaats van f.

In welke tijd dringt dit woord door in onze taal; op welke wijze? Uit de taal der dominee's, die het woord veel gebruiken? of is het een germanisme, samenhangend met Erlebnis?

Me.

Belevenis werd reeds in 1936 in O.T. als een germanisme gebrandmerkt; ter vervanging werden aangegeven: gebeurtenis, ervaring, avontuur. In Juli 1942 vroeg een inzender: bestaat 'belevenissen', of moet het zijn: 'belefenissen'? O.T. raadde aan de 'moeilijkheid' uit den weg te gaan en te spreken van: wederwaardigheden of lotgevallen.

Hoe komt het - vroeg een andere belangstellende - dat wij bij belevenis de v behouden, terwijl wij toch bij lafenis, begrafenis en droefenis die v tot f verscherpt hebben. Waarop O.T. antwoordde dat het Nederlandsch belevenis blijkbaar slechts ongaarne gastvrijheid verleende en met die onverscherpte v de vreemde herkomst wilde doen uitkomen.

Een lid van onzen Raad, den vrager van thans beantwoordende, schrijft:

* 'Belevenis' is naar mijn meening stellig een jong Germanisme. Hoe oud precies, weet ik niet, maar er is nog geen woordenboek dat het heeft opgenomen; ook de jongste druk van Koenen niet. Inderdaad is zijn vorm met zachte spirant on-Nederlandsch, maar ik zou ook 'belefenis' niet graag willen aanbevelen. Wij hebben in het Nederlandsch wel vrij wat woorden op -n i s, maar de formatie is niet meer productief, dus zonder hulp van Duitse zijde zou het woord er stellig nooit gekomen zijn. Of de dominees er schuld aan hebben, waag ik niet te beslissen; mogelijk is het wel.

Helaas is het woord al vrij diep doorgedrongen; dezer dagen kwam ik het juist tegen in een brief van een 60-jarige dame, die zéér conservatief van aanleg is! Toch doen we beter het in zijn verderen loop te stuiten en, zoo mogelijk, alsnog terug te dringen. In dat opzicht zijn deze jaren gunstig!

Waarom?

Waarom schrijft men tegenwoordig bij voorkeur het woord 'zone' met een accent circonflexe? Dat teken hoort er in het geheel niet bij.

Waarom geeft men tegenwoordig de voorkeur aan manicure, met een i, in plaats van een u zoals het behoort?

Waarom schrijft men gaarne Boelgarije, met oe, in plaats van met u, zoals wij dat vroeger deden? Waarom 'zeggen' wij tegenwoordig verzen, gebeden, enz. Welke geheime kracht schuilt er in dit 'zeggen'?

Ke.

Beeld

Er zijn er die bezwaar hebben tegen onze geïllustreerde pers, tegen het woord geïllustreerd, illustratie. Daar is uiteraard niets tegen; als wij een vreemd woord vervangen kunnen door een behoorlijk Nederlandsch, dan is het al weer winst. Maar laat men dan niet aankomen met een germanisme, want dan geraken wij van den wal in de sloot. En 'beeld' voor illustratie is stellig een germanisme. Het Duitsch spreekt van 'Sport im Bild', 'Die Welt im Bild', ein Bild in Öl, ein umrahmtes Bild; in al deze gevallen wijkt de beteekenis van het Duitsche woord af van die van ons 'beeld'.

Wij hebben voor ons liggen een circulaire van het Centraal Bureau voor Documentatie, dat de aandacht vraagt voor zijn 'Beeldpersdienst'. Een misleidende aanduiding; een 'beeldpers' kan niets anders zijn dan een toestel, dat 'beelden' (statuetjes, b.v.) perst.

Steeds dat 'neven'

'Zij vertoonen onregelmatigheden, welke wijzen op ongewenschte nevenverschijnselen tijdens het drogen.' 'Voor de andere gevallen moet men aannemen, dat bij drogen boven phosphorpent-oxyd zonder vacuum geen nevenreacties plaats vinden.' Bedoeld wordt natuurlijk: bijverschijnselen en bijreacties.

Steeds dat 'oxyd'

Chemische verbinding van enkelvoudige of samengestelde lichamen met zuurstof duiden wij aan met het aan het Fransch ontleende woord: oxyde. De Duitschers schrijven 'oxyd' en onzere Heeren Chemiker laten het zich aangelegen zijn dezen voor hen aanschijnend alleenrichtigen term in hunne geschriften te verwenden. Dat onderscheidt hen - oordeelen zij blijkbaar - van het profanum vulgus.

Bottleneck

Weet u een behoorlijke Nederlandsche uitdrukking voor het tegenwoordig zeer populaire (want Engelsche) 'bottleneck'? Kunnen 'het zwakke punt' of 'de zwakke schakel in de ketting' voldoen? Mijzelf maar matig.

De.

(Zouden wij met de gewraakte uitdrukking niet veel eer aanduiden: het moeilijke, het critieke stadium? Ontleend aan de beteekenis: gevaarlijk smal deel van een weg? Als wij daar eenmaal zonder ongelukken doorheen zijn, is de kou van de lucht. Red.)

Cliché-uitdrukkingen

Publicisten vervelen tegenwoordig hun lezers door tot in het oneindige herhaalde cliché's. Alles b.v. wat weder in volle actie is werkt 'op volle toeren'.

Me.

(En alles wat vertoond wordt, 'komt tot vertooning'. 'Gelangt zur Aufführung'. Red.)

Zorgeloze bankinstelling

Een lezer heeft vroeger al eens de aandacht gevestigd op een zich noemende ‘Hollandsche’ bankinstelling, die zorgeloos omgaat met een aan haar hoede toevertrouwd pand, de Nederlandsche taal; en wel naar aanleiding van een advertentie in de bladen waarin die bankinstelling zegt: ‘Werkelijk zorgenloos omtrent de veiligheid van Uw bezit kunt Gij alleen dan zijn enz.’. De lezing van dit fraais maakte onzen inzender ‘kriebelig’. Onze Bankinstelling gaat voort met adverteeren; zij vertelt ons nu dat zij zich belast met het ontvangen en... betalen, zoudt gij denken? Mis. Zij houdt haar reputatie hoog en zegt: vergoeden. Ontvangen en vergoeden. Verstaat ge het niet? Vergoeden, ‘vergüten’; dat is toch goed Nederlandsch. Tenminste in bankkringen.

Gewraakte constructie

Een lezer zendt ons een knipsel uit de krant waarin wij lezen: ‘Aangemoedigd door het onverwacht groote succes, dat met de inzending te Stockholm behaald werd, zijn er plannen gemaakt, om enz.’. Inderdaad, in plaats van: ‘zijn er’ had men beter gedaan te schrijven: heeft men...

Dat zijn wij dus wel met inz. eens, maar wij vreezen dat wij niet geheel met hem kunnen meegaan, als hij schrijft: Het automobielschoentje, en wel boven een bericht in de krant:

VERLOREN linker bruin kinderschoentje, gaande van Willemsweg, Groenestraat naar Marterstraat. Want dat is een constructie waar wij niet gaarne aanmerking op zouden maken.

In tact

‘Al blijft in een voordracht, welke den tekst - coupures daargelaten - in tact laat,...’

Bij dit ‘i n’, losgemaakt van ‘tact’, denkt men blijkbaar aan uitdrukkingen als: in orde, in zijn geheel; het Fransche ‘en’. Maar het ‘i n’ van ‘intact’ (lat. -in, -im, -il, -ig, -ir) is niet ons ‘in’, maar ons ‘o n’.

Incognitus, infinitus, immensus, incorruptus, incertus, indignus, insolens, integer, innocens: ongekend, oneindig, onmeetbaar, onomkoopbaar, onzeker, onwaardig, onbeschoft, onbedorven, onschuldig.

Wie ‘in tact’ schrijft, moet ook schrijven: in valide; en ingefecteerd.

De Algemeene Gedelegeerde

‘Voorstel van het Moderamen der Generale Synode den Algemeenen Gedelegeerde op te dragen enz.’

Zoo zien wij dat het wel kàn, in dezen Nederlandsch te schrijven. Hoeveel waardiger klinkt niet de zin: ‘... den Algemeenen Gedelegeerde op te dragen’, dan: ‘den Algemeen-Gedelegeerde’!

Cliché-uitdrukkingen

Waarom druk uitoefenen, of pressie aanwenden, strijk en zet vervangen door: onder druk zetten; waarom stopzetten in plaats van beëindigen, een eind maken aan, doen ophouden etc.? Verder is het aan het Maleisch ontleende piekeren vrijwel geheel in de plaats getreden voor: tobben; ik zag piekeren zelfs herhaaldelijk gebruikt in uit vreemde talen overgezette verhalen, wat al zeer misplaatst lijkt.

Me.

Starten

Acht U het onvermijdelijk dat er in het Nederlandsch van ‘start’ en ‘starten’ gesproken wordt, wanneer iets of iemand zich plotseling in beweging stelt? Wie bedenkt eens een goed woord in onze eigen taal voor startbaan? Aanloopbaan? Er zijn vreemde woorden welke zich goed leenen tot vernederlandsching - Fransche meer dan Engelsche -, maar ‘start’ en ‘to start’ lijken mij daartoe heel weinig geschikt.

Me.

Beitsen

Men vraagt naar de schrijfwijze van het woord bij(ei)tsen. Laat ons het maar schrijven met ei: beitsen, beits. Zeker staat het in verband met bijten (Fr. ‘mordant’), maar met het Duitsche bijten, want waar zou anders die s vandaan komen.

Het is Hd. ‘beize’, en wij moeten die Duitsche afkomst maar in de ei laten zien.

Begeesterd

‘De groote massa laat zich begeistereeren door het luide woord.’ Het is mogelijk, maar de groote massa laat zich stellig niet ‘begeesteren’ door dit germanisme. Hd. ‘begeistern’ is in het Nederlandsch: bezielen, in geestdrift brengen. ‘Meesleepen’ zou hier misschien het juiste woord geweest zijn.

Daadzaak

In een gedrukte ‘Dagvaarding van Getuige’ van den Procureur-Generaal bij het Gerechtshof te 's-Gravenhage staat onder meer, dat de opgeroepene moet verschijnen ‘teneinde getuigenis der waarheid te geven op de daadzaken waarover hij gevraagd zal worden’. En dit in een Nederlands ‘Gerechtig Schrijven’.

De.

Niet erg ‘bij’

‘... teneinde op de gronden en middelen in dat exploit omschreven te hooren uitspreken de scheiding van tafel en bed tusschen partijen, met eenige nevenvorderingen.’

Bemoeizieke hoogleeraar

Een onzer professoren schreef onlangs dat men ‘zich bemoeit’ om zekere misbruiken tegen te gaan.

Me.

[Vragen]

‘Als iemand b.v. een week geleden een telegram verzond en over dat telegram een klacht indient, antwoord ik hem als P.T.T.-ambtenaar: Het telegram w e r d verzonden enz. - Neen, zegt een ander ambtenaar, het moet zijn: Het telegram i s verzonden enz.

Als reden hiervoor noemt hij, dat “is” wordt gebruikt betreffende iets, dat nog niet lang is geleden. In het genoemde geval dus een week. Volgens hem mag “werd” niet worden gebruikt of het moet lang b.v. maanden zijn geleden.

Ik voel dat anders aan. Voor mij is “werd” goed. Zoudt U mij Uw oordeel daarover willen mededeelen, hoe dat zit?’

Sm.

§§ - Wij onderstellen dat de zin: ‘Het telegram werd verzonden enz.’ deel uitmaakte van een heel verhaal, waarin den verzender uitvoerig medegedeeld werd hoe de zaak zich heeft toegedragen; er gebeurde dit, toen gebeurde er dat, enz., enz. Welnu, dan is dit ‘werd’ volkomen op zijn plaats. Iets anders zou het zijn als de zin in kwestie geheel op zichzelf stond, als constatering van een feit, zonder samenhang met andere feiten. Als b.v. de afdelingschef zou zeggen: Mijnheer S., er is een klacht ingekomen betreffende telegram no. 1642; wilt U even nazien wanneer dat aangeboden is. Mijnheer S. kijkt het na en rapporteert: Telegram no. 1642 is aangeboden te 9.22 voormiddags. Hier is dit ‘is’ op zijn plaats en zou ‘werd’ af te keuren zijn.

Wij zeggen niet: Was je onlangs nog in Amsterdam? Sprak je dezer dagen nog mijn broer? Wat betaalde je voor dat pak? Maar wij zeggen: Ben je onlangs nog in Amsterdam geweest? Heb je dezer dagen mijn broer nog gesproken? Wat heb je voor dat pak betaald?

Daarentegen is het volkomen in den haak te zeggen: Ik moest gisteren even naar Amsterdam. Ik wou voor den eten terug zijn en nam dus een vroegen trein, die omstreeks negen uur aan het C.S. moest aankomen. De trein was even te laat, maar niet veel. Op den Dam kwam ik je broer tegen, die naar zijn kantoor ging. Enz.

Het verschil tusschen deze beide vormen wordt niet altijd in het oog gehouden. Wat jammer is.

‘Moeten wij schrijven: honderden mensen, duizenden huizen, of honderde, duizende? Maakt het verschil of wij zeggen: honderde(n) goede mensen, dus met een bijv. naamw.?’

§§ - Wij dienen te zeggen en schrijven: honderden, duizenden mensen of huizen; en het maakt geen verschil of er een bijv. naamw. bij staat of niet. Wij kunnen de bepalende telwoorden bijvoegelijk bezigen, maar ook als zelfst. naamwoord. Als wij spreken van: ‘hondert gulde jaren’ (Vondel) is ‘honderd’ bijvoegelijk gebezigd; maar in het gegeven voorbeeld, honderden mensen, duizenden huizen, hebben wij met het zelfstandige naamwoord te doen, honderdtallen, duizendtallen. ‘Honderden mensen’ staat dan voor: honderdtallen v a n mensen.

Er zijn voorbeelden te over van het gebruik van het meervoudige zelfst. naamwoord alsof het een bijv. naamw. in het meervoud was, zoiets als: ettelijke, tallooze en dgl., en dan in attributief gebruik. Bij Loosjes vinden wij: ‘Eenige honderde guldens’; bij Busken Huet: ‘Vele honderde malen’; bij Couperus: ‘Zoo als honderde mannen honderde vrouwen ten huwelijk vragen’. Dit gebruik is niet te verdedigen.

‘Waar vandaan hebben wij het werkwoord “zeemen”, ruiten zeemen, d.i. met een zeemelap, een lap om te zeemen, afwisschen?’

Re.

§§ - ‘Zeemelap’ is niet afgeleid van het ww. zeemen, want dan zou het zijn zeem-lap, maar omgekeerd: het woord zeemen is afgeleid van zeemenlap, lap van zeemleer. Wat dat ‘zeem’ eigenlijk is weten wij niet. Franck-Van Wijk zegt dat wij het, via een Slavische taal, uit het Turksch hebben; wij zouden dus in een Turksch Etymologikon moeten zoeken!

De Franschen noemen zeemleer: chamois, blijkbaar denkende aan leer van den gems, maar zeemleer maakt men van de huid van allerlei dieren.

‘Als het woord ‘gezin’ gevormd is door voorvoeging van ‘ge’, zooals U schreef, wat beteekent dan het ‘zin’?’

Te.

§§ - ‘Zinde’, een oud woord voor ‘weg’; in het Gotisch luidde het sinths. Met ‘ge’, in de bet. van ‘mede’ geeft het ‘gezinde’, reisgenoot, gezelschap. Daaruit ontwikkelde zich de bet.: volgeling, dienaar. ‘Huisgezinde’, huisgenoot, huisbediende, dienstbode. In het oudgermaansch werd de oorspronkelijke beteekenis ‘reisgezelschap’ inzonderheid toegepast op de gezamenlijke personen die een vorst op een krijgstoet vergezelden en zijn gevolg uitmaakten.

Als wij nu spreken van een ‘gezin’, dan bedoelen wij daarmede: man, vrouw en kinderen; maar eertijds behoorde de man niet tot het gezin: de man had een gezin. De fiscus stelt zich nog op dit standpunt; hij vraagt niet: ‘welke personen wonen in bij het gezin, waarvan gij deel uitmaakt?’, maar: ‘welke personen wonen bij u in, buiten uw gezin, uwe dienst- en werkboden?’. Het ‘gezin’ omvat hier alleen de vrouw en de kinderen, maar eertijds behoorden ook de dienstboden tot het ‘gezin’. Als wij lezen dat de boer met zijn heele gezin aan het eten zat, dan zien wij hem zitten met vrouw, kinderen, meiden en knechts.

‘Met mijn leraar en collega's kan ik het er niet over eens worden hoe het woord “industriële” zo afgekort moet worden, dat “ele” op de volgende regel komt.

M.i. moet het zo: industrie-ele; mijn leraar zegt: industri-ele en collega's beweren, dat: industri-ële het enig juiste is. Ik verzoek U beleefd, mij te willen mededelen, wat de juiste schrijfwijze is en ook waarom dit zo is.’

Pe.

§§ - De vraag komt dus hierop neer: is het gebruikelijk wanneer het woord industrie voorzien wordt van het achtervoegsel (e)ele, de e van het woord weg te laten. Het antwoord luidt: Evenals wij schrijven: fabrieken (de lettergreep brie met klemtoon), maar: fabrikant, fabriek (bri zonder klemtoon), zoo hebben wij: industrieën (strie met klemtoon), naast industriëlen (stri zonder klemtoon). En of wij het achtervoegsel nu met één of wel met twee e's schrijven, dat maakt in dezen geen verschil.

Aaneengeschreven zou ‘industriële’, zonder deelteken, inderdaad tot een verkeerde uitspraak kunnen leiden.

‘Er heerscht hier een klein meningsverschil over de vraag, of je moet zeggen: “Zij heeft er behoefte aan haar taak zo nauwkeurig mogelijk te verrichten”; of: “Zij heeft behoefte haar taak enz.”. Is het geoorloofd de laatstgenoemde constructie te gebruiken?’

Ps.

§§ - Heel stellig is het geoorloofd de laatstgenoemde constructie te gebruiken. Wij zouden willen zeggen, dat naar ons gevoelen, de constructie met het vooruitwijzende 'er' in de dagelijksche spreektaal de meest gebruikelijke is. Zij heeft er behoefte aan enz. Ik heb er grooten zin in hem eens flink de waarheid te zeggen. Ik heb er nog geen gelegenheid toe gehad hem over de zaak te spreken.

De constructie zonder dit 'er' komt ons voor tot de meer verzorgde taal te behooren. Wij lezen in het W.N.T.: 'Hij had... behoefte nog eens de Alpen te begroeten' (Kneppelhout). 'Ik had behoefte hier even mijn devotie te doen' (Vosmaer).

'Ik zou gaarne Uw meening hooren over het gebruik van het woordje "niet" in den volgenden zin: Wij moesten er voor waken, dat wij (niet) voor een situatie komen te staan, waarbij enz. De meeningen over het tusschen haakjes geplaatste woordje "niet" zijn verschillend.'

Si.

§§ - Wanneer wij 'waken' opvatten in den zin van: wakker, waakzaam zijn, nauwkeurig toezien, dan kunnen wij onderscheiden: waken vóór, en waken tegen iets; nauwkeurig toezien, er voor waken dat iets gebeurt, niet nagelaten wordt, maar ook: er tegen waken dat iets gebeurt, iets gedaan wordt.

Wij kunnen waken voor de belangen van iemand of iets; wij kunnen waken tegen kou vatten, tegen besmetting.

Wij kunnen er voor waken, dat iets geschiedt; dat iets niet nagelaten wordt; dat wij niet voor een situatie komen te staan. Wij kunnen er tegen waken, dat iets nagelaten wordt; dat wij voor een situatie komen te staan.

‘Als lezer van uw maandblad zou ik graag nog even de volgende vraag ter tafel brengen:

Boven een folder, bedoelende vestiging van Nederlanders in Brazilië, las ik: Emigratie naar Brazilië. Is dit juist en moet het niet Immigratie zijn?

Koenen-Endepols geeft aan: Emigreren = (Fr.; L. emigrare - migrare = wandelen) = uit het vaderland uitwijken. Immigreren = (Fr.; L. immigrare) = het zich metterwoon in een land vestigen.

Nu is hier de bedoeling, dat een bepaald aantal Hollanders hun vaderland verlaten en zich metterwoon in Brazilië zullen gaan vestigen. Welk opschrift boven de folder ware nu het beste geweest?’

Sch.

§§ - De ‘folder’ is dus gericht tot Nederlanders, en deze Nederlanders worden aangespoord hun land te verlaten? Welnu, dan is emigreeren het juiste woord; immers van den kant dezer Nederlanders bezien is het emigratie, waartoe zij worden opgewekt.

De Braziliaan zou in dezen kunnen spreken van de immigratie der Nederlanders, van het intrekken in zijn land van deze vreemdelingen. Maar tot de Brazilianen is de ‘folder’ niet gericht.

‘Wat is de juiste uitspraak van de schaakterm “rochade”: rokade, roch(g)ade of rozjade? En hoe komen wij aan het woord? misschien Picardisch Frans?’

Gr.

§§ - De uitspraak is rokade en wij moeten het woord maar schrijven met qu: roquade. Het komt van het oud-Fransche woord voor Kasteel: r o c . (‘Tour’ zeggen de Franschen; ‘Turm’ is het in het Duitsch; ‘Kasteel’ zeggen wij. Althans dienen wij te zeggen; men hoort ook wel eens van ‘toren’. Fout natuurlijk.)

‘Mag “deels” gebruikt worden in zinnen als: Het gebouw is deels afgeverfd? Ik zou hier liever schrijven: Het gebouw is gedeeltelijk afgeverfd. Naar mijn meening kan “deels” alleen worden gebruikt in vergelijkenden zin, bijv.: Het gebouw is deels van hout, deels van ijzer.’

Kl.

§§ - Zoo oordeelt ook het W.N.T. Het zegt: Gewoonlijk worden twee zinnen of zinsdeelen, met ‘deels’ beginnende tegenover elkaar gesteld. Deels..., deels: voor een..., voor een ander deel.

‘Is aanbidden scheidbaar of onscheidbaar?’

Tr.

§§ - Beide vormen zijn in gebruik. Bilderdijk maakte de onderscheiding: ik aanbid, een hulde van hartstocht; ik bid aan, een eeredienst (culte). Volgens Bilderdijk kan men met een rhetorische climax zeggen: ‘k aanbad haar; neen, ik bad haar aan’. Inderdaad; het eerste kan in beide gevallen gelden, terwijl het laatste meer uitsluitend in den zin van godsdienstige vereering gezegd wordt.

‘Kunt U mij helpen aan de beteekenis van het woord: Haveluinig?’

Lo.

§§ - Haveluinig, ook: Aveluinig, vroeger gebezigd in den zin van: knorrig, gemelijk; de tegenwoordige beteekenis is: haveloos, sjofel en dgl. Schaveluinig, schaverottig.

‘Waar komt ons woord firma vandaan?’

v. B.

§§ - Firma is afkomstig uit het Italiaansch; het beteekent: onderteekening, handteekening. Eigenaardig is het dat de Italiaan het woord alleen in deze laatste bett. bezigt; wat wij met ‘firma’ aanduiden, is in het Italiaansch ‘ditta’.

‘Moet scheiding worden afgebroken: schei-ding, of: scheiding? belasting: belas-ting, of: belast-ing? Ik meen, dat de eerste manier juist is.’

Kl.

§§ - Inderdaad; schei-ding, belas-ting.

‘Wat is de samenstelling van het woord encyclopedie?’

Ve.

§§ - Het woord is samengesteld uit gri. ‘en’, in; ‘cyclos’, cirkel, kring; ‘paideia’, onderricht. Het geheel beteekent dus zooiets als: veel wetenschap in klein bestek.

‘Indien wij spreken van “de” Haarlemmermeer wordt waarschijnlijk bedoeld: de polder Haarlemmermeer. Maar hoe zit het met de zegswijze: “de” Nieuwemeer? Is “de Nieuwemeer” hier een begrip geworden, of is dit naar analogie van “de” Haarlemmermeer? Of is hier voor het gebruik van het lidwoord “de” een andere verklaring?’

Ve.

§§ - Inderdaad is bij ons ‘meer’ vanouds de naam voor groote, vaak ingepolderde plassen, en als zoodanig bijna altijd vrouwelijk; het onzijdig geslacht behoort bij de andere beteekenissen. Maar in de middeleeuwsche taal werd ‘mere’ in verschillende opvattingen zoowel vrouwelijk als onzijdig gebruikt.

In ‘de Nieuwemeer’ kan zich dus het oude geslacht gehandhaafd hebben, of wel ‘Nieuwemeer’, met klemtoon op ‘meer’, is voor ons gevoel tot een eenheid geworden.

‘In de Haagsche Post lees ik: “in spijt van”. Dit is toch geen goed Nederlandsch? Blijkbaar dacht de schrijver aan het Engelsche “in spite of”.’

Kl.

§§ - Het W.N.T. acht ‘in spijt van’ een navolging van fra. en dépit de; maar veroordeelt den vorm niet. Verscheidene aanhalingen, o.a. van Vondel: In spijt van weer en wind. Als gelijkbeteekenende uitdrukkingen geeft het W.N.T.: te, ten, ter spijt, en: tot spijt van.

VLOETJE

‘Dit woord bestaat volgens Koenen niet, maar moet zijn: vloeitje. Of kende Koenen dit onmisbare hulpmiddel nog niet om sigaretten te maken (tussen haakjes, dit moet volgens Koenen cigaretten zijn, maar dat schrijft ook niemand.)’

Sch.

§§ - In het woord vloeien hoort men een i-klank; men schrijft het dus met een i; en in de samenstelling vloeipapier laten wij de i niet weg, welke ook de achtelooze uitspraak moge zijn. Het doel waarvoor het vloeipapier gebruikt wordt brengt geen verandering in de schrijfwijze.

Het W.N.T., deel XIV, van 1936, schrijft sigaret, met s, en kent ook den vorm: cigarette. Het citeert het Staatsblad van 1869, dat spreekt van: ‘Invoer van sigaretten’.

BIJZONDER

‘Volgens Koenen schrijft men “bijzonder” met ij. Maar 75% schrijft het met een i. Fout?’

Sch.

§§ - De spelling volgens De Vries en Te Winkel, die Koenen geeft, is inderdaad met ij. De uitspraak is met een i-klank, blijkbaar ontstaan uit den ouden e-klank, volgens Franck door invloed van de z.

RELIGIEUZE

‘Zoo moet het zijn volgens de woordenboeken, maar ieder schrijft 't met s.’

Sch.

§§ - Het woord wordt uitgesproken met een z-klank, en dus ook zoo geschreven; dezelfde klank dien wij hooren in leuze en geuzen. Dat velen een s schrijven, zal invloed zijn van het Fransche schriftbeeld.

ADMIRAAL DE RUYTER

‘Ik schrijf hier “De”, met een hoofdletter, omdat “Admiraal” geen voornaam, maar een beroep is. Hoewel het minder vlot leest, komt het me juist voor maar iedereen vindt het “gek staan”.’

Sch.

§§ - Wij zouden het niet anders doen.

CHOCOLAADJE

‘Inderdaad: lade wordt laatje. Maar waarom ons nu aan het woordenboek te houden, als u toegeeft dat het inconsequent is?’

Sch.

§§ - Omdat wij anders belanden in een soort anarchie. En een beetje inconsequentie is niet zoo erg.

TARI(E)FEERING

‘Is het: tariefeering of tarifeering?’

Sch.

§§ - Tarifeering, zonder e na de eerste i.